

Gemeente Den Haag

Ouderenmonitor 2014

.....
De positie van Haagse ouderen in kaart gebracht

Ouderenmonitor 2014

September 2014

Ouderenmonitor 2014

De positie van Haagse ouderen in kaart gebracht

Uitgave

Gemeente Den Haag
Dienst Onderwijs, Cultuur en Welzijn
Stafgroep Onderzoek Strategie en Projecten
September 2014

Redactie

*Sonja van der Neut
Ron Kamerling*

Inlichtingen

Contactpersoon onderzoek:
*Sonja van der Neut
E-mail: sonja.vanderneut@denhaag.nl*

Contactpersoon beleid:
*Elisabeth de Vries
E-mail: elisabeth.devries@denhaag.nl*

Dit rapport is met de grootst mogelijke zorgvuldigheid opgesteld. Toch kan het voorkomen dat bepaalde informatie niet (geheel) juist wordt weergegeven. U kunt geen rechten ontleen aan de teksten en cijfers uit dit rapport.

Inhoudsopgave

SAMENVATTING	- 3 -
1 INLEIDING	- 7 -
1.1 Onderzoeksaanpak	- 7 -
1.1.1 Gebruikte bronnen	- 7 -
1.1.2 Doelgroep	- 7 -
1.1.3 Trends	- 8 -
1.1.4 Representativiteit en betrouwbaarheid	- 8 -
1.2 Opzet rapportage	- 8 -
2 DEMOGRAFISCHE KENMERKEN	- 9 -
2.1 Aantal ouderen in Den Haag	- 9 -
2.2 Kenmerken van de Haagse ouderen	- 9 -
2.2.1 Leeftijd	- 10 -
2.2.2 Sekse	- 11 -
2.2.3 Etniciteit	- 12 -
2.2.4 Etniciteit naar herkomst	- 13 -
2.2.5 Burgerlijke staat	- 14 -
2.2.6 Samenstelling huishoudens	- 14 -
2.2.7 Woonvorm	- 15 -
2.3 Waar wonen Haagse ouderen?	- 16 -
2.3.1 Spreiding over de stad	- 16 -
2.3.2 Spreiding per stadsdeel	- 18 -
3 GEZONDHEID	- 19 -
3.1 Lichamelijke gezondheid	- 19 -
3.1.1 Handicap of chronische aandoening	- 19 -
3.1.2 Ervaren beperkingen	- 20 -
3.2 Geestelijke gezondheid	- 22 -
3.2.1 Angst en depressie	- 22 -
3.2.2 Dementie	- 22 -
3.3 Sociale gezondheid	- 22 -
3.3.1 Geluk	- 22 -
3.3.2 Eenzaamheid	- 22 -
3.3.3 Regie over eigen leven	- 23 -
3.3.4 Sociale uitsluiting	- 23 -
3.3.5 Huiselijk geweld	- 23 -
3.4 Leefstijl	- 24 -
3.4.1 Sport en bewegen	- 24 -
3.4.2 Voeding en overgewicht	- 25 -
3.4.3 Roken en alcohol	- 26 -
3.4.4 Verbeteren gezondheid	- 27 -
3.5 Ondersteuning	- 28 -
3.5.1 Professionele zorg	- 28 -
3.5.2 Mantelzorg	- 29 -
3.6 Nadere analyse van de uitkomsten	- 31 -
4 LEEFOMGEVING / WOONSITUATIE	- 35 -
4.1 Waardering van de woning	- 35 -
4.1.1 Typering woningen	- 35 -
4.1.2 Waardering van de woning	- 35 -
4.2 Waardering van de (fysieke) buurt	- 36 -
4.2.1 Tevredenheid met voorzieningen in de buurt	- 37 -
4.2.2 Tevredenheid met mogelijkheden tot activiteiten in de buurt	- 38 -
4.2.3 Ontwikkeling van de buurt	- 39 -
4.3 Sociale cohesie in de buurt	- 40 -
4.4 Veiligheid	- 41 -
4.5 Nadere analyse van de uitkomsten	- 43 -

5	FINANCIËLE POSITIE	- 47 -
5.1	Hoogte inkomen	- 47 -
5.2	Rondkomen	- 48 -
5.3	Nadere analyse van de uitkomsten	- 49 -
6	MAATSCHAPPELIJKE PARTICIPATIE EN SOCIALE CONTACTEN	- 53 -
6.1	Maatschappelijke inzet	- 53 -
6.1.1	Werk	- 53 -
6.1.2	Vrijwilligerswerk	- 54 -
6.1.3	Mantelzorg	- 54 -
6.2	Deelname aan activiteiten	- 55 -
6.2.1	Lidmaatschap sportvereniging	- 55 -
6.2.2	Bezoek aan culturele voorzieningen	- 56 -
6.2.3	Bezoek aan buurthuizen en ontmoetingscentra	- 56 -
6.2.4	Lidmaatschap kerkelijke organisatie	- 57 -
6.3	Eigen beleving sociale contacten	- 57 -
6.4	Nadere analyse van de uitkomsten	- 58 -
7	VOORZIENINGEN VOOR OUDEREN IN DEN HAAG	- 61 -
7.1	Gebruik van internet	- 61 -
7.2	Bereik van voorzieningen en organisaties	- 62 -
7.2.1	Voorzieningen gericht op het geven van informatie en advies	- 62 -
7.2.2	Inkomensondersteunende voorzieningen	- 64 -
7.2.3	Voorzieningen gericht op sociale contacten en activiteiten	- 65 -
7.2.4	Voorzieningen gericht op mobiliteit	- 66 -
7.2.5	Overige voorzieningen	- 67 -
7.3	Voorzieningenaanbod in kaart	- 69 -
	BIJLAGEN	- 83 -
	Bijlage 1 Overzicht van de gebruikte bronnen en onderzoeken	- 85 -
	Bijlage 2 Uitsplitsingen naar leeftijdscategorie	- 89 -
	Bijlage 3 Demografische kenmerken 55-plus	- 97 -
	Bijlage 4 Uitkomsten voor de groep 55-plus	- 103 -

Samenvatting

Om te bepalen of het uitgezette Haagse ouderenbeleid slaagt en om te bepalen in hoeverre beleidsimpulsen nodig zijn, vindt de Productgroep Participatie van Dienst OCW het belangrijk om regelmatig over de meest actuele informatie te beschikken. Ook diverse instellingen en organisaties in de stad tonen hiervoor belangstelling. Om deze reden wordt periodiek een Ouderenmonitor opgesteld.

Voorliggende rapportage is de derde Ouderenmonitor in de reeks. De vraag die in deze monitor centraal staat is:

'Wat is de situatie van Haagse ouderen op dit moment en hoe is deze in vergelijking met voorgaande jaren?'

Om deze vraag te beantwoorden is gekeken naar een aantal verschillende aspecten. Allereerst wordt een beschrijving gegeven van demografische kenmerken van de groep Haagse ouderen. In navolging van de beleidsnota voor het ouderenbeleid 2011-2014 wordt hierbij uitgegaan van personen van 65 jaar en ouder. De basis van deze gegevens is de gemeentelijke basisadministratie (GBA). Vervolgens wordt er gekeken naar de gezondheid, de woonsituatie, de financiële situatie en de maatschappelijke participatie van Haagse 65-plussers. De basis hiervoor zijn verschillende (steekproef)onderzoeken onder zelfstandig wonende 65-plussers. Ten slotte wordt gekeken naar de voorzieningen voor ouderen die in de stad aanwezig zijn en het gebruik hiervan. Deze gegevens komen veelal uit bestaande (interne) bronnen en jaarverslagen van organisaties.

DEMOGRAFISCHE KENMERKEN

De afgelopen vijf jaar is het aantal Haagse 65-plussers gestaag toegenomen. Ook in de komende jaren zal het aantal 65-plussers blijven toenemen. Relatief sneller dan de groei van de totale Haagse bevolking, waardoor de vergrijzing langzaam zal toenemen.

Met name de groep ouderen in de leeftijd van 65-74 jaar is de afgelopen vijf jaar toegenomen. Terwijl het aantal 75-plussers redelijk stabiel is in grootte. De verwachtingen voor de komende jaren zijn niet anders. Het aandeel 75-plussers binnen de groep ouderen zal daardoor verder gaan afnemen. De groep ouderen wordt dus relatief steeds 'jonger'.

Zowel het aantal mannen als het aantal vrouwen van 65 jaar en ouder is de afgelopen jaren toegenomen. Het aantal mannen groeit echter harder dan het aantal vrouwen, waardoor het aandeel mannen binnen de groep ouderen, toeneemt. Deze ontwikkeling zal zich de komende jaren verder voortzetten. Maar de groep vrouwen is en blijft groter dan de groep mannen.

De afgelopen vijf jaar is het aandeel migrantenouderen onder de totale groep ouderen met vier procentpunt gestegen. In 2014 heeft 28% van de Haagse 65-plussers een migrantenachtergrond. De verwachting voor de komende jaren is, dat dit aandeel verder zal toenemen. Tot 32% in 2020. De grootste groep migrantenouderen is nu nog de groep van Indonesische herkomst. In 2020 zal de groep ouderen van Surinaamse herkomst de grootste zijn.

Met de groei van het aantal 65-plussers, groeit ook het aantal huishoudens met aan het hoofd een 65-plusser. De meerderheid (ruim 60%) van deze huishoudens zijn eenpersoonshuishoudens. Ook in de komende jaren zal dit de grootse groep blijven.

Door de jaren heen zien we weinig veranderingen in de spreiding van Haagse ouderen over de stad. In Escamp wonen de meeste ouderen, gevolgd door Loosduinen. In Leidschenveen/Ypenburg en Laak wonen de minste ouderen. Leidschenveen/Ypenburg is van alle stadsdelen ook het minst vergrijsd; 6% van alle inwoners is 65 jaar of ouder. Al neemt dit aandeel langzaam toe. De ouderen in dit stadsdeel zijn in het algemeen relatief jonger dan in andere stadsdelen. Loosduinen en Haagse Hout hebben het hoogste aandeel ouderen en zijn het meest vergrijsd. In deze stadsdelen zijn de ouderen relatief gezien ook het oudst: (meer dan) de helft van de ouderen is 75-plus.

GEZONDHEID

Haagse ouderen van 65 jaar en ouder, die zelfstandig wonen, zijn in het algemeen tevreden over hun eigen gezondheid en geven deze het rapportcijfer 7,1. Dit wil niet zeggen dat zij over alle gezondheidsaspecten die in deze monitor worden gepresenteerd, even positief zijn.

Met name qua lichamelijke gezondheid 'scoren' ouderen slechter dan gemiddeld. 65-plussers hebben vaker te maken met een handicap en/of chronische aandoening. En ervaren ook vaker dan gemiddeld belemmeringen in het dagelijks leven, zoals bij huishoudelijke taken.

Voor wat betreft sociale gezondheid is het beeld divers. 65-plussers hebben vaker dan gemiddeld het gevoel dat zij zelf niet voldoende regie hebben over hun leven. Maar voelen zich daarentegen minder vaak sociaal uitgesloten en hebben ook minder vaak te maken (gehad) met huiselijk geweld dan alle Hagenaars bij elkaar. En hoewel ouderen weliswaar vaker eenzaam zijn, is het aandeel ouderen dat ernstig tot zeer ernstig eenzaam is, lager dan gemiddeld. Eenzaamheid lijkt daarmee dus niet voorbehouden te zijn aan ouderen.

Ook wat betreft de leefstijl 'scoren' ouderen op bepaalde aspecten beter en op andere aspecten minder goed dan gemiddeld. Zo sporten ouderen minder vaak, maar voldoen zij wel vaker aan de combinorm voor voldoende beweging. Ook eten zij beter (qua groente, fruit en ontbijt), maar hebben zij wat vaker te maken met overgewicht. Daarnaast is het aandeel ouderen dat (momenteel) rookt lager, maar het aandeel dat ooit gerookt heeft, hoger dan gemiddeld. Ouderen zijn overigens minder snel geneigd om hun eigen gezondheid te willen verbeteren.

Veel ouderen krijgen ondersteuning als het gaat om hun gezondheid. Zo maken 65-plussers vaker dan gemiddeld gebruik van de huisarts en medisch specialisten. Ook hebben zij vaker contact met de thuiszorg. Naast deze professionele ondersteuning krijgen ouderen ook vaker dan gemiddeld ondersteuning vanuit het eigen sociale netwerk, oftewel ondersteuning door mantelzorgers. Met name voor huishoudelijke klussen (o.a. schoonmaken, boodschappen doen, verzorging van huisdieren) en voor begeleiding (o.a. hulp bij de administratie, het invullen van formulieren, vervoer naar activiteiten en bezoeken buitenshuis) worden mantelzorgers ingezet.

LEEFOMGEVING / WOONSITUATIE

Meer dan driekwart van de zelfstandig wonende Haagse 65-plussers woont in een meergezinswoning (flat, appartement, etc.). Bijna een kwart woont in een eengezinswoning (hoekwoning, rijtjeshuis etc). Ouderen kijken wat dit betreft niet veel af van het Haagse gemiddelde. Wel zijn ouderen wat minder vaak eigenaar van de eigen woning dan gemiddeld. Twee vijfde van de Haagse ouderen woont in een woning die speciaal bestemd is voor ouderen. Dat aandeel is onder 75-plussers hoger dan onder 65-74-jarigen.

Haagse 65-plussers zijn in het algemeen tevreden over hun woning en geven deze een 7,7. Zij zijn vaker tevreden over hun woning, qua indeling, sfeer, grootte en onderhoud, dan gemiddeld. En lijken ook vaker tevreden dan een jaar eerder.

Ook over hun buurt zijn 65-plussers vaker tevreden dan de gemiddelde Hagenaar. Zij vinden bijvoorbeeld vaker dat deze prettig is om in te wonen en willen minder vaak uit de buurt verhuizen. Qua tevredenheid met het voorzieningenaanbod in de buurt zijn ouderen met name te spreken over de winkels voor dagelijkse boodschappen, het openbaar vervoer, de straatverlichting en groenvoorzieningen in de buurt. Over de aanwezigheid van voorzieningen voor zorg en welzijn zijn 65-plussers iets vaker tevreden dan de gemiddelde Hagenaar. Dit geldt ook voor de mogelijkheden in de buurt om actief bezig te zijn en om mensen te ontmoeten. Haagse ouderen zijn ook over de sociale cohesie in de buurt vaker tevreden dan gemiddeld.

Daarnaast voelen ouderen zich in het algemeen minder vaak onveilig in hun eigen buurt. Al is het onveiligheidsgevoel in de afgelopen vijf jaar wel iets toegenomen onder ouderen. Ook buiten de eigen buurt voelen ouderen zich niet altijd veilig. Het meest onveilig voelen 65-plussers zich op plekken waar jongeren rondhangen, het openbaar vervoer en op treinstations.

FINANCIËLE POSITIE

65-plussers hebben doorgaans een lager (huishoud)inkomen dan gemiddeld. Het aandeel zelfstandig wonende 65-plussers met een laag inkomen is hoger dan gemiddeld en het aandeel met een hoog inkomen is lager dan gemiddeld. Van alle huishoudens met aan het hoofd een 65-plusser is bij 17% sprake van een minimahuishouden. Dit zijn huishoudens met een inkomen van 110 procent van het wettelijk sociaal minimum, wat voor 65-plussers gesteld is op een netto AOW-uitkering.

Ouderen geven vaker dan gemiddeld en vaker dan in voorgaande jaren aan dat hun financiële positie achteruitgegaan is. Maar ondanks de slechtere uitgangpositie, hebben ouderen minder vaak schulden en hoeven zij minder vaak te bezuinigen op zaken als eten en het betalen van de telefoonrekening, dan de gemiddelde Hagenaar. Wel lijkt het aandeel ouderen dat moet bezuinigen of schulden heeft, iets toe te nemen.

MAATSCHAPPELIJKE PARTICIPATIE EN SOCIALE CONTACTEN

Het aandeel 65-plussers dat werkt is, zoals we mogen verwachten, gering. 5% van de Haagse 65-plussers mag tot de werkende beroepsbevolking worden gerekend. Daarnaast zet rond een kwart van de 65-plussers zich in voor vrijwilligerswerk en/of mantelzorg. Zij doen dat iets vaker dan de gemiddelde Hagenaar. 65-plussers lijken zich wat meer in te zetten voor de maatschappij dan vijf jaar geleden.

65-plussers bezoeken vaker buurthuizen en zijn ook vaker lid van een kerkelijke organisatie dan gemiddeld. Daarentegen zijn ze minder vaak lid van een sportvereniging en bezoeken zij ook minder vaak een culturele voorziening. 65-plussers lijken vaker deel te nemen aan deze sociale activiteiten dan vijf jaar geleden.

Ondanks dat er ouderen zijn die eenzaam zijn, vindt verreweg de meerderheid van de ouderen dat zij voldoende sociale contacten hebben. Wel zou een deel van de 65-plussers meer sociale contacten willen hebben. Al zijn dit er relatief minder dan gemiddeld voor alle Hagenaars bij elkaar.

VOORZIENINGEN VOOR OUDEREN IN DEN HAAG

Om als oudere zo lang mogelijk zelfstandig te kunnen wonen is het van belang dat er goede voorzieningen voor ouderen zijn. Even belangrijk daarbij is dat ouderen weten dat deze voorzieningen er zijn en bij wie zij voor hulp kunnen aankloppen.

Er zijn meerdere instanties in Den Haag die informatie en advies aan ouderen kunnen geven en hen kunnen helpen bij bijvoorbeeld het aanvragen van bepaalde voorzieningen. Daarnaast is veel informatie via internet te vinden. 65-plussers lopen ten opzichte van de gemiddelde Hagenaar (nog steeds) 'achter' wat betreft het gebruik van internet. De 75-plussers nog wat meer dan de 65-74-jarigen. Het aandeel ouderen dat internet gebruikt is min of meer stabiel door de jaren heen (circa 61%).

Als we naar het gebruik van verschillende voorzieningen kijken, waar ouderen veel gebruik van maken, is het beeld divers. Zo zien we bijvoorbeeld dat het aantal uitstaande Wmo-voorzieningen het afgelopen jaar is toegenomen, maar dat het aantal nieuw toegekende voorzieningen afgenomen is. Zo neemt ook het aantal cliënten met hulp bij het huishouden toe, maar wordt er gemiddeld minder uur aan een cliënt besteed. Daarnaast worden er minder vragen gesteld aan Sociaal Raadslieden, maar krijgen de Advies- en Informatiebalies het drukker. Verder zien we dat het gebruik van de collectieve ziektekostenverzekering toeneemt, maar dat het aantal Hagenaars met een Ooievaarspas is afgenomen. In hoeverre deze ontwikkelingen ook voor 65-plussers gelden, is niet bekend.

Wat betreft gesubsidieerde voorzieningen voor ouderen is het beeld in het algemeen positief. Zo is het aantal ouderensociëteiten de afgelopen jaren gegroeid, zijn er meer koppels tussen vrijwilligers en ouderen gerealiseerd, zijn er meer projecten voor dagstructurering bijgekomen en zijn er burenhulpcentrales en ontmoetingscentra dementie opgezet. Ook is het aantal abonnementen voor de boodschappenbegeleidingsdienst het afgelopen jaar weer toegenomen. Het gebruik van warme maaltijden is, als een van de weinige voorzieningen, het afgelopen jaar gedaald.

1 Inleiding

Om te bepalen of het uitgezette ouderenbeleid slaagt en om te bepalen in hoeverre beleidsimpulsen nodig zijn, vindt de Productgroep Participatie het belangrijk om regelmatig over de meest actuele informatie te beschikken. Ook diverse instellingen en organisaties in de stad tonen hiervoor belangstelling.

Deze informatie wordt gebundeld in de Ouderenmonitor. In de monitor is een veelheid aan data over ouderen in Den Haag bij elkaar gebracht, voornamelijk kwantitatieve data. Hierbij is gebruik gemaakt van bestaande bronnen. Thema's die aan de orde komen, zijn:

- demografie,
- gezondheid,
- leefomgeving,
- financiële positie,
- maatschappelijke participatie,
- voorzieningen.

De eerste editie van de monitor is in januari 2010 uitgebracht onder de naam Ouderenwijzer 2010. De tweede editie is begin 2012 uitgebracht onder de naam Ouderenmonitor 2011. Inmiddels zijn we weer ruim twee jaar verder en heeft de Productgroep Participatie de afdeling Onderzoek, Strategie & Projecten (OS&P) gevraagd om wederom een update te maken van de Ouderenmonitor.

De onderzoeksvraag die in deze monitor centraal staat is:

'Wat is de situatie van Haagse ouderen op dit moment en hoe is deze in vergelijking met voorgaande jaren?'

De onderzoeksvraag is dezelfde als in de eerdere rapportages en de thema's die aan de orde komen, zijn ook dezelfde. De thema's gezondheid en leefomgeving komen dit jaar iets uitgebreider aan bod.

1.1 ONDERZOEKSAANPAK

We hebben er voor gekozen om voor de monitor gebruik te maken van deze reeds bestaande bronnen en onderzoeken binnen de gemeente. Waarbij we de uitkomsten toespitsen op de doelgroep 'ouderen'.

1.1.1 Gebruikte bronnen

Voor het samenstellen van de monitor is gebruik gemaakt van de volgende bronnen:

- bestanden van de Gemeentelijke Basis Administratie (GBA),
- bevolkingsprognoses opgesteld door de Dienst Stedelijke Ontwikkeling,
- gegevens uit de Stadsenquête,
- gegevens uit de Veiligheidsmonitor,
- gegevens uit de Gezondheidsenquête,
- gegevens uit de Wmo Monitor,
- gegevens uit de Armoedemonitor,
- uitkomsten van metingen onder het Haags Ouderenplatform.

Aan het begin van elk hoofdstuk wordt aangegeven welke bronnen/onderzoeken gebruikt zijn. In Bijlage 1 vindt u meer informatie over de verschillende bronnen en onderzoeken.

1.1.2 Doelgroep

In deze monitor staan de Haagse ouderen centraal. In navolging van de beleidsnota voor het ouderenbeleid 2011-2014 wordt uitgegaan van personen van 65 jaar en ouder. Waar mogelijk, wordt er binnen de groep ouderen onderscheid gemaakt tussen:

- 65 tot en met 74-jarigen,
- 75-plussers.

In de bijlagen worden, waar mogelijk, ook gegevens gepresenteerd van de groep 55 tot en met 64 jarigen, de toekomstige ouderen. Ook worden gegevens gepresenteerd van de totale groep Haagse 55-plussers.

1.1.3 Trends

In de monitor wordt niet alleen gekeken naar de situatie op dit moment, maar ook naar het verleden zodat er wellicht trends te ontdekken zijn. Er is gekozen om vier jaar terug te kijken. Maar niet alle tussenliggende jaren worden afzonderlijk bekeken. Er worden, waar mogelijk, drie jaren meegenomen; 2009, 2011 en 2013. Hiermee wordt de reeks uit eerdere monitoren voortgezet. Voor zover er gegevens van 2014 beschikbaar zijn, worden deze ook meegenomen.

1.1.4 Representativiteit en betrouwbaarheid

De gegevens uit een aantal bronnen hebben betrekking op een steekproef. Hoewel de uitkomsten gewogen zijn, zodat er uitspraken kunnen worden gedaan over de gehele populatie, moet er rekening worden gehouden met de betrouwbaarheid en de nauwkeurigheds-marges. Kort gezegd betekent dit dat de uitkomsten die worden gepresenteerd in werkelijkheid een aantal procenten kunnen afwijken.

Bij de berekening van de marges wordt doorgaans uitgegaan van 95% betrouwbaarheid. Dit betekent dat als het onderzoek 100 maal herhaald wordt er 95 keer een waarde wordt gevonden die binnen de marges ligt. De mate van nauwkeurigheid neemt af naarmate het aantal respondenten kleiner is (zie ook Bijlage 1). Bij de interpretatie van de uitkomsten moet hiermee rekening gehouden worden.

1.2 OPZET RAPPORTAGE

De opzet van de rapportage is als volgt. In hoofdstuk 2 wordt een beschrijving gegeven van de groep Haagse 65-plussers. Het gaat hierbij om vragen als; hoe groot is de groep 65-plus, hoe kenmerkt deze groep zich en waar wonen zij in Den Haag? In de daaropvolgende vier hoofdstukken staat de situatie van Haagse ouderen centraal. Er zal gekeken worden naar verschillende aspecten zoals de gezondheid (hoofdstuk 3), de woonsituatie (hoofdstuk 4), de financiële situatie (hoofdstuk 5) en de maatschappelijke participatie (hoofdstuk 6). In hoofdstuk 7 wordt vervolgens gekeken naar de voorzieningen voor ouderen die in de stad aanwezig zijn en het gebruik hiervan.

2 Demografische kenmerken

In dit hoofdstuk wordt een beschrijving gegeven van de groep ouderen in Den Haag. Het gaat daarbij om alle Hagenaars van 65 jaar en ouder. De gegevens in dit hoofdstuk zijn afkomstig uit de bestanden van de Gemeentelijke Basis Administratie (GBA) en uit de bevolkingsprognose opgesteld door de Dienst Stedelijke Ontwikkeling. In Bijlage 1 vindt u meer informatie over deze bestanden. Informatie over de groep 55-plus vindt u in Bijlage 3.

2.1 AANTAL OUDEREN IN DEN HAAG

Op 1 januari 2014 telde Den Haag ruim 70.200 inwoners van 65 jaar en ouder (zie tabel 2.1). Het aantal 65-plussers is ten opzichte van 2009 met bijna 7.000 toegenomen, dat is een stijging van bijna 11%. Het aandeel dat zij innemen in de totale populatie van Den Haag is in dezelfde periode licht gestegen. Maar er is op dit moment geen sprake van verregaande vergrijzing in Den Haag. Van alle inwoners van Den Haag is 13,8% 65 jaar of ouder (in 2014).

De grijze druk, dat wil zeggen het aantal 65-plussers als aandeel van het aantal 15-64-jarigen, is ten opzichte van 2009 iets toegenomen (van 19% in 2009 naar 20% in 2014).

De komende jaren zal het aantal 65-plussers verder toenemen. Dat geldt ook voor het aandeel dat zij innemen in de totale Haagse populatie. De vergrijzing in Den Haag zal dus toenemen. De verwachting is dat er in 2020 ruim 76.400 Hagenaars van 65 jaar en ouder zijn en dat zij 15% van de gehele Haagse bevolking uitmaken.

Tabel 2.1 Aantal ouderen (65 jaar en ouder) in Den Haag en aandeel van de totale bevolking

	werkelijke gegevens				prognose		
	2009	2011	2013	2014	2016	2018	2020
Totale bevolking	482.510	496.296	506.366	509.682	514.519	518.098	519.422
Aantal ouderen 65+	63.475	64.105	68.422	70.213	72.147	74.350	76.445
<i>Vergrijzing</i>							
% ouderen 65+ van totale bevolking	13,2%	12,9%	13,5%	13,8%	14,0%	14,4%	14,7%
<i>Grijze druk</i>							
% ouderen 65+ van 15-64-jarigen	18,9%	18,6%	19,6%	20,1%	20,5%	21,1%	21,7%

Bron: Gemeente Den Haag, GBA 2009-2014; Gemeente Den Haag, Dienst Stedelijke Ontwikkeling – Den Haag in Cijfers 2014

Voor een deel heeft de groei dan wel afname van het aantal ouderen te maken met de opbouw van de bevolking. Daarnaast wordt dit deels bepaald door migratie van en naar Den Haag. Ook sterfte onder ouderen speelt een rol. Ieder jaar sterven er in Den Haag ruim 3.000 65-plussers. In 2013 ging het om 3.286 ouderen¹. Van alle ouderen die in 2013 zijn overleden was bijna 21% in de leeftijd van 65-74 jaar.

2.2 KENMERKEN VAN DE HAAGSE OUDEREN

Hoe kunnen we de Haagse ouderen typeren? We kijken naar een aantal kenmerken, te weten:

- leeftijd,
- sekse,
- etniciteit,
- burgerlijke staat,
- samenstelling huishouden,
- woonvorm.

¹ Bron: Gemeente Den Haag, Dienst Stedelijke Ontwikkeling 2014 – Den Haag in Cijfers 2014. Gegevens over 2014 zijn (nog) niet voorhanden

2.2.1 Leeftijd

De verdeling tussen de groep 65-74-jarigen en de groep 75-plussers wijkt enigszins af van eerdere jaren. In 2009 en 2011 was deze ongeveer gelijk. Vanaf 2013 is de groep 65-74 jaar duidelijk groter dan de groep 75-plus (zie tabel 2.2a). In 2014 is 56% van de ouderen 65-74 jaar. Dit is bijna 8% van de totale Haagse bevolking (zie tabel 2.2b). 44% van de Haagse ouderen is 75 jaar of ouder. Dit is 6% van alle inwoners van Den Haag.

Wat opvalt is dat het aantal 65-74-jarigen de afgelopen jaren stijgt, vanaf 2011 zelfs flink. Terwijl het aantal 75-plussers zich lijkt te stabiliseren rond de 31.000. Hetzelfde geldt voor het aandeel van beide groepen op de totale bevolking. De groei van het totale aantal Haagse ouderen is volledig toe te rekenen aan de groep 65-74-jarigen.

Als we aan de hand van prognoses naar de toekomst kijken, krijgen we het volgende beeld. Tot en met 2020 zal de groep 65-74-jarigen sterker blijven toenemen dan de groep 75-plussers. De totale groep 65-plus zal dan ook de komende jaren licht 'verjongen'. De groep ouderen in de leeftijd 65 - 74 jaar zal ook een steeds groter deel van de Haagse bevolking uitmaken. De verwachting is dat in 2020 bijna 9% tot deze groep behoort. Het belang van deze groep zal daarmee in de toekomst toenemen.

Tabel 2.2a Verdeling van de groep ouderen naar leeftijd (absoluut en procentueel)

	werkelijke gegevens				prognose		
	2009	2011	2013	2014	2016	2018	2020
<i>Aantal</i>							
65 – 74 jaar	31.344	32.646	37.440	39.105	41.042	43.283	44.796
75 jaar en ouder	32.131	31.459	30.982	31.108	31.105	31.067	31.649
Totaal ouderen 65+	63.475	64.105	68.422	70.213	72.147	74.350	76.445
<i>Percentage</i>							
65 – 74 jaar	49,4%	50,9%	54,7%	55,7%	56,9%	58,2%	58,6%
75 jaar en ouder	50,6%	49,1%	45,3%	44,3%	43,1%	41,8%	41,4%
Totaal ouderen 65+	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Bron: Gemeente Den Haag, GBA 2009-2014; Gemeente Den Haag, Dienst Stedelijke Ontwikkeling – Den Haag in Cijfers 2014

Tabel 2.2b Aandeel ouderen van de totale bevolking naar leeftijd

	werkelijke gegevens				prognose		
	2009	2011	2013	2014	2016	2018	2020
<i>Aantal</i>							
Totale bevolking (=100%)	482.510	496.296	506.366	509.682	514.519	518.098	519.422
<i>Percentage</i>							
65 – 74 jaar	6,5%	6,6%	7,4%	7,7%	8,0%	8,3%	8,6%
75 jaar en ouder	6,7%	6,3%	6,1%	6,1%	6,0%	6,0%	6,1%
Totaal ouderen 65+	13,2%	12,9%	13,5%	13,8%	14,0%	14,3%	14,7%

Bron: Gemeente Den Haag, GBA 2009-2014; Gemeente Den Haag, Dienst Stedelijke Ontwikkeling – Den Haag in Cijfers 2014

2.2.2 Sekse

Er zijn in Den Haag meer vrouwen dan mannen van 65 jaar en ouder. Van alle 65-plussers is, in 2014, 57% vrouw en 43% man (zie tabel 2.3a). Vooral in de hogere leeftijdsgroepen zien we meer vrouwen dan mannen (zie figuur 2.3b). Dit is niet vreemd aangezien de levensverwachting van vrouwen hoger is dan voor mannen. Wel is de levensverwachting van mannen de afgelopen jaren sterker gestegen dan die van vrouwen (zie kader 1 onderaan deze pagina).

Ook in voorgaande jaren was de groep vrouwen groter dan de groep mannen. Het aandeel dat vrouwen innemen in de gehele groep ouderen is de afgelopen jaren echter gedaald. Het aantal mannen stijgt de afgelopen jaren sneller dan het aantal vrouwen. Vooral het aantal vrouwen in de leeftijd van 75-89 jaar is de afgelopen jaren afgenomen. Bij mannen zien we vooral een toename van het aantal in de leeftijd van 65-74 jaar.

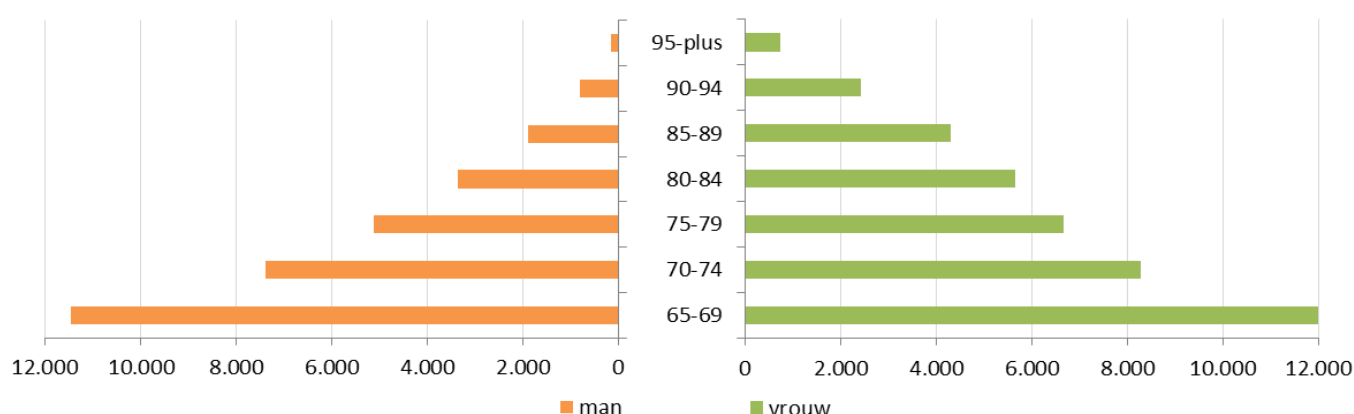
De komende jaren zal deze ontwikkeling zich voortzetten. Het aantal vrouwen in de leeftijd van 65 jaar en ouder zal toenemen, met ruim 2.000 personen tot en met 2020. Het aantal mannen zal echter sterker stijgen, met bijna 4.000 personen tot en met 2020. Het aandeel dat vrouwen innemen in de totale groep 65-plus zal daarmee verder gaan dalen (tot 55,5% in 2020), terwijl het aandeel mannen zal blijven toenemen (tot 44,5% in 2020).

Tabel 2.3a Verdeling van de groep ouderen naar sekse (absoluut en procentueel)

	werkelijke gegevens				prognose		
	2009	2011	2013	2014	2016	2018	2020
<i>Aantal</i>							
Mannen	25.543	26.367	29.007	30.147	31.514	32.835	34.015
Vrouwen	37.932	37.738	39.415	40.066	40.633	41.515	42.430
Totaal ouderen 65+	63.475	64.105	68.422	70.213	72.147	74.350	76.445
<i>Percentage</i>							
Mannen	40,2%	41,1%	42,4%	42,9%	43,7%	44,2%	44,5%
Vrouwen	59,8%	58,9%	57,6%	57,1%	56,3%	55,8%	55,5%
Totaal ouderen 65+	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Bron: Gemeente Den Haag, GBA 2009-2014; Gemeente Den Haag, Dienst Stedelijke Ontwikkeling – Den Haag in Cijfers 2014

Figuur 2.3b Verdeling van de groep ouderen naar sekse en leeftijd (absoluut) in 2014

Bron: Gemeente Den Haag, GBA 2014

Kader 1: Levensverwachting

Het verschil in levensverwachting in Nederland tussen mannen en vrouwen is de afgelopen jaren sterk afgenomen. In 2012 was de levensverwachting *bij geboorte* voor vrouwen 82,8 jaar, tegen 79,1 jaar voor mannen. Het verschil bedroeg nog maar 3,7 jaar. Halverwege de jaren '80 lag dit nog op ruim 6,5 jaar. Dat komt doordat de levensverwachting voor mannen tussen 1985 en 2012 sneller steeg dan die voor vrouwen: respectievelijk 2,4 jaar bij mannen, tegen slechts 0,8 jaar bij vrouwen. De levensverwachting *op 65-jarige leeftijd* in 2012 is voor vrouwen 85,8 jaar. Mannen hebben na hun 65ste nog 17,9 jaar voor de boeg. Bron: CBS, StatLine, Webmagazine 6 juni 2013

2.2.3 Etniciteit

Van alle ouderen in Den Haag in 2014 heeft 28% een migrantenachtergrond, oftewel is allochtoon². Het gaat om ruim 19.000 ouderen (zie tabel 2.4a). Allochtone ouderen zijn gemiddeld jonger dan autochtone ouderen (zie figuur 2.4b). Er geldt; hoe hoger de leeftijd, hoe kleiner het aandeel allochtone ouderen. Van alle allochtone ouderen is 37% in de leeftijd van 75 jaar of ouder. Ter vergelijking; van alle autochtone ouderen is 47% 75 jaar of ouder.

De afgelopen jaren is het totale aantal allochtone ouderen toegenomen. Dat geldt ook voor autochtone ouderen. Wel neemt het aantal allochtone ouderen sterker toe dan het aantal autochtone ouderen. Het aandeel allochtone ouderen binnen de groep Haagse 65-plussers is vanaf 2009 dan ook toegenomen, met 4 procentpunt.

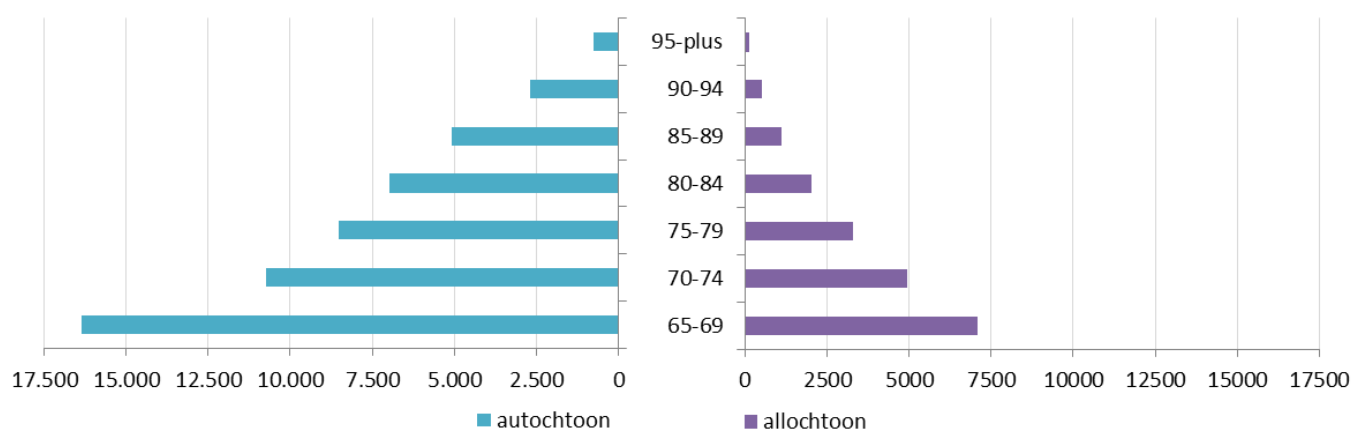
De komende jaren zal de groep allochtone ouderen verder in aantal toenemen, terwijl het aantal autochtonen redelijk gelijk blijft. Hierdoor zal het aandeel allochtonen onder de 65-plussers de komende jaren verder gaan toenemen, tot ruim 32% in 2020 (4 procentpunt hoger dan in 2014).

Tabel 2.4a Verdeling van de groep ouderen naar etniciteit (absoluut en procentueel)

	werkelijke gegevens				prognose		
	2009	2011	2013	2014	2016	2018	2020
<i>Aantal</i>							
Autochtoon	48.116	47.818	50.316	51.112	51.279	51.612	51.786
Allochtoon	15.359	16.287	18.106	19.101	20.868	22.738	24.658
Totaal ouderen 65+	63.475	64.105	68.422	70.213	72.147	74.350	76.444
<i>Percentage</i>							
Autochtoon	75,8%	74,6%	73,5%	71,6%	71,1%	69,4%	67,7%
Allochtoon	24,2%	25,4%	26,5%	28,4%	28,9%	30,6%	32,3%
Totaal ouderen 65+	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Bron: Gemeente Den Haag, GBA 2009-2014; Gemeente Den Haag, Dienst Stedelijke Ontwikkeling – Den Haag in Cijfers 2014

Figuur 2.4b Verdeling van de groep ouderen naar etniciteit en leeftijd (absoluut) in 2014

Bron: Gemeente Den Haag, GBA 2014

² Op basis van de definitie van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). Volgens deze definitie is een persoon allochtoon wanneer één van beide ouders in het buitenland geboren is. Alleen op basis van deze definitie zijn er prognosecijfers beschikbaar. In voorgaande edities van de ouderenmonitor is gebruik gemaakt van een andere definitie. Hierdoor kunnen de aantallen verschillen met aantallen in de voorgaande rapportages.

2.2.4 Etniciteit naar herkomst

Binnen de groep allochtone ouderen is de groep 'overige westerse allochtonen' het grootst (zie tabel 2.5a). Ruim een kwart (27%) van alle allochtone ouderen behoort tot deze groep. De drie grootste groepen ouderen binnen 'overige westerse allochtonen' zijn: Duitsland (2.819 ouderen), België (480 ouderen) en Groot-Brittannië (377 ouderen).

Van de afzonderlijke herkomstgroepen die in tabel 2.5a zijn gepresenteerd is de groep ouderen van Indonesische afkomst het grootst: 24% van alle allochtone ouderen heeft een Indonesische achtergrond. Dit is bijna 7% van alle Haagse ouderen. De verwachting is dat het aantal ouderen van Indonesische afkomst de komende jaren nog licht zal stijgen, maar het aandeel in de gehele groep allochtone ouderen zal verder afnemen. Over de periode van 2014 tot en met 2020 met 5 procentpunt (zie tabel 2.5b).

Na de groep ouderen met een Indonesische herkomst is de groep Surinaamse ouderen het grootst. Deze groep is de afgelopen vier jaar gegroeid, zowel qua aantal als qua aandeel binnen de groep allochtone ouderen. Deze stijging zal de komende jaren worden voortgezet. Van de totale groep 65-plussers zullen in 2020 ruim 6.000 ouderen van Surinaamse herkomst zijn; 25% van de totale groep allochtone ouderen. Deze groei leidt ertoe dat ook hun aandeel in de totale populatie Haagse ouderen zal gaan toenemen; in 2020 zal 8% van alle 65-plussers van Surinaamse herkomst zijn.

Feitelijk zijn alle herkomstgroeperingen, die in de tabel zijn opgenomen, de afgelopen jaren in aantal gegroeid. Ook de komende jaren zullen deze groepen in omvang toenemen, zo wordt verwacht.

Tabel 2.5a Verdeling van de groep allochtone ouderen naar herkomstgroep (absoluut)

	werkelijke gegevens				prognose		
	2009	2011	2013	2014	2016	2018	2020
<i>Aantal</i>							
Turken	899	1.039	1.181	1.264	1.523	1.667	1.859
Marokkanen	1.002	1.084	1.246	1.358	1.534	1.721	1.910
Surinamers	2.697	3.127	3.649	3.901	4.530	5.259	6.062
Antillianen	363	467	528	559	711	863	1.040
Indonesisch	4.444	4.228	4.488	4.650	4.776	4.884	4.899
Oost-Europees	400	411	499	520	618	705	809
Overig niet-westerse allochtonen	1.046	1.238	1.519	1.680	1.691	2.045	2.436
Overig westerse allochtonen	4.508	4.693	4.996	5.169	5.089	5.131	5.203
Totaal allochtone ouderen 65+	15.359	16.287	18.106	19.101	20.868	22.738	24.658

Bron: Gemeente Den Haag, GBA 2009-2014; Gemeente Den Haag, Dienst Stedelijke Ontwikkeling – Den Haag in Cijfers 2014

Tabel 2.5b Verdeling van de groep allochtone ouderen naar herkomstgroep (procentueel)

	werkelijke gegevens				prognose		
	2009	2011	2013	2014	2016	2018	2020
<i>Percentage</i>							
Turken	5,9%	6,4%	6,5%	6,6%	7,4%	7,4%	7,6%
Marokkanen	6,5%	6,7%	6,9%	7,1%	7,3%	7,6%	7,8%
Surinamers	17,6%	19,2%	20,2%	20,4%	22,0%	23,5%	25,0%
Antillianen	2,4%	2,9%	2,9%	2,9%	3,6%	4,1%	4,5%
Indonesisch	28,9%	26,0%	24,8%	24,3%	22,4%	20,9%	19,1%
Oost-Europees	2,6%	2,5%	2,8%	2,7%	2,4%	2,6%	2,8%
Overig niet-westerse allochtonen	6,8%	7,6%	8,4%	8,8%	9,8%	10,8%	11,7%
Overig westerse allochtonen	29,4%	28,8%	27,6%	27,1%	25,0%	23,2%	21,3%
Totaal allochtone ouderen 65+	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Bron: Gemeente Den Haag, GBA 2009-2014; Gemeente Den Haag, Dienst Stedelijke Ontwikkeling – Den Haag in Cijfers 2014

2.2.5 Burgerlijke staat

Bijna de helft van de ouderen (47%) is getrouwd dan wel is geregistreerd als partner (zie tabel 2.6). Een kwart van de groep (25%) is weduwe dan wel achtergebleven partner.

Al met al zijn er geen grote verschuivingen in de burgerlijke staat van de Haagse ouderen waar te nemen in de afgelopen jaren. Het aandeel 'gehuwden' is in de afgelopen vier jaar licht toegenomen. Terwijl het aandeel 'verweduwd / achtergebleven partner' afneemt, ook in aantal. Het aantal en aandeel gescheiden ouderen is in de afgelopen periode iets toegenomen.

Tabel 2.6 Verdeling van de groep ouderen naar burgerlijke staat (absoluut en procentueel)

	werkelijke gegevens			
	2009	2011	2013	2014
<i>Aantal</i>				
gehuwd / geregistreerd partner	28.477	29.241	31.897	33.107
gescheiden	9.202	9.887	11.311	12.016
verweduwd / achtergebleven partner	19.282	18.408	18.060	17.687
anders	6.514	6.569	7.154	7.403
Totaal ouderen 65+	63.475	64.105	68.422	70.213
<i>Percentage</i>				
gehuwd / geregistreerd partner	44,9%	45,6%	46,6%	47,2%
gescheiden	14,5%	15,4%	16,5%	17,1%
verweduwd / achtergebleven partner	30,4%	28,7%	26,4%	25,2%
anders	10,3%	10,2%	10,5%	10,5%
Totaal ouderen 65+	100%	100%	100%	100%

Bron: Gemeente Den Haag, GBA 2009-2014

2.2.6 Samenstelling huishoudens

Eén op de vijf (20%) huishoudens in Den Haag heeft een 65-plusser aan het hoofd. Dit zijn ruim 51.000 huishoudens. Ruim 60% daarvan is een eenpersoonshuishouden (zie tabel 2.7). De afgelopen jaren is dit aandeel iets teruggelopen, terwijl het absolute aantal eenpersoonshuishoudens licht is gestegen. Het aandeel ouderen dat samenwoont (zonder kinderen) groeit iets harder en neemt daardoor ook in aandeel toe.

Tabel 2.7 Samenstelling huishoudens waarvan het hoofd 65-plus is (absoluut en procentueel)

	werkelijke gegevens				prognose		
	2009	2011	2013	2014	2016	2018	2020
<i>Aantal</i>							
Eenpersoonshuishouden	28.900	29.158	30.539	31.011	31.832	32.875	33.971
Samenwonend zonder kinderen	15.140	15.474	16.804	17.372	17.860	18.307	18.609
Samenwonend met kinderen	1.288	1.396	1.592	1.701	1.752	1.880	2.000
Eenoudergezin	1.363	1.352	1.360	1.397	1.536	1.645	1.776
Totaal aantal huishoudens	46.691	47.380	50.295	51.481	52.980	54.707	56.356
<i>Percentage</i>							
Eenpersoonshuishouden	61,9%	61,5%	60,7%	60,2%	60,1%	60,1%	60,3%
Samenwonend zonder kinderen	32,4%	32,7%	33,4%	33,7%	33,7%	33,5%	33,0%
Samenwonend met kinderen	2,8%	2,9%	3,2%	3,3%	3,3%	3,4%	3,5%
Eenoudergezin	2,9%	2,9%	2,7%	2,7%	2,9%	3,0%	3,2%
Totaal aantal huishoudens	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Bron: Gemeente Den Haag, GBA 2009-2014; Gemeente Den Haag, Dienst Stedelijke Ontwikkeling – Den Haag in Cijfers 2014

De komende jaren zal het aantal huishoudens met een 65-plusser aan het hoofd verder gaan groeien en zullen alle typen huishoudens in aantal gaan toenemen. Het aantal eenpersoonshuishoudens zal het sterkst gaan stijgen (met ruim 3.000 tot en met 2020). Met name onder 65-74-jarigen zal het aantal eenpersoonshuishoudens gaan toenemen. Relatief gezien blijft het aandeel eenpersoonshuishoudens echter ongeveer hetzelfde.

2.2.7 Woonvorm

Onder woonvorm kunnen we veel verstaan; zelfstandig, niet-zelfstandig, in een flat of rijtjeswoning, in een serviceflat of aanleunwoning, etc. We willen ons hier echter beperken tot het onderscheid tussen zelfstandig wonend en niet-zelfstandig, oftewel intramuraal.

In 2014 wonen bijna 4.200 ouderen intramuraal (zie tabel 2.8). Dit is slechts een klein aandeel van alle 65-plussers, namelijk 6%. In 2009 woonden er ongeveer 250 meer 65-plussers in intramurale instellingen en was ook het aandeel dat intramuraal woont iets hoger.

Van de 65-plussers die niet-zelfstandig wonen is de meerderheid 75-plus (87%). Van alle 75-plussers in Den Haag woont 12% intramuraal. Onder ouderen in de leeftijd van 65-74 jaar is dit aandeel 'slechts' 1,4%.

De stadsdelen met het hoogste aantal intramurale ouderen, zijn Loosduinen en Escamp. In beide stadsdelen wonen meer dan 1.000 ouderen intramuraal. Daarna volgen de stadsdelen Haagse Hout en Scheveningen, waar rond de 600 ouderen intramuraal wonen.

Tabel 2.8 Verdeling van de groep ouderen naar woonvorm (absoluut en procentueel)

	werkelijke gegevens			
	2009	2011	2013	2014
<i>Aantal</i>				
Zelfstandig	59.040	60.094	64.244	66.034
Intramuraal	4.435	4.011	4.178	4.179
Totaal ouderen 65+	63.475	64.105	68.422	70.213
<i>Percentage</i>				
Zelfstandig	93,0%	93,7%	93,9%	94,0%
Intramuraal	7,0%	6,3%	6,1%	6,0%
Totaal ouderen 65+	100%	100%	100%	100%

Bron: Gemeente Den Haag, Dienst Stedelijke Ontwikkeling 2009-2014

2.3 WAAR WONEN HAAGSE OUDEREN?

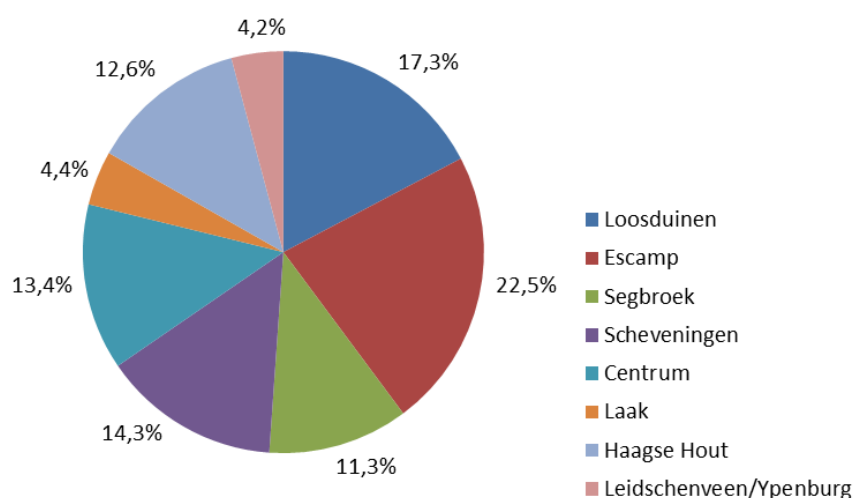
Er zijn twee manieren om aan te geven waar Haagse ouderen wonen. Er kan gekeken worden naar de spreiding van alle ouderen over de stad en er kan gekeken worden naar het aandeel ouderen van de bevolking per stadsdeel.

2.3.1 Spreiding over de stad

Als we de spreiding van Haagse 65-plussers over de stad bekijken, zien we dat in Escamp de meeste ouderen wonen; 22% van alle ouderen woont in Escamp (zie figuur 2.9a). In Loosduinen woont ook een aanzienlijke groep ouderen; 17%. In Leidschenveen/Ypenburg (4%) en Laak (4%) wonen de minste ouderen.

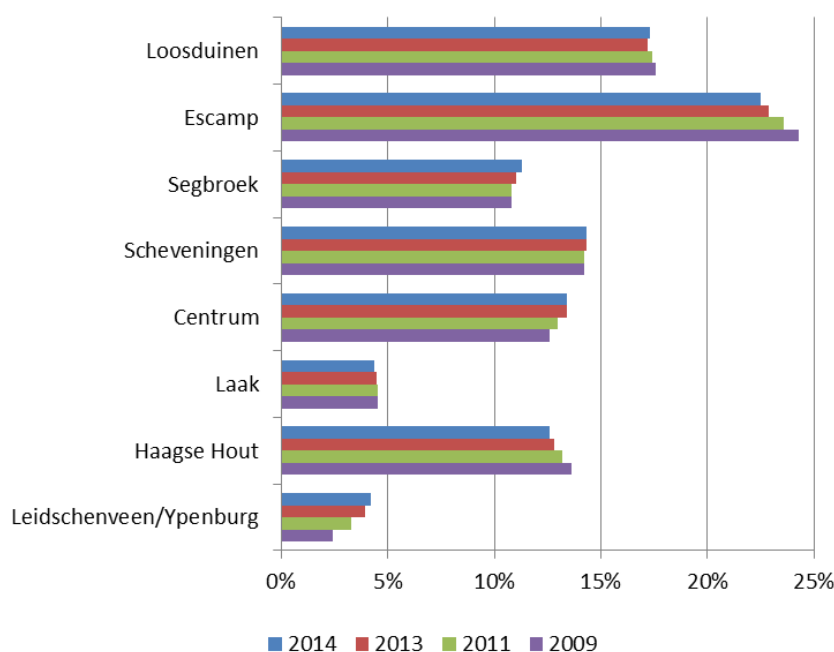
Het beeld voor 2014 is vergelijkbaar met voorgaande jaren (zie figuur 2.9b). Wel zien we dat het aandeel ouderen in Leidschenveen/Ypenburg ieder jaar iets toeneemt, terwijl het aandeel ouderen dat in Escamp en Haagse Hout woont, iets afneemt.

Figuur 2.9a Spreiding van Haagse ouderen over de stad, 2014

Bron: Gemeente Den Haag, GBA 2014

Figuur 2.9b Spreiding van Haagse ouderen over de stad, door de jaren heen

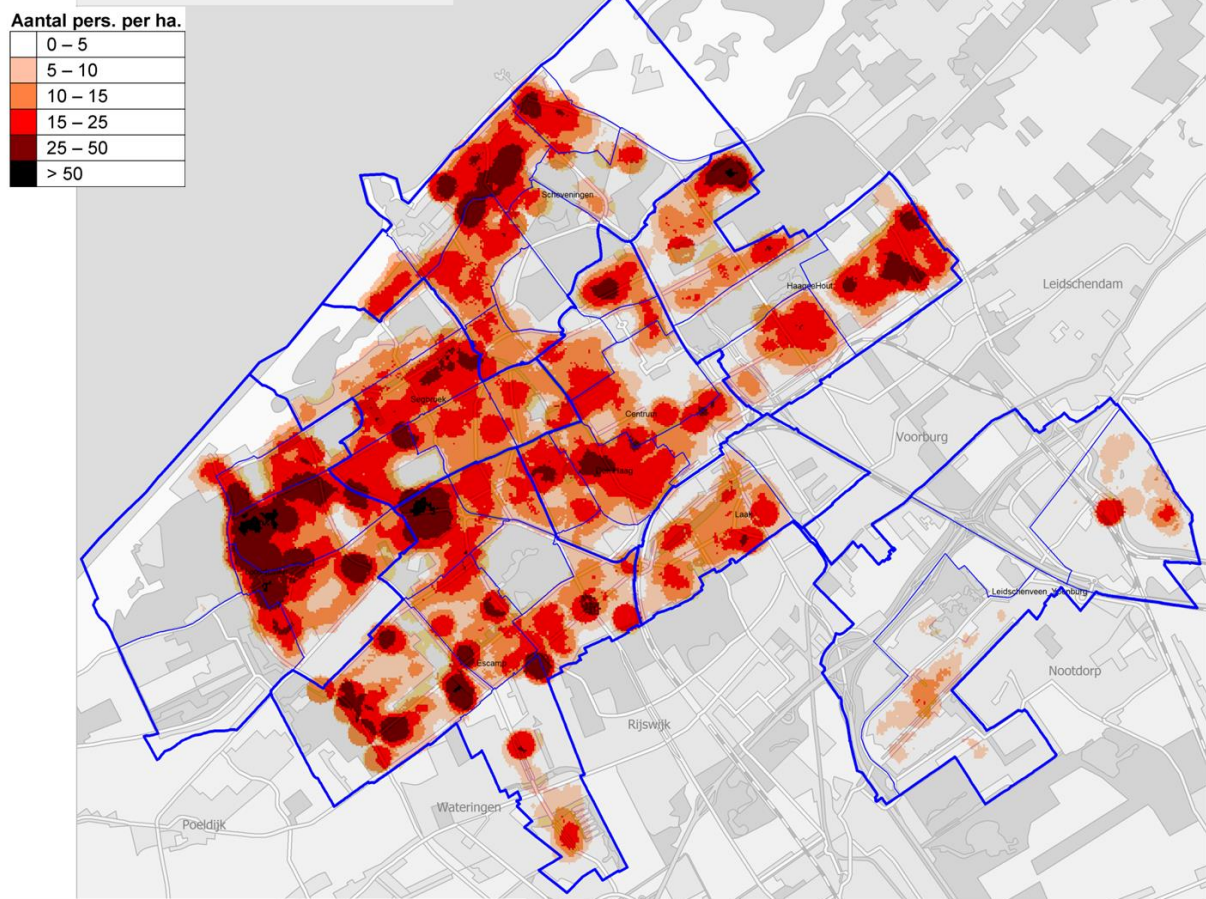
Bron: Gemeente Den Haag, GBA 2009-2014

Het aantal ouderen in een stadsdeel of wijk zegt in feite nog niets over de ruimtelijke concentratie van ouderen in deze stadsdelen en wijken. Hiervoor moeten we ook kijken naar de grootte van het gebied waar zij wonen; een x-aantal ouderen in een kleiner gebied levert een grotere concentratie op dan hetzelfde aantal ouderen in een groter gebied.

In figuur 2.9c zijn een aantal duidelijke concentraties te zien. Een deel van deze concentraties zijn te vinden op plekken waar zich verpleeg- en verzorgingshuizen of andere vormen van ouderenwoningen in Den Haag bevinden (zie daarvoor ook paragraaf 7.3).

Figuur 2.9c Concentratie 65-plussers in Den Haag in 2014

Concentratie 65-plussers in Den Haag

Bron: Gemeente Den Haag, BAG en GBA, 2014 (bewerking Stafgroep OS&P)

2.3.2 Spreiding per stadsdeel

Bekijken we het aandeel dat ouderen innemen in de populatie van het betreffende stadsdeel, dan zien we dat Loosduinen het meest vergrijsd is (zie tabel 2.10). Ruim een kwart (26%) van de inwoners van Loosduinen is 65 jaar of ouder. Ook in Haagse Hout zien we een hoog aandeel ouderen; van alle inwoners in dit stadsdeel is 20% 65-plus. Loosduinen en Haagse Hout zijn niet alleen het meest vergrijsd; in deze stadsdelen is de ouderenbevolking relatief gezien ook het oudst. Dit laatste geldt ook voor Escamp. In Haagse Hout is 52% van de ouderen 75 jaar of ouder. In Loosduinen is dit aandeel 50% en Escamp is dit 49%.

Leidschenveen/Ypenburg is van alle stadsdelen het minst vergrijsd; 6% van alle inwoners is 65 jaar of ouder. Wel zien we dat dit aandeel de afgelopen vijf jaar met 2,4 procentpunt is toegenomen. Dit komt (mede) door een stijging van het absolute aantal ouderen. De ouderenbevolking in dit stadsdeel is relatief gezien jonger dan in de andere stadsdelen; 71% van de ouderen is in de leeftijd van 65-74 jaar. Ook in Centrum is de ouderenbevolking relatief jong; ruim 67% is in de leeftijd van 65-74 jaar.

Al met al, zien we geen grote veranderingen ten opzichte van voorgaande jaren.

Tabel 2.10 Aandeel ouderen (65-plus) van het totaal aantal inwoners per stadsdeel, 2009 – 2014

	2009		2011		2013		2014	
	aantal	%	aantal	%	aantal	%	aantal	%
Loosduinen	11.177	24,4%	11.170	24,6%	11.761	25,9%	12.137	26,5%
Escamp	15.438	13,9%	15.107	13,0%	15.660	13,2%	15.815	13,3%
Segbroek	6.838	11,8%	6.941	11,8%	7.526	12,5%	7.943	13,1%
Scheveningen	9.029	17,3%	9.115	17,4%	9.806	18,4%	10.049	18,6%
Centrum	7.970	8,3%	8.344	8,6%	9.176	9,2%	9.405	9,5%
Laak	2.871	7,6%	2.871	7,4%	3.058	7,6%	3.079	7,7%
Haagse Hout	8.623	21,0%	8.461	20,3%	8.758	20,7%	8.849	20,3%
Leidschenveen/Ypenburg	1.529	3,7%	2.096	4,6%	2.677	5,7%	2.936	6,1%
Den Haag totaal	63.475	13,2%	64.105	12,9%	68.422	13,5%	70.213	13,8%

Bron: Gemeente Den Haag, GBA 2009-2014

3 Gezondheid

Haagse ouderen van 65 jaar en ouder zijn in het algemeen tevreden over hun eigen gezondheid. Gemiddeld geven zij een 7,1 voor hun gezondheid.

De waardering van de eigen gezondheid is afhankelijk van een aantal factoren. Zo kan het hebben van een handicap of chronische aandoening of de belemmeringen die ouderen ervaren in het dagelijks leven en de vrije tijd van invloed zijn. Maar naast deze lichamelijke gezondheid spelen ook aspecten van geestelijke en sociale gezondheid een rol. En de leefstijl. Daarnaast kijken we in dit hoofdstuk naar verschillende soorten ondersteuning die ouderen krijgen, zowel professionele ondersteuning als ondersteuning van mantelzorgers.

Er moet hierbij opgemerkt worden dat de uitkomsten in dit hoofdstuk betrekking hebben op ouderen die zelfstandig wonen. Over ouderen die in verpleeg- of verzorgingshuizen wonen, hebben we geen informatie.

De gegevens komen uit de Stadsenquête en de Gezondheidsenquête. Bij elke (sub)paragraaf wordt in een voetnoot aangegeven welke bron is gebruikt. In Bijlage 1 vindt u meer informatie over deze onderzoeken. Dit hoofdstuk is in samenwerking met de afdeling Epidemiologie van GGD Haaglanden tot stand gekomen.

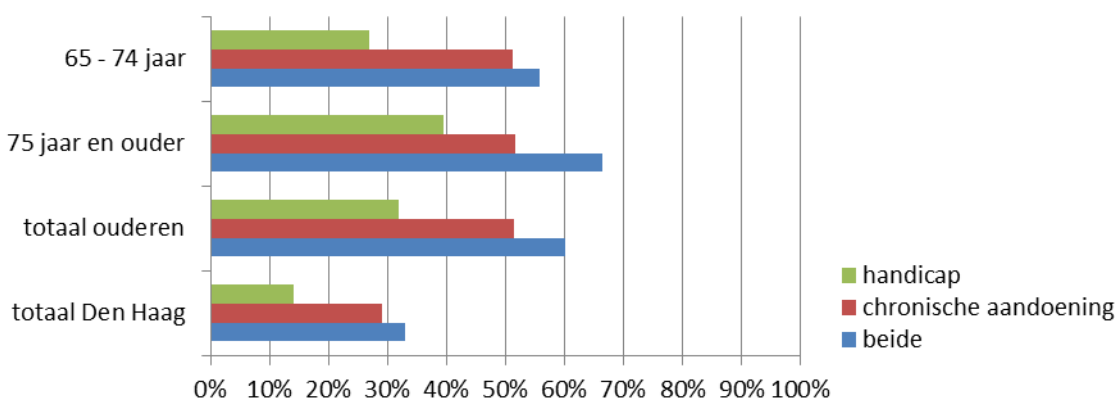
3.1 LICAMELIJKE GEZONDHEID

In deze paragraaf kijken we naar aspecten die te maken hebben met lichamelijke gezondheid. Hoeveel ouderen hebben te maken met een handicap en/of chronische aandoening? En ervaren zij (mede hierdoor) beperkingen in het dagelijks leven?

3.1.1 Handicap of chronische aandoening³

60% van de 65-plussers heeft, in 2013, te maken met een handicap en/of chronische aandoening (zie figuur 3.1). Dit aandeel is voor 65-plussers duidelijk hoger dan gemiddeld voor alle inwoners van Den Haag (33%).

Figuur 3.1 Aandeel (zelfstandig wonende) Haagse ouderen (in 2013) dat een handicap en/of een chronische aandoening heeft.

Bron: Gemeente Den Haag, Stadsenquête 2013

Van alle 65-plussers heeft 32% te maken met een handicap. In circa twee derde van de gevallen gaat het hierbij om motorisch lichamelijke beperkingen (66% van degenen die aangegeven een handicap te hebben). En in 16% van de gevallen gaat het om auditieve beperkingen / slechthorendheid.

³ Bron: Stadsenquête

51% van de 65-plussers heeft te maken met een chronische aandoening. Zowel dit percentage als het percentage dat een handicap heeft, ligt boven het gemiddelde voor heel Den Haag; 14% van alle Hagenaars heeft een handicap en 29% heeft een chronische aandoening.

75-plussers geven vaker aan een handicap en/of chronische aandoening te hebben dan 65-74-jarigen. 75-plussers zijn met name vaker gehandicapt. Het percentage met een chronische aandoening is voor beide groepen vergelijkbaar.

Door de jaren heen lijkt het aandeel ouderen met een handicap en/of chronische aandoening te zijn toegenomen (zie tabel 3.2). En duidelijke verklaring hiervoor hebben we niet.

Tabel 3.2 Aandeel (zelfstandig wonende) Haagse ouderen dat een handicap en/of chronische aandoening heeft, 2009 - 2013⁴

	2009	2011	2013
% handicap	21,3%	26,0%	31,9%
% chronische aandoening	42,4%	43,8%	51,4%
% handicap en/of chronische aandoening	48,9%	50,9%	60,0%

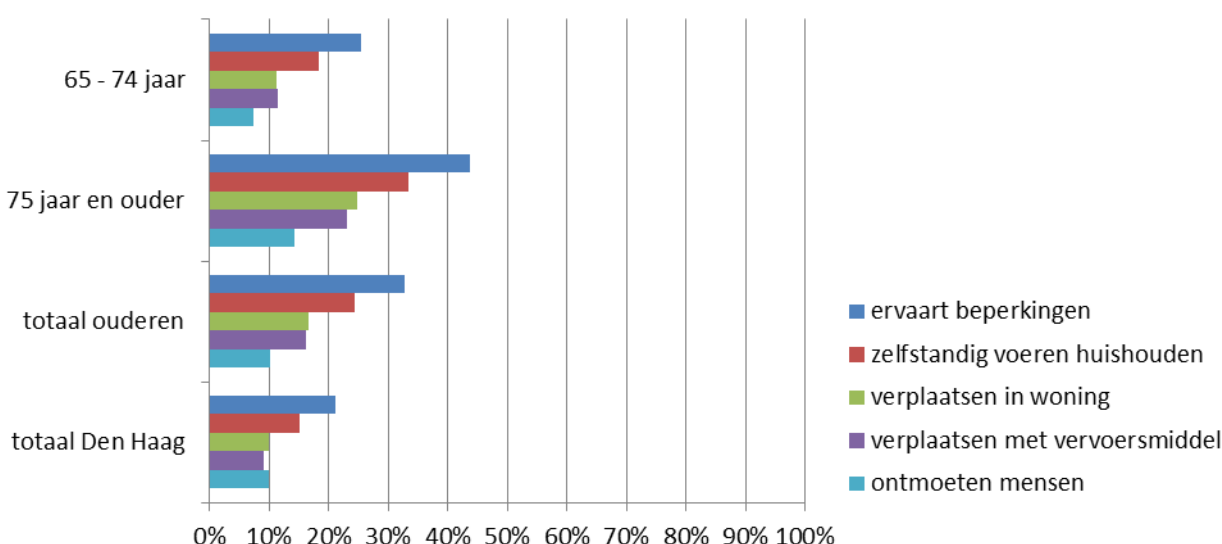
Bron: Gemeente Den Haag, Stadsenquête 2009, 2011 en 2013

3.1.2 Ervaren beperkingen⁵

De vraag is of de ouderen doordat hun gezondheid (iets) slechter is en zij vaker een handicap of chronische aandoening hebben, ook vaker te maken hebben met beperkingen in hun dagelijkse leven of in de vrije tijd.

Een derde van de Haagse ouderen (33%) ervaart beperkingen (zie figuur 3.3). Bij het zelfstandig voeren van het huishouden ervaart de grootste groep een beperking: bijna een kwart van de ouderen. Bij het verplaatsen, zowel in de woning of met een vervoersmiddel, ervaart 16% van de ouderen een belemmering. 10% van de ouderen voelt zich belemmerd bij het ontmoeten van mensen.

Figuur 3.3 Beperkingen die (zelfstandig wonende) Haagse ouderen (in 2013) ervaren in het dagelijks leven en de vrije tijd

Bron: Gemeente Den Haag, Stadsenquête 2013

Haagse ouderen ervaren, niet verwonderlijk, relatief vaker belemmeringen in het dagelijks leven dan de gemiddelde Hagenaar. Alleen bij het ontmoeten van mensen worden door ouderen even vaak belemmeringen ervaren dan gemiddeld.

⁴ In Bijlage 2 is deze tabel uitgesplitst naar leeftijdscategorie: 55-64 jaar, 65-74 jaar en 75-plus.

⁵ Bron: Stadsenquête, aangevuld met gegevens uit de Gezondheidsenquête

Binnen de groep ouderen zijn het met name de 75-plussers die vaker belemmeringen ervaren. Dit geldt voor alle genoemde aspecten.

Het aandeel ouderen dat beperkingen ervaart, is de laatste vier jaar stabiel (zie tabel 3.4). Wel zien we in het algemeen een lichte toename van het aandeel ouderen dat belemmeringen ervaart op de afzonderlijke aspecten. Het lijkt er daarmee op dat ouderen die beperkingen ervaren, zich vaker op meerdere vlakken belemmerd voelen.

Tabel 3.4 Aandeel (zelfstandig wonende) Haagse ouderen dat beperkingen ervaart, 2009 - 2013

	2009	2011	2013
% ervaart beperkingen	32,7%	32,5%	32,7%
<i>% ervaart beperking met</i>			
- zelfstandig voeren huishouden	26,5%	22,8%	24,4%
- verplaatsen in woning	14,1%	14,5%	16,6%
- verplaatsen met vervoersmiddel	14,7%	13,5%	16,1%
- ontmoeten mensen	5,4%	7,7%	10,1%

Bron: Gemeente Den Haag, Stadsenquête 2009, 2011 en 2013

Ook in de Gezondheidsenquête is er aandacht voor beperkingen die ouderen ervaren. Beperkingen in algemene dagelijkse levensverrichtingen (ADL), zoals wassen, aankleden, eten en drinken en verplaatsingen om en rond het huis. En beperkingen in huishoudelijke dagelijkse levensverrichtingen (HDL), zoals eten klaarmaken, boodschappen doen, wassen en strijken.

20% van de 65-plussers ervaart een beperking bij tenminste één ADL. Met name met traplopen, zich verplaatsen buitenshuis en zich volledig wassen, hebben zij grote moeite of kunnen zij dit alleen met hulp van anderen. 30% van de 65-plussers ervaart beperkingen bij tenminste één van de huishoudelijke taken. Zij hebben met name grote moeite met zware huishoudelijke werkzaamheden, zoals dweilen, ramen lappen of stofzuigen, en met het verschonen of opmaken van bedden.

Niet verwonderlijk stijgt het aandeel ouderen dat beperkingen ervaart naarmate de leeftijd toeneemt. Van de groep 65-74-jarigen heeft 13% ten minste één ADL-beperking en 19% ten minste één HDL-beperking. Onder 75-plussers is dit respectievelijk 29% en 44%. 75-plussers hebben vaker dan de jongere ouderen, grote moeite met traplopen, zich verplaatsen buitenshuis, zich volledig wassen (voor wat betreft ADL) en met het klaarmaken van warm eten, zware huishoudelijk werk, wassen en strijken, bedden verschonen en opmaken, boodschappen doen en het gebruik maken van vervoer (voor wat betreft HDL).

In de Gezondheidsenquête is ook aandacht voor valongelukken bij ouderen. De meest voorkomende oorzaak van letsel door een ongeval bij ouderen is een valongeval. 31% van de 65-plussers geeft aan in het jaar voorafgaand aan het onderzoek ten minste één keer te zijn gevallen. 13% is zelfs twee keer of vaker gevallen. 75-plussers geven vaker aan dat zij gevallen zijn (38%) dan ouderen in de leeftijd van 65-74 jaar (26%). Ook zijn zij vaker bang om te vallen (49% tegen 28% onder de groep 65-74-jarigen).

3.2 GEESTELIJKE GEZONDHEID

In deze paragraaf gaan we in op een tweetal aspecten die te maken hebben met de geestelijke gezondheid. Hebben Haagse ouderen een verhoogd risico op angst en depressie? En hoeveel ouderen met dementie zijn er in Den Haag?

3.2.1 Angst en depressie⁶

Het hebben van angststoornissen is geen specifiek ouderenprobleem. Het maakt ouderen, in het bijzonder in combinatie met andere invaliderende ziekten en omstandigheden, extra kwetsbaar. Het houdt eigen initiatieven tegen en belemmert het aangaan van sociale contacten.

Van de Haagse 65-plussers heeft 43% een verhoogd risico op angst of depressie: 35% heeft een matig verhoogd risico en 8% heeft een sterk verhoogd risico. Het aandeel 65-plussers met een verhoogd risico is iets lager dan gemiddeld. Van alle Haagse inwoners van 19 jaar en ouder heeft 49% een verhoogd risico: 37% een matig verhoogd risico en 11% een sterk verhoogd risico op angst en depressie.

75-plussers hebben vaker een verhoogd risico op angst en depressie (49%) dan 65-74-jarigen (39%).

3.2.2 Dementie⁷

Volgens cijfers van Alzheimer Nederland waren er in 2013 circa 7.000 Hagenaars met dementie. Dit aantal zal, na een minimale daling in 2014, naar verwachting gaan toenemen. Tot bijna 8.000 in 2020, ruim 9.000 in 2030 en iets minder dan 11.500 in 2040. Ten opzichte van 2013 betekent dit een toename van 1% in 2020, 29% in 2030 en 63% in 2040. Hoewel dit een behoorlijke stijging is, is deze minder dan landelijk het geval is. Overigens worden hierbij ook mensen in verzorgings- en verpleeghuizen meegerekend. En gaat het om alle leeftijden. Het is dus niet bekend om hoeveel 65-plussers het gaat.

3.3 SOCIALE GEZONDHEID⁸

In deze paragraaf gaan we in op de sociale gezondheid. Zijn Haagse ouderen gelukkig? Zijn zij eenzaam? Hebben zij het gevoel regie te hebben over hun eigen leven? Voelen zij zich sociaal uitgesloten of juist niet? En in hoeverre hebben Haagse ouderen te maken met huiselijk geweld?

3.3.1 Geluk

Er bestaat een relatie tussen geluk en gezondheid. Mensen die gezond zijn, voelen zich vaker gelukkig dan mensen met een minder goede gezondheid. Ook leven gelukkige mensen langer dan mensen die minder gelukkig zijn.

88% van de Haagse 65-plussers geeft aan dat zij zich tamelijk of heel gelukkig voelen (zie figuur 3.5 op de volgende pagina). Dit aandeel is vergelijkbaar met het gemiddelde voor Den Haag (86%).

3.3.2 Eenzaamheid

Er zijn twee soorten eenzaamheid. Emotionele eenzaamheid en sociale eenzaamheid. Bij emotionele eenzaamheid ervaart iemand een sterk gemis van een intieme relatie of een emotioneel hechte band met een partner of vriend(in). Bij sociale eenzaamheid mist iemand betekenisvolle relaties met een brede groep mensen, zoals collega's, kennissen, buurtgenoten of mensen met dezelfde belangstelling.

Bijna de helft (49%) van de 65-plussers was in het jaar voorafgaand aan het onderzoek matig tot zeer ernstig eenzaam (zie figuur 3.5 op de volgende pagina). 12% van de 65-plussers was ernstig tot zeer ernstig eenzaam. Hoewel het aandeel eenzamen onder ouderen iets hoger is dan gemiddeld (46%), is het aandeel ouderen dat ernstig tot zeer ernstig eenzaam is, lager dan gemiddeld (18%).

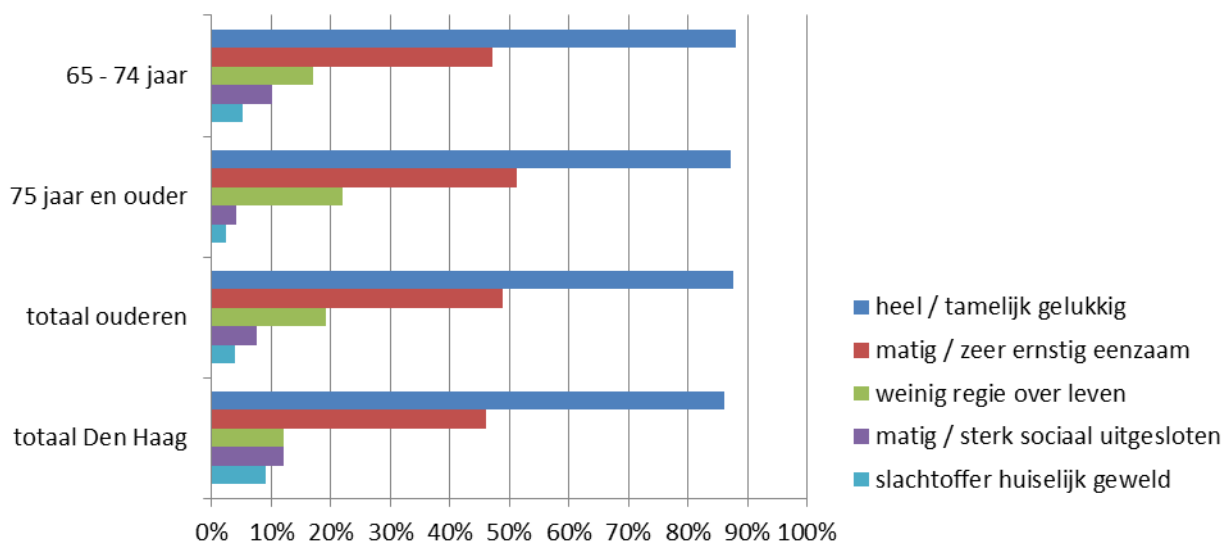
⁶ Bron: Gezondheidsenquête

⁷ Bron: Alzheimer Nederland (2013), *Prognose mensen met dementie per gemeente 2013-2040* (www.alzheimer-nederland.nl)

⁸ Bron: Gezondheidsenquête

Bij 25% van de 65-plussers is sprake van emotionele eenzaamheid. Bij 49% is sprake van sociale eenzaamheid. Onder 75-plussers komt emotionele eenzaamheid vaker voor dan onder de groep 65-74-jarigen (respectievelijk 40% en 31%). 75-plussers missen dus vaker een intieme relatie of een emotioneel hechte band met een partner of vriend(in).

Figuur 3.5 Sociale gezondheid van Haagse ouderen aan de hand van een aantal indicatoren (2012)

Bron: Gemeente Den Haag, Gezondheidsenquête 2012

3.3.3 Regie over eigen leven

Mensen die het gevoel hebben controle (regie) te hebben over hun eigen leven, kunnen beter omgaan met problemen, waaronder gezondheidsproblemen.

19% van de 65-plussers heeft het idee dat zij te weinig regie hebben over hun eigen leven (zie figuur 3.5). Dit aandeel is iets hoger dan gemiddeld voor heel Den Haag (12%).

3.3.4 Sociale uitsluiting

Sociale uitsluiting is een breed begrip en verwijst naar het onvermogen van groepen of individuen om als gevolg van individuele en maatschappelijke factoren volledig deel te nemen aan het maatschappelijk leven. Er is een verband tussen sociale uitsluiting en ervaren gezondheid. Mensen die de eigen gezondheid als (zeer) slecht ervaren voelen zich vaker sociaal uitgesloten.

8% van de Haagse 65-plussers voelt zich matig tot sterk sociaal uitgesloten (zie figuur 3.5). Dit aandeel is iets lager dan gemiddeld voor Den Haag (12%). Binnen de groep ouderen zien we dat ouderen in de leeftijd van 65-74 jaar zich vaker sociaal uitgesloten voelen (10%) dan 75-plussers (4%).

3.3.5 Huiselijk geweld

Huiselijk geweld is geweld dat door iemand uit de huiselijke kring van het slachtoffer is gepleegd. Dit kan geestelijk, lichamelijk en seksueel geweld zijn en kindermishandeling. De daders kunnen (ex)partners zijn, gezinsleden, familieleden en huisvrienden.

4% van de 65-plussers in Den Haag geeft aan ooit slachtoffer te zijn geweest van huiselijk geweld (zie figuur 3.5). Dit aandeel is iets lager dan gemiddeld. Van alle Hagenaars van 19 jaar en ouder is 9% ooit slachtoffer geweest van huiselijk geweld.

Onder 65-plussers gaat het in de meerderheid van de gevallen om lichamelijk geweld (73%) en/of psychisch of emotioneel geweld (65%). Minder vaak gaat het om seksueel misbruik (15%) of ongewenste seksuele toenadering (12%). De dader is vaak de ex-partner (41%) of partner (23%).

3.4 LEEFSTIJL⁹

In deze paragraaf kijken we naar een aantal aspecten die te maken hebben met leefstijl en die de gezondheid kunnen beïnvloeden. In hoeverre sporten Haagse ouderen en bewegen zij voldoende? Eten zij gezond? Wordt er veel gerookt en/of alcohol gedronken? En willen Haagse ouderen hun eigen gezondheid verbeteren?

3.4.1 Sport en bewegen

*Sport*¹⁰

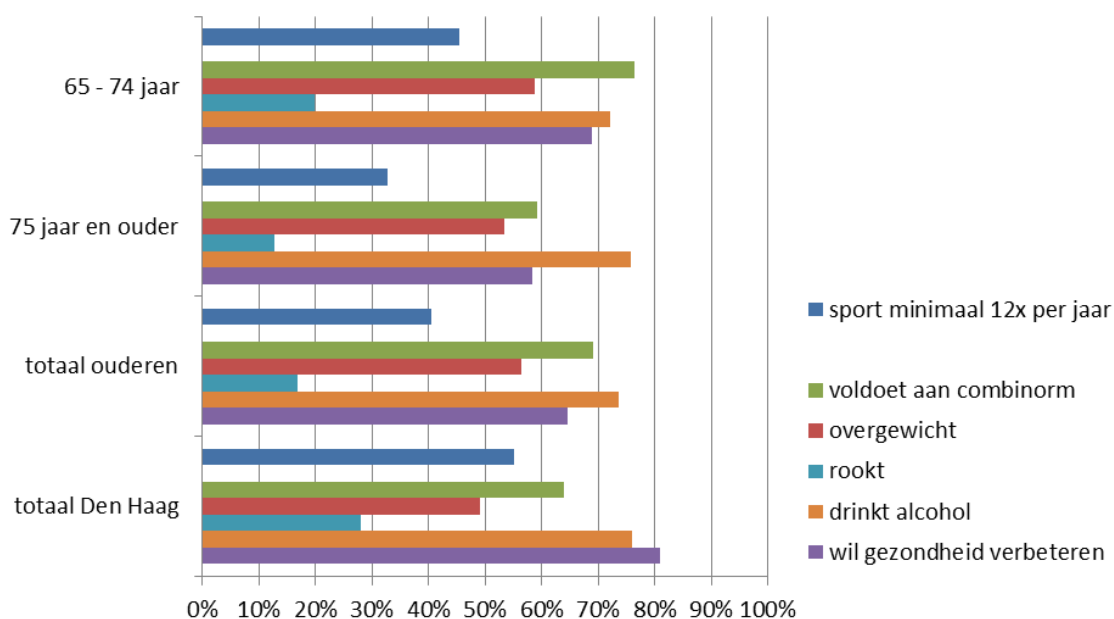
45% van de Haagse 65-plussers doet minimaal één keer per jaar aan sport. Dit betekent wel dat ruim de helft (55%) van de 65-plussers nooit sport. 40% van de ouderen sport minimaal twaalf keer per jaar (zie figuur 3.6) en 27% sport gemiddeld meer dan één keer per week.

Het aandeel ouderen dat niet sport, is onder 75-plussers hoger (64%) dan onder de jongere groep ouderen (49%). Daarnaast sporten 75-plussers doorgaans ook minder intensief dan de 65-74-jarigen.

Door de jaren heen is het aandeel ouderen dat sport, toegenomen (zie tabel 3.7). Zowel voor de groep 75-plus als voor de groep 65-74 jaar. Daarnaast zijn ouderen ook frequenter gaan sporten.

De helft van de sportende ouderen beperkt zich tot een enkele sport (50%). Ruim een kwart (26%) beoefent twee sporten. En nog eens bijna een kwart (24%) beoefent drie sporten of meer. De meest populaire sport onder 65-plussers is fitness (cardio/kracht). Van alle sportende ouderen is dit voor 19% de belangrijkste sport. Gevolgd door wandelsport (13%), zwemsport (12%), fietsen (10%) en tennis (6%).

Figuur 3.6 Leefstijl van Haagse ouderen aan de hand van een aantal indicatoren (2013/2012)

Bron: Gemeente Den Haag, Stadsenquête 2013 (% sport); Gemeente Den Haag, Gezondheidsenquête 2012 (% overige indicatoren)

Tabel 3.7 Aandeel Haagse 55-plussers dat aan sport doet, 2009 - 2013¹¹

	2009	2011	2013
% sport	32,8%	38,3%	44,8%
% sport - minimaal 12x per jaar	30,8%	30,2%	40,4%
% sport - minimaal 60x per jaar	18,9%	23,7%	26,5%

Bron: Gemeente Den Haag, Stadsenquête 2009, 2011 en 2013

⁹ Bron: Gezondheidsenquête, tenzij anders vermeld

¹⁰ Bron: Stadsenquête

¹¹ In Bijlage 2 is deze tabel uitgesplitst naar leeftijdscategorie: 55-64 jaar, 65-74 jaar en 75-plus.

Bewegen¹²

Om na te gaan of iemand voldoende beweegt, worden er drie normen gebruikt:

- *Nederlandse Norm Gezond Bewegen (NNGB)*: dagelijks minstens een half uur matig intensieve lichamelijke activiteit, op minimaal vijf dagen per week,
- *Fitnorm*: ten minste drie keer per week minimaal twintig minuten zwaar intensieve activiteit,
- *Combinorm*: ten minste voldoen aan één van de twee bovenstaande normen.

Voor ouderen (55-plus) gelden dezelfde normen, maar met een lager intensiviteitsniveau.

68% van de Haagse ouderen van 65 jaar en ouder voldoet aan de norm NNGB. 33% voldoet aan de fitnorm. In totaal voldoet 69% van de 65-plussers aan een van deze twee normen en voldoet daarmee aan de combinorm (zie figuur 3.6 op de vorige pagina). Dit aandeel is iets hoger dan gemiddeld voor Den Haag (64%).

75-plussers bewegen minder vaak voldoende dan 65-74-jarigen. Van de 75-plussers voldoet 58% aan de norm NNGB, 21% aan de fitheidsnorm en 59% aan de combinorm. Voor de groep 65-74-jarigen liggen deze percentages hoger, respectievelijk 75%, 42% en 77%.

Kader 2: Wat vindt het Haags Ouderenplatform?

Een meerderheid van de ouderen in het Ouderenplatform beweegt voldoende. 64% van de 65-74-jarigen uit het panel voldoet aan de combinorm. Onder 75-84-jarigen is dit 49%. Ruim driekwart (77%) van de leden (55-84 jaar) vindt ook zelf dat zij voldoende bewegen. Een klein deel (14%) vindt van niet en een nog kleiner deel geeft aan dat dit per seizoen verschilt; vaak in de zomer wel en in de winter niet. Vaak sporten of bewegen panelleden samen met de partner, of alleen. Minder vaak is dit met vrienden / familie en nog iets minder vaak gebeurt dit via een vereniging of club.

De tips die de ouderen hebben om ouderen meer te laten bewegen, zijn divers. Bijvoorbeeld wandelen of iedere dag naar buiten gaan (eventueel met een hond), gaan sporten, elkaar aansporen of iemand zoeken om mee te gaan of je aansluiten bij een groep, club of vereniging. Maar ook het doen van dagelijkse bezigheden, zoals boodschappen doen, huishouden bijhouden en traplopen worden als tips gegeven. Een deel van de ouderen geeft ook aan dat het vooral aan de mensen zelf ligt; je moet het zelf willen, je moet doorzetten en discipline hebben.

Bron: Ouderenplatform Den Haag (2013), Rapportage zomermeting 2013

3.4.2 Voeding en overgewicht

Voeding

Een ongezond voedingspatroon is een belangrijke risicofactor voor verschillende gezondheidsproblemen. Om na te gaan of men gezond eet, is gevraagd naar het eten van groenten en fruit en naar het wel of niet ontbijten.

Ruim de helft van de Haagse 65-plussers voldoet aan de richtlijnen voor het eten van voldoende groente en fruit. 52% eet dagelijks minimaal 150 tot 200 gram groente en 55% eet dagelijks 200 gram (2 stuks) fruit. Daarnaast ontbijt 92% van de 65-plussers minimaal vijf dagen per week.

Deze percentages liggen hoger dan gemiddeld voor Den Haag: 52% eet voldoende groente, 41% eet voldoende fruit en 80% ontbijt minimaal vijf dagen per week.

Overgewicht

56% van de Haagse 65-plussers heeft te maken met overgewicht (zie figuur 3.6 op de vorige pagina). Bij 41% is sprake van matig overgewicht. Bij 16% is sprake van ernstig overgewicht (obesitas). Deze percentages zijn iets hoger dan gemiddeld. Van alle Hagenaars van 19 jaar en ouder heeft 49% overgewicht; 34% heeft matig overgewicht en 14% heeft ernstig overgewicht.

¹² Bron: Gezondheidsenquête

Kader 3: Wat vindt het Haags Ouderenplatform?

Aan het Ouderenplatform zijn vragen gesteld over gezond eten. Zo hebben zij hun eigen eetgewoonten kunnen beoordelen. Voor 'regelmatig eten', dat wil zeggen drie maaltijden per dag, geven de ouderen van het platform (55-84 jaar) zichzelf een 8,2. Voor 'gevarieerd eten', volgens de schijf van vijf, geven zij zichzelf een 8,0. Met name het eten van (verse) groente, het regelmatig eten, gevarieerd eten, gezond eten, fruit eten en het regelmatig zelf koken worden door de ouderen genoemd als positief aan het eigen voedingspatroon. Als minder goed noemen zijn onder andere het te veel snoepen (zoetigheden / suiker), onregelmatig eten, te veel eten, eten van snacks / chips 's avonds, het drinken van te veel alcohol en het niet (op alle dagen) zelf koken.

Een klein deel (3%) van de leden van het platform geeft aan dat zij te weinig eten en drinken. Daarnaast geeft een deel (16%) van de ouderen aan dit niet bij zichzelf, maar wel bij anderen te herkennen. Soms eten en drinken ouderen te weinig in bepaalde periodes, zoals tijdens een ziekte, maar bij het overgrote deel (60%) is het structureel.

Om ouderen te stimuleren regelmatig, voldoende en gezond, te eten en te drinken worden een aantal tips genoemd. Deze zijn in te delen in een aantal categorieën: (1) samen eten (en koken), (2) informeren van ouderen over eten en koken, (3) regelmatig en gezond, gevarieerd en voldoende eten, (4) bezig blijven door bijvoorbeeld te sporten, zelf te koken en boodschappen te doen, (5) stimuleren van gezond eten door (persoonlijke) aandacht, (6) controle door anderen wat er gegeten en gedronken wordt, bijvoorbeeld in verpleeg- en verzorgingshuizen, (7) (goede) maaltijden aan huis bezorgen en (8) voldoende aanbod van verschillende winkels en aanbod in winkels, door bijvoorbeeld meer eenpersoonsverpakkingen.

Bron: Ouderenplatform Den Haag (2013), Rapportage herfstmeting 2013

3.4.3 Roken en alcohol

Roken

Rokers hebben een groter risico op het krijgen van onder andere longkanker, COPD (verzamelnaam voor chronische bronchitis en longemfyseem), coronaire hartziekten, beroerte, hartfalen en andere vormen van kanker. Roken gaat gepaard met een slechtere kwaliteit van leven, meer ziekteverzuim en een hoger zorggebruik.

Van de 65-plussers in Den Haag rookte in 2012 17% (zie figuur 3.6 op pagina 24). 83% rookte dus niet. Wat overigens niet wil zeggen dat zij nooit gerookt hebben. Van alle 65-plussers geeft 38% aan dat zij nooit gerookt hebben. 62% heeft dus ooit gerookt: zij hebben vroeger gerookt en/of roken momenteel.

Het aandeel rokers onder 65-plussers is, met 17%, lager dan gemiddeld (28%). Maar ook het aandeel 65-plussers dat nooit gerookt heeft, is lager dan gemiddeld. Van alle inwoners van 19 jaar en ouder, heeft 45% nooit gerookt.

Binnen de groep ouderen is het aandeel rokers het hoogst onder de groep 65-74-jarigen (20% tegenover 13% onder 75-plussers). Het aandeel dat ooit gerookt heeft is voor beide groepen echter nagenoeg gelijk.

Alcohol

74% van de Haagse 65-plussers geeft aan alcohol gebruikt te hebben in het jaar voorafgaand aan het onderzoek (zie figuur 3.6 op pagina 24). Dit is vergelijkbaar met het gemiddelde voor Den Haag (76%).

10% van de ouderen is een overmatige drinker. Dit wil zeggen dat zij 14 glazen of meer (voor vrouwen) of 21 glazen of meer (voor mannen) alcohol drinken per week. 6% is een zware drinker en drinkt minstens één dag per week zes of meer glazen alcohol (voor mannen) of vier of meer glazen alcohol (voor vrouwen). 4% van de 65-plussers is een problematische drinker. Dit wil zeggen dat er sprake is van overmatig of zwaar drinken, waarbij het alcoholgebruik leidt tot alcoholgerelateerde problemen.

Vergeleken met Den Haag als geheel, is het aandeel ouderen dat een zware drinker of een problematische drinker is, lager. Het aandeel overmatige drinkers is onder ouderen iets hoger dan gemiddeld.

Binnen de groep ouderen is het aandeel dat het jaar voorafgaand aan het onderzoek, alcohol heeft gedronken min of meer gelijk tussen beide leeftijdsgroepen. Wel is er bij ouderen in de leeftijd van 65-74 jaar iets vaker sprake van overmatig drankgebruik (13%) dan bij 75-plussers (7%). Ook zijn er meer problematische drinkers onder de jongere groep ouderen (5%) dan onder 75-plussers (1%).

3.4.4 Verbeteren gezondheid

In de Gezondheidsenquête is gevraagd of mensen van plan waren om voor het eind van het jaar de gezondheid te verbeteren. En wat ze dan van plan zijn.

65% van de Haagse 65-plussers heeft de intentie om hun gezondheid te verbeteren (zie figuur 3.6 op pagina 24). Dit is minder dan gemiddeld. Van alle inwoners van 19 jaar en ouder geeft 81% aan hun gezondheid te willen verbeteren. Binnen de groep ouderen is het aandeel dat de intentie heeft om de gezondheid te verbeteren lager onder 75-plussers (58%) dan onder 65-75-jarigen (69%).

Op de vraag wat zij zouden willen verbeteren, geven 65-plussers met name aan dat zij willen afvallen (30%), meer willen bewegen (22%) en/of het rustiger aan willen doen (22%). Ouderen van de beide leeftijdscategorieën verschillen hierin niet veel van elkaar. Wel geven 65-74-jarigen vaker aan dat zij willen afvallen (35%) dan 75-plussers (22%).

44% van de 65-plussers zou graag ondersteuning willen krijgen om hun gezondheid te verbeteren, bijvoorbeeld door begeleiding door een deskundige (58%) en/of steun uit hun directe omgeving (42%).

Kader 4: Vitaliteit

Haagse ouderen waarderen hun gezondheid iets slechter dan gemiddeld. 65-plussers geven hun gezondheid een 7,1, terwijl alle inwoners van Den Haag gemiddeld een 7,4 geven*. Dit is 'logisch' aangezien de gezondheid in het algemeen achteruit gaat naarmate je ouder wordt. We zien dan ook dat Haagse 65-plussers vaker te maken hebben met een handicap en/of chronische aandoening. En dat zij vaker beperkingen ervaren in het dagelijks leven, juist vanwege de slechtere gezondheid.

Toch geven Haagse ouderen een zelfde rapportcijfer als alle inwoners bij elkaar, als wordt gevraagd naar een waardering voor hun leven in het algemeen, namelijk een 7,6**. Haagse 65-plussers zijn dus aardig tevreden met hun leven. En niet minder dan gemiddeld. Ouderen zijn dus schijnbaar in staat om zich aan te passen aan beperkende omstandigheden en daarmee een leven te leiden dat hen tevreden stelt.

In dit kader wordt er ook wel gesproken over 'vitaliteit'. Vitaliteit wordt vaak gebruikt in verschillende contexten, zoals de vitaliteit van medewerkers, vitaliteit van sportverenigingen en vitaliteit van steden. Als het om de vitaliteit van personen gaat, wordt veelal gedacht aan lichamelijke fitheid en/of een positieve levenshouding. Westerdorp e.a. omschrijven vitaliteit echter als 'de mogelijkheid om ambities te stellen passend bij de levenssituatie en vervolgens de gestelde doelen te realiseren***'. TNO komt met een omschrijving die deels vergelijkbaar is. Zij omschrijven vitaliteit als volgt: 'vitaliteit omvat de dimensies energie, motivatie en veerkracht, waarbij energie wordt gekenmerkt door zich energiek voelen, motivatie door doelen te stellen in het leven en moeite te doen om deze te behalen, en veerkracht door het vermogen om met de dagelijkse problemen en uitdagingen van het leven om te gaan****'.

Als we aan ouderen zelf vragen wat zij onder vitaliteit verstaan, worden voornamelijk lichamelijke aspecten genoemd. Haagse ouderen van het Haags Ouderenplatform, zien vitaliteit (voornamelijk) als****:

- kunnen bewegen, wandelen, fietsen, mobiel zijn,
- fit en gezond zijn (gezondheid),
- kunnen doen wat je zelf wilt, je zelfstandigheid bewaren, zelfredzaamheid, regie in eigen hand hebben,
- bezig blijven, actief blijven, lekker bezig zijn,
- meedraaien in maatschappij, je kunnen blijven inzetten voor anderen, betekenisvol zijn voor mensen om je heen.

Op de vraag hoe zij vitaal kunnen blijven, noemen de leden van het Haags Ouderenplatform deels dezelfde aspecten. We noemen de belangrijkste zes:

- bewegen, wandelen, fietsen, gymnastiek, yoga, zwemmen,
- sociale contacten,
- gezond blijven,
- sporten, sportschool, onder begeleiding,
- deelname aan activiteiten,
- bezig blijven, actief blijven, meedoen in samenleving.

*Bron: Stadsenquête 2013

**Bron: Veiligheidsmonitor 2013

***Bron: Westendorp, R.G.J. e.a., *Vitality, keep the spirit!*

****Bron: TNO (2013), *Flyer 'Hoe vitaal is Nederland?'*

*****Bron: Ouderenplatform Den Haag (2014), *Rapportage zomermeting 2014*

3.5 ONDERSTEUNING

In deze paragraaf kijken we naar de ondersteuning die ouderen krijgen, als het gaat om gezondheid en de belemmeringen die zij ervaren. Hoe vaak maken zij gebruik van bijvoorbeeld een huisarts of van de thuiszorg? Krijgen zij hulp bij het huishouden of bij de persoonlijke verzorging? En krijgen zij hulp van hun sociale netwerk, van mantelzorgers?

3.5.1 Professionele zorg¹³

Huisarts, tandarts, medisch specialist

Een (ruime) meerderheid van de 65-plussers in Den Haag heeft het jaar voorafgaand aan het onderzoek contact gehad met de huisarts (86%), een medisch specialist (62%) en/of de tandarts (57%) (zie figuur 3.8).

65-plussers hebben vaker contact met de huisarts en een medisch specialist dan gemiddeld, maar komen minder vaak bij de tandarts. Van alle inwoners van 19 jaar en ouder is 77% het jaar voorafgaand aan het onderzoek bij de huisarts geweest, is 43% bij een medisch specialist geweest en 72% bij de tandarts.

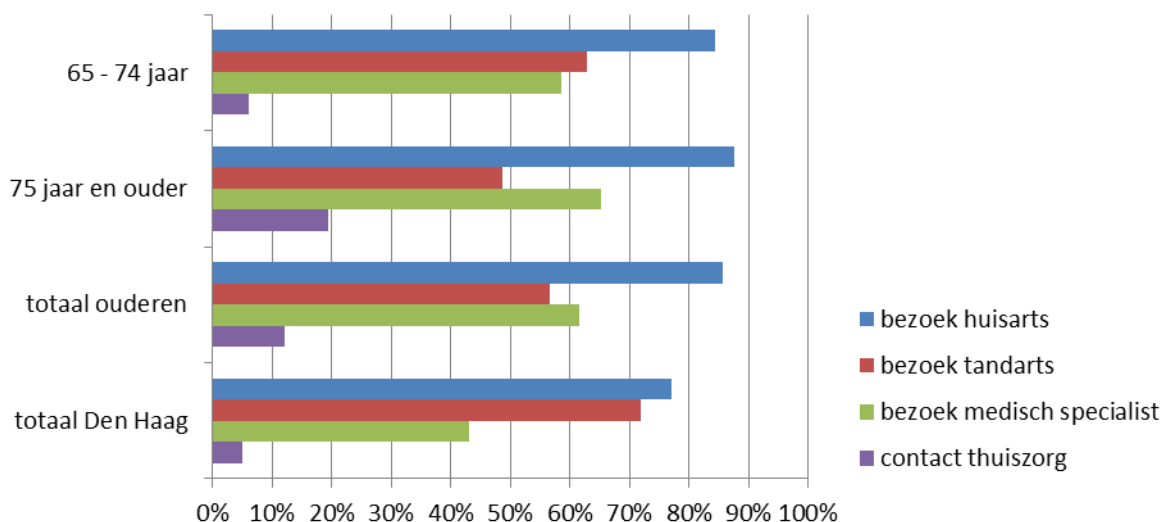
Het aandeel ouderen dat bij de huisarts is geweest is voor beide leeftijdsgroepen min of meer gelijk. Het aandeel dat bij een medisch specialist is geweest, lijkt onder 75-plussers hoger (65%) dan onder 65-74-jarigen (57%). Terwijl het bezoek aan de tandarts onder 75-plussers juist lager is (49%) dan onder de 65-74-jarigen (63%).

Thuiszorg

12% van de 65-plussers heeft in het jaar voorafgaand aan het onderzoek, minimaal één keer contact gehad met de thuiszorg (zie figuur 3.8). Hieronder verstaan we de wijkverpleegkundigen, gezinsverzorging of Alphahulp. Dit aandeel is hoger dan gemiddeld. Van alle inwoners van 19 jaar en ouder heeft 5% contact gehad met de thuiszorg.

75-plussers hebben vaker contact met de thuiszorg (19%) dan ouderen in de leeftijd van 65-74 jaar (6%).

Figuur 3.8 Gebruik professionele zorg (2012)

Bron: Gemeente Den Haag, Gezondheidsenquête 2012

¹³ Bron: Gezondheidsenquête

Hulp bij de persoonlijke verzorging

12% van de Haagse 65-plussers krijgt hulp bij de persoonlijke verzorging. 75-plussers krijgen vaker hulp (16%) dan 65-74-jarigen (8%).

Onder de groep 65-plussers die een beperking ervaren op het gebied van 'algemene dagelijkse levensverrichtingen' is het aandeel dat huishoudelijke hulp krijgt, hoger (43%). Dat betekent dus ook dat meer dan de helft van de ouderen die beperkingen ervaren, geen hulp krijgt bij de persoonlijke verzorging. Echter, een groot deel van hen geeft aan ook geen behoefte aan hulp te hebben.

Een deel van de hulp bij de persoonlijke verzorging wordt door professionals gegeven, zoals door een professionele instelling. 60% van de 65-plussers die hulp krijgen, krijgt dit van een professionele instelling. Daarnaast wordt een deel gedaan door mantelzorgers, bijvoorbeeld door de partner / huisgenoot (21%) of door de kinderen (21%).

Hulp bij het huishouden

36% van de Haagse 65-plussers krijgt hulp in de huishouding. Ook wat betreft huishoudelijke hulp zien we dat 75-plussers daar meer gebruik van maken (54%) dan 65-74-jarigen (22%).

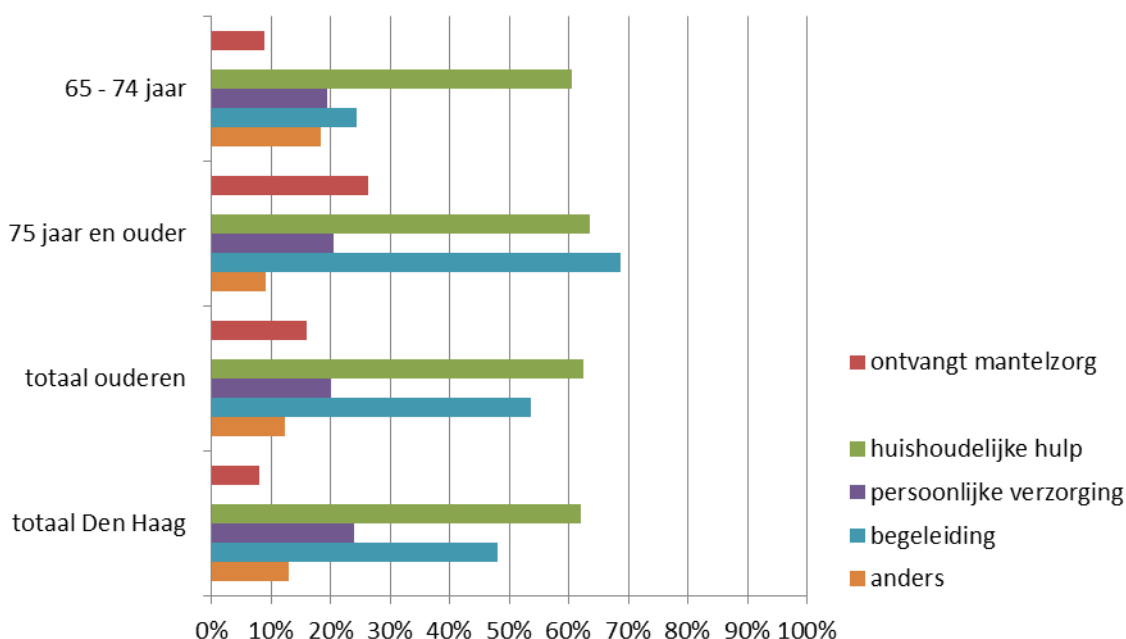
Onder de groep 65-plussers die een beperking ervaren op het gebied van 'huishoudelijke dagelijkse levensverrichtingen' is het aandeel dat huishoudelijke hulp krijgt, hoger (79%). Dat betekent dus ook dat een (klein) deel van de ouderen die beperkingen ervaren geen hulp in de huishouding krijgen. Veel van hen hebben hier ook geen behoefte aan.

Ook de huishoudelijke hulp wordt deels door professionals gegeven, zoals door een zorginstelling (46%). Daarnaast wordt een deel gedaan door mantelzorgers, zoals de partner / huisgenoot (17%) en de kinderen (16%). 35% van de 65-plussers met huishoudelijke hulp, heeft iemand ingeschakeld die zij zelf betalen.

3.5.2 Mantelzorg¹⁴

Mantelzorg is niet-betaalde hulp / zorg die men (in veel gevallen) krijgt van familie, vrienden, kennissen of bureu. 16% van de 65-plusser ontving het jaar voorafgaand aan het onderzoek mantelzorg (zie figuur 3.9). Dit aandeel is hoger dan gemiddeld voor heel Den Haag (8%).

Figuur 3.9 Soort mantelzorg dat (zelfstandig wonende) Haagse ouderen het afgelopen jaar hebben ontvangen (2013)

Bron: Gemeente Den Haag, Stadsenquête 2013

¹⁴ Bron: Stadsenquête

Vaak gaat het om hulp in de huishouding: 63% van degene die mantelzorg hebben ontvangen. Het gaat dan bijvoorbeeld om hulp bij het schoonmaken, koken, boodschappen doen, verzorging van huisdieren etc. Bij 54% gaat het om begeleiding, zoals hulp bij de administratie of bij het invullen van formulieren, hulp bij het regelen van zaken, vervoer naar activiteiten en bezoeken buitenshuis, etc. En 20% van de mantelzorgontvangers krijgt hulp bij de persoonlijke verzorging, zoals hulp bij het wassen en aankleden, hulp bij medicijngebruik, hulp met eten en drinken, etc.

Ouderen van 75 jaar en ouder ontvangen vaker mantelzorg (26%) dan ouderen in de leeftijd van 65-74 jaar (9%). Ook het type zorg dat zij ontvangen verschilt per leeftijdsgroep. De groep 65-74-jarigen ontvangt met name hulp in het huishouden. Terwijl 75-plussers, naast deze hulp, ook vaak hulp in de vorm van begeleiding krijgen (zie figuur 3.9).

De ontvangen mantelzorg is vaak voor langere tijd en is intensief. Gemiddeld ontvangen ouderen bijna elf maanden van het jaar mantelzorg en gemiddeld twaalf uur per week. Bij 75-plussers is de zorg iets intensiever dan bij de groep jongere ouderen.

Het aandeel ouderen dat mantelzorg ontvangt, is door de jaren heen redelijk stabiel en schommelt rond de 15% (zie tabel 3.10).

Tabel 3.10 Aandeel (zelfstandig wonende) Haagse ouderen dat mantelzorg ontvangt, 2009 - 2013

	2009	2011	2013
% ontvangt mantelzorg	16,4%	13,5%	15,9%
% <i>ontvangt zorg</i> :			
- huishoudelijke hulp	62,3%	72,5%	62,5%
- persoonlijke verzorging	29,1%	13,8%	20,1%
- begeleiding	48,5%	27,5%	53,7%

Bron: Gemeente Den Haag, Stadsenquête 2009, 2011 en 2013

3.6 NADERE ANALYSE VAN DE UITKOMSTEN

In voorgaande paragrafen is alleen gekeken naar de totale groep ouderen en de twee leeftijdsklassen daarbinnen. Er zijn echter nog meer differentiaties binnen de groep ouderen te maken, zoals naar kenmerken als sekse, etniciteit, type huishouden, opleidingsniveau, inkomen en stadsdeel.

In deze paragraaf vindt u overzichten van de uitkomsten (op hoofdpunten) voor de verschillende groepen ouderen. In de tekst wordt alleen gewezen op de meest opvallende uitkomsten. Voor de volledigheid zijn ook de uitkomsten voor de gehele groep en de uitkomsten naar leeftijd in de overzichten opgenomen.

NB Het uitsplitsen van de uitkomsten leidt er in een aantal gevallen toe dat het absolute aantal ouderen waarop de uitkomsten betrekking hebben, klein is (zoals het geval is bij de uitsplitsing naar stadsdeel). De uitkomsten moeten dan ook als indicatie worden gezien en niet als representatief beeld voor de betreffende subgroep ouderen. In de overzichten is (een indicatie van) het totaal aantal ouderen in de steekproef (N) opgenomen. Uitkomsten die betrekking hebben op minder dan 25 respondenten worden in de tabellen niet getoond.

In overzicht 3.11a en overzicht 3.11b op de volgende pagina's zijn een aantal aspecten weergegeven met betrekking tot de gezondheid van Haagse ouderen, uitgesplitst naar een aantal kenmerken.

Een aantal punten die opvallen:

- Tussen mannen en vrouwen zien we in het algemeen niet heel veel verschil. Wel hebben vrouwen vaker een verhoogd risico op angst en depressie en bewegen zijn minder. Vrouwen maken ook vaker gebruik van hulp, zowel voor de persoonlijke verzorging als voor huishoudelijke taken. Vrouwen roken wel minder vaak dan mannen.
- Migrantenuderen verschillen op de meeste aspecten niet veel van ouderen van Nederlandse komaf.
- Ouderen met een laag opleidingsniveau sporten en bewegen duidelijk minder vaak dan ouderen met een hoger opleidingsniveau. Verder valt op dat ouderen met een hoog opleidingsniveau veel minder vaak gebruik maken van mantelzorg.
- De gezondheid van alleenstaande ouderen is op meerdere vlakken slechter dan van ouderen die samenwonen. Alleenstaande ouderen zijn vaak ook wat ouder. Zij hebben vaker een verhoogd risico op angst en depressie, voelen zich vaker eenzaam en bewegen minder vaak. Daarnaast maken zij vaker gebruik van hulp bij persoonlijke verzorging en hulp in het huishouden. Maar zij maken minder vaak gebruik van mantelzorg, dan ouderen die samenwonen.

Overzicht 3.11a Waardering van de gezondheid aan de hand van een aantal aspecten (2013)

	N (indicatie)	rapportcijfer gezondheid	% heeft handicap	% heeft chronische aandoening	% ervaart beperkingen	% ontvangt mantelzorg	% sport (min. 12x per jaar)	% sport (min. 60x per jaar)
Totaal 65-plus	441	7,1	31,9%	51,4%	32,7%	15,9%	40,4%	26,5%
<i>Leeftijd</i>								
65 – 74 jaar	265	7,3	26,9%	51,2%	25,4%	8,9%	45,5%	29,3%
75-plus	176	6,8	39,5%	51,6%	43,7%	26,3%	32,7%	22,2%
<i>Sekse</i>								
Man	191	7,1	33,0%	51,0%	28,4%	13,2%	43,4%	26,2%
Vrouw	249	7,1	31,2%	51,8%	36,2%	17,9%	38,2%	26,7%
<i>Etniciteit</i>								
Autochtoon	349	7,1	32,8%	50,5%	30,6%	15,0%	42,4%	27,2%
Allochtoon	87	6,8	27,1%	54,7%	39,9%	17,1%	32,0%	24,4%
<i>Opleidingsniveau</i>								
Laag	186	7,0	32,9%	52,5%	38,5%	19,4%	28,1%	16,1%
Middel	118	7,0	32,8%	54,2%	34,3%	19,0%	43,0%	31,0%
Hoog	120	7,3	27,9%	45,9%	22,5%	7,5%	57,3%	38,1%
<i>Type huishouden</i>								
Eenpersoons	212	7,1	31,5%	55,1%	27,6%	10,6%	44,5%	30,0%
Meerpersoons	186	7,0	30,7%	45,1%	38,4%	21,6%	37,1%	24,2%
<i>Inkomen (van huishouden)</i>								
Laag (< 1.800 euro p/m)	203	6,9	34,0%	51,4%	41,8%	19,7%	31,0%	17,3%
Middel (1.800-3.100 euro p/m)	85	7,4	28,4%	49,9%	26,3%	12,3%	51,2%	37,3%
Hoog (> 3.100 euro p/m)	52	7,4	20,2%	45,3%	12,7%	8,4%	60,5%	42,2%
<i>Stadsdeel</i>								
Loosduinen	71	6,9	32,1%	58,3%	35,7%	14,8%	46,3%	26,5%
Escamp	108	7,1	32,9%	49,0%	32,0%	19,8%	38,1%	27,8%
Segbroek	47	7,2	28,3%	52,2%	29,7%	17,9%	43,3%	31,3%
Scheveningen	58	7,1	36,6%	50,7%	33,8%	15,5%	43,7%	32,4%
Centrum	59	7,2	33,9%	52,4%	36,9%	14,2%	41,8%	20,8%
Laak	22	-	-	-	-	-	-	-
Haagse Hout	60	7,1	29,0%	43,4%	27,7%	14,0%	37,3%	27,1%
Leidschenveen/Ypenburg	16	-	-	-	-	-	-	-

Bron: Gemeente Den Haag, Stadsenquête 2013

Overzicht 3.11b Waardering van de gezondheid aan de hand van een aantal aspecten (2012)

	N (indicatie)	% verhoogd risico angst en depressie	% matig tot ernstig eenzaam	% voldoet aan combinorm	% overgewicht	% rookt wel eens	% hulp persoonlijke verzorging	% hulp in huishouden
Totaal 65-plus	2.564	43,3%	48,9%	69,1%	56,4%	16,7%	11,7%	35,6%
<i>Leeftijd</i>								
65 – 74 jaar	1.506	39,3%	47,1%	76,5%	58,7%	19,9%	8,1%	21,8%
75-plus	1.058	48,5%	51,2%	59,1%	46,6%	12,6%	16,3%	53,6%
<i>Sekse</i>								
Man	1.186	35,2%	46,3%	76,3%	59,4%	20,7%	8,5%	25,8%
Vrouw	1.378	49,5%	50,8%	63,3%	54,1%	13,5%	14,2%	43,3%
<i>Etniciteit</i>								
Autochtoon	1.628	40,2%	47,1%	69,3%	55,4%	16,8%	10,8%	35,0%
Allochtoon	936	49,6%	52,5%	68,7%	58,5%	16,5%	13,5%	36,8%
<i>Opleidingsniveau</i>								
Laag	1.621	50,6%	49,8%	61,3%	59,9%	18,0%	14,3%	35,1%
Middel	357	37,2%	46,3%	76,1%	53,7%	16,5%	8,7%	36,1%
Hoog	379	27,4%	45,7%	84,6%	48,6%	11,5%	5,2%	35,2%
<i>Type huishouden</i>								
Eenpersoons	1.159	50,2%	59,0%	62,7%	53,9%	18,8%	15,4%	47,4%
Meerpersoons	1.343	37,2%	40,1%	73,8%	58,2%	14,9%	8,6%	25,1%
<i>Stadsdeel</i>								
Loosduinen	139	37,8%	45,7%	75,1%	57,6%	16,9%	9,3%	36,7%
Escamp	789	49,2%	52,4%	59,6%	59,7%	18,7%	14,8%	32,6%
Segbroek	201	39,1%	44,1%	70,8%	52,3%	15,0%	6,0%	25,2%
Scheveningen	147	31,3%	41,7%	78,3%	53,2%	15,4%	9,1%	32,2%
Centrum	836	59,4%	55,8%	64,8%	57,2%	18,3%	18,0%	46,6%
Laak	176	53,6%	55,9%	53,9%	64,0%	20,2%	19,8%	43,2%
Haagse Hout	135	36,6%	48,2%	75,2%	51,6%	14,0%	8,5%	41,9%
Leidschenveen/Ypenburg	141	40,3%	50,3%	72,5%	60,5%	11,8%	8,7%	21,6%

Bron: Gemeente Den Haag, Gezondheidsenquête 2012

4 Leefomgeving / woonsituatie

In dit hoofdstuk kijken we naar verschillende aspecten van de leefomgeving en woonsituatie van Haagse ouderen. Zijn zij tevreden over hun woning? Zijn zij tevreden met de buurt waarin zij wonen? Is er sprake van sociale binding in de buurt?

Het merendeel van de gegevens die in dit hoofdstuk worden gepresenteerd, komt uit de Veiligheidsmonitor. Een deel komt uit het Woononderzoek Nederland en een deel komt uit de Stadsenquête; dit is in de tekst en/of met een voetnoot aangegeven. In Bijlage 1 vindt u meer informatie over deze onderzoeken.

De uitkomsten hebben betrekking op ouderen die zelfstandig wonen. Over ouderen die in verpleeg- of verzorgingshuizen wonen hebben we geen informatie.

4.1 WAARDERING VAN DE WONING

Belangrijk aspect in de leefsituatie van ouderen is de waardering van hun eigen woning; is de woning geschikt om in te wonen, is de woning niet te klein, welke sfeer straalt de woning uit en is de woning goed onderhouden? Allereerst geven we een korte typering van de woningen waarin 65-plussers wonen.

4.1.1 Typering woningen¹⁵

Uit het Woononderzoek Nederland 2012 (WoOn) blijkt dat het merendeel (77%) van de Haagse 65-plussers in een meergezinswoning woon: in een flat (26%), etagewoning (12%), appartement (19%), maisonnette (1%), benedenwoning (14%) of bovenwoning (5%). Bijna een kwart (23%) van de ouderen woont in een eengezinswoning, zoals een rijtjeshuis, hoekwoning, vrijstaande woning of twee-onder-één-kap-woning. Ouderen wijken wat dit betreft niet veel af van het Haagse gemiddelde. Binnen de groep ouderen zien we dat 75-plussers vaker dan 65-74-jarigen in een flat etc. wonen (respectievelijk 84% en 70%).

Twee vijfde (21%) van de Haagse ouderen woont in een woning die speciaal bestemd is voor ouderen. Dat aandeel is onder 75-plussers hoger (29%) dan onder 65-74-jarigen (15%). Veelal gaat het hierbij om een ouderenwoning, bejaardenwoning of seniorenwoning. Hoewel 75-plussers ook wel vaker in aanleunwoningen of serviceflats wonen.

Meer dan de helft van de Haagse ouderen woont in een drie- (39%) of vierkamerwoning (24%). Het gemiddelde aantal kamers is 3,9. Ook wat dit betreft wijken Haagse ouderen niet veel af van het Haagse gemiddelde. Binnen de groep ouderen zijn het de 65-74-jarigen die iets ruimer wonen dan de 75-plussers, respectievelijk gemiddeld 4,1 en 3,7 kamers per woning.

Als we naar het eigenaarschap van de woning kijken, zien we dat 40% van de Haagse 65-plussers in een koopwoning woont. Dit aandeel is onder 65-74-jarigen iets hoger (44%) dan onder 75-plussers (34%). Ouderen zijn wat minder vaak eigenaar van de eigen woning dan gemiddeld (46%).

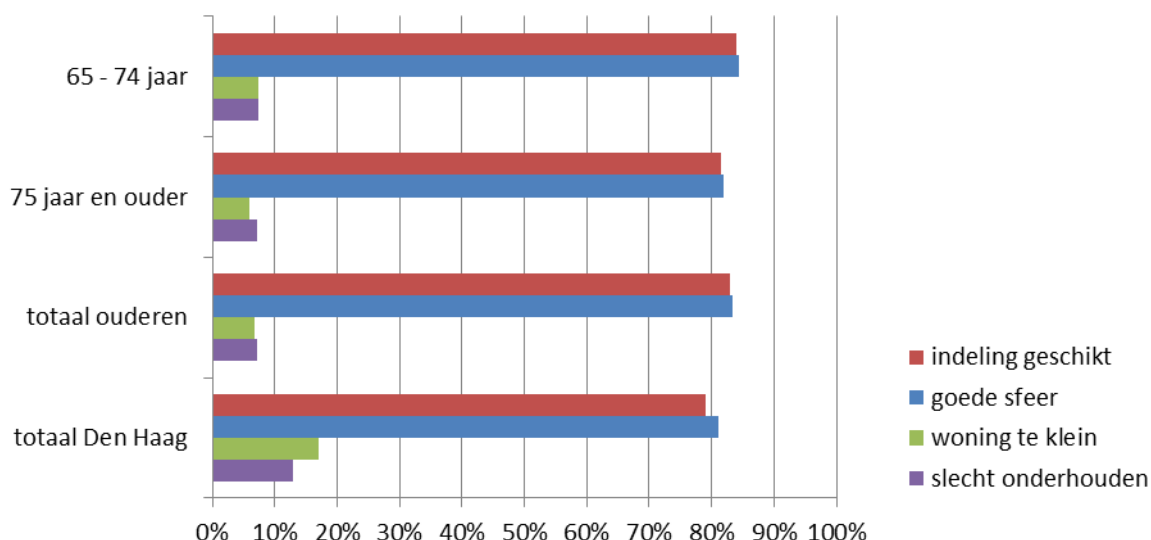
4.1.2 Waardering van de woning

De meerderheid van de Haagse 65-plussers is tevreden over hun huidige woning. Zij vinden de indeling geschikt, vinden de woning niet te klein, goed onderhouden en geven aan dat de woning een goede sfeer uitademt (zie figuur 4.1 op de volgende pagina). Gemiddeld geven zij hun woning dan ook het rapportcijfer 7,7.

Ouderen zijn in het algemeen iets vaker tevreden over hun woning dan de gemiddelde Hagenaar.

¹⁵ Bron: Woononderzoek Nederland 2012

Figuur 4.1 Waardering van de woning aan de hand van een aantal indicatoren (in 2013)

Bron: Gemeente Den Haag, Veiligheidsmonitor 2013

Ouderen zijn minder tevreden over hun woning, qua indeling en sfeer, dan dat zij drie jaar geleden waren (zie tabel 4.2), maar zijn vaker tevreden dan vorig jaar. Over de grootte van de woning en de staat van het onderhoud zijn ouderen in 2013 in het algemeen minder vaak ontevreden dan in voorgaande jaren.

Tabel 4.2 Waardering van de woning aan de hand van een aantal indicatoren, 2010 – 2013¹⁶

	2010	2012	2013
% vindt indeling woning geschikt	93,1%	79,8%	82,9%
% vindt dat woning goede sfeer heeft	95,4%	74,5%	83,3%
% vindt woning te klein	7,5%	9,5%	6,7%
% vindt woning slecht onderhouden	8,6%	10,3%	7,2%

Bron: Gemeente Den Haag, Veiligheidsmonitor 2010 ,2012 en 2013

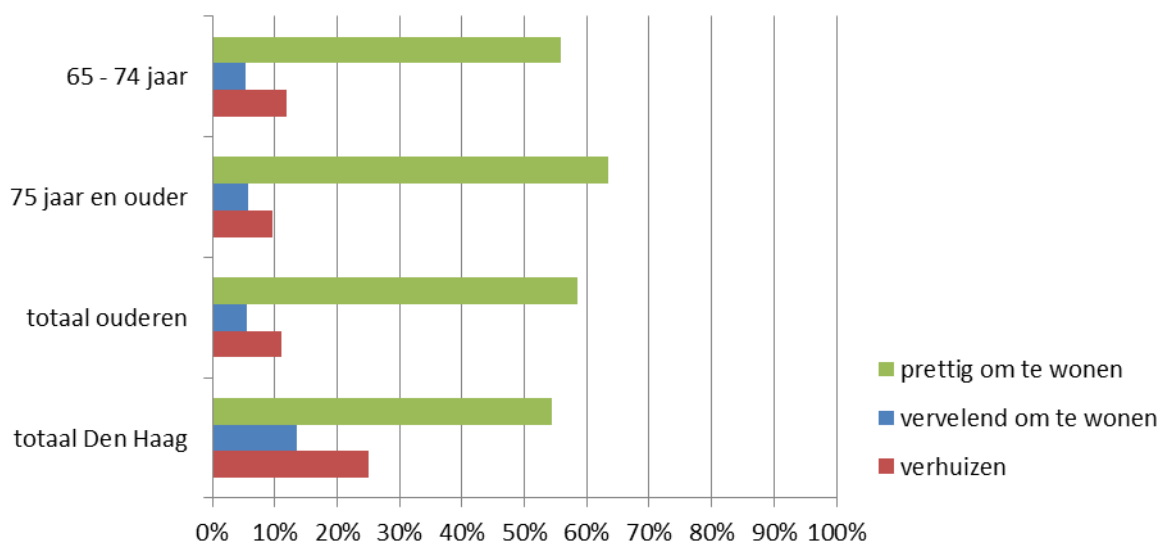
4.2 WAARDERING VAN DE (FYSIEKE) BUURT

Over de woonbuurt lijken 65-plussers iets minder tevreden dan over hun eigen woning. Een kleine meerderheid (59%) geeft aan dat dat zij het (zeer) prettig vinden om in de eigen buurt te wonen (zie figuur 4.3 op de volgende pagina). En 6% geeft aan dat het vervelend is om in hun eigen buurt te wonen. 11% van de 65-plussers geeft aan dat als het enigszins mogelijk is, zij uit de buurt willen verhuizen.

Net als over de woning zijn 65-plussers ook positiever over de buurt, dan de gemiddelde Hagenaar.

¹⁶ In Bijlage 2 is deze tabel uitgesplitst naar leeftijdscategorie: 55-64 jaar, 65-74 jaar en 75-plus.

Figuur 4.3 Waardering van de buurt aan de hand van een aantal indicatoren (in 2012)¹⁷

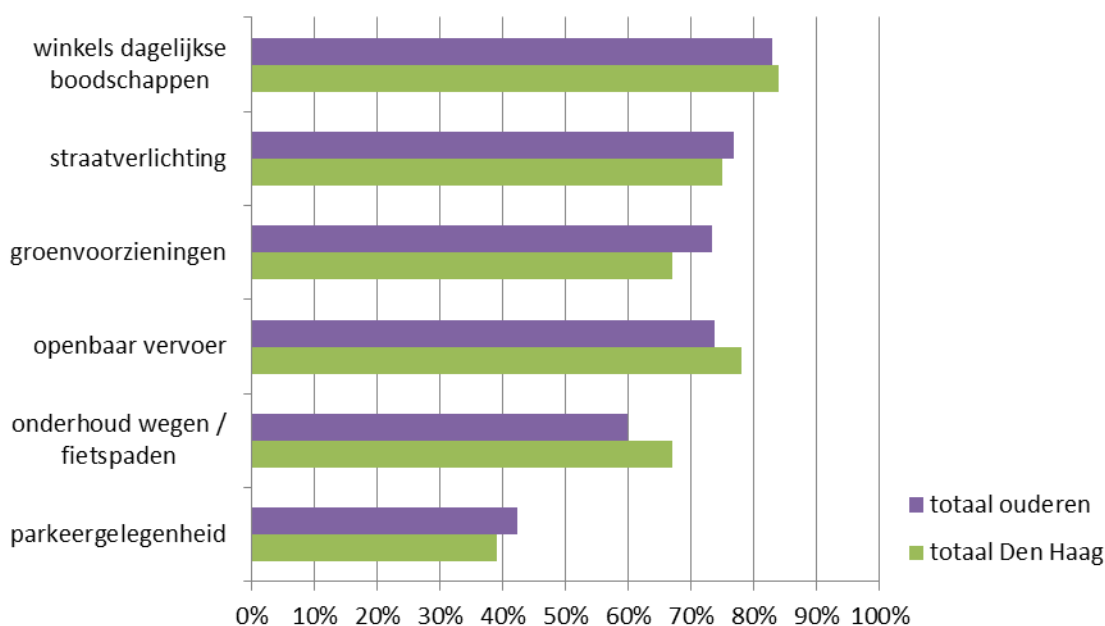
Bron: Gemeente Den Haag, Veiligheidsmonitor 2012

4.2.1 Tevredenheid met voorzieningen in de buurt

Voor een aantal voorzieningen in de woonbuurt is aan ouderen gevraagd in welke mate zij daar tevreden mee zijn. Voorzieningen als winkels voor dagelijkse boodschappen, openbaar vervoer en openbaar groen.

65-plussers blijken in het algemeen tevreden te zijn over de verschillende voorzieningen (zie figuur 4.4). Rond de driekwart van de ouderen is tevreden met de winkels voor dagelijkse boodschappen, het openbaar vervoer, de straatverlichting en de groenvoorzieningen in de buurt. Over het onderhoud van de wegen en fietspaden en met name over de parkeergelegenheid is men minder tevreden.

Figuur 4.4 Tevredenheid met een aantal voorzieningen in de buurt (2013)

Bron: Gemeente Den Haag, Veiligheidsmonitor 2013

¹⁷ In de Veiligheidsmonitor 2013 zijn deze vragen niet gesteld.

Ouderen zijn gemiddeld, voor alle voorzieningen bij elkaar, ongeveer even vaak tevreden dan de gemiddelde Hagenaar. Over de groenvoorzieningen, en in iets mindere mate de parkeergelegenheid en straatverlichting, zijn 65-plussers vaker tevreden (zie figuur 4.4 op de vorige pagina). Over het onderhoud van wegen en fietspaden en het openbaar vervoer zijn 65-plussers minder vaak tevreden dan de gemiddelde Hagenaar.

Ook in de Stadsenquête is er aandacht besteed aan de aanwezigheid van voorzieningen in de buurt. Bijvoorbeeld of er voldoende voorzieningen zijn voor zorg en welzijn waar men gebruik van kan maken en of er voldoende plekken zijn waar men terecht kan met vragen over zorg en welzijn.

Het merendeel (63%) van de Haagse ouderen geeft aan dat er bij hen in de buurt voldoende voorzieningen zijn voor zorg en welzijn. Een vergelijkbaar aandeel (64%) geeft aan dat er voldoende plekken zijn waar ze terecht kunnen met vragen over zorg en welzijn. Over beide aspecten zijn zij vaker tevreden dan de gemiddelde Hagenaar; gemiddeld geeft rond de 55% aan dat er voldoende aanbod is.

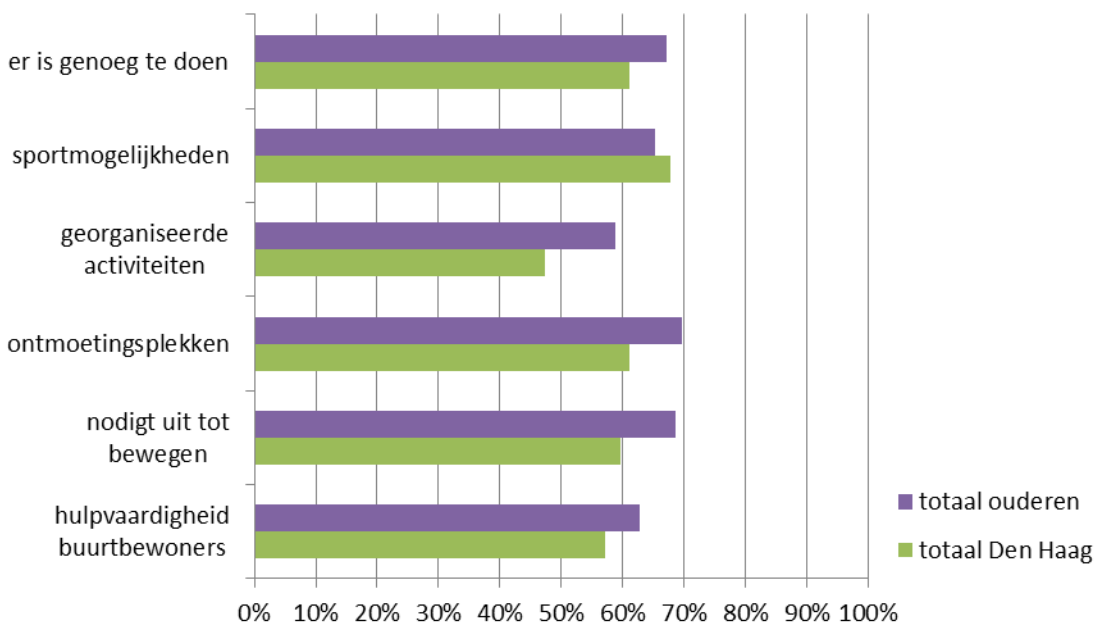
4.2.2 Tevredenheid met mogelijkheden tot activiteiten in de buurt¹⁸

In de Stadsenquête is ook gevraagd naar het aanbod aan mogelijkheden om activiteiten te ondernemen in de buurt, zoals sporten en het ontmoeten van mensen.

De meerderheid van de Haagse ouderen lijkt tevreden over de mogelijkheden in de buurt om actief bezig te zijn en mensen te ontmoeten (zie figuur 4.5). Zo geeft 70% van hen aan dat er voldoende plekken in de buurt zijn, waar men elkaar kan ontmoeten. Geeft 69% aan dat de buurt uitnodigt tot bewegen, zoals wandelen en fietsen. En geeft 67% aan dat er in de buurt genoeg voor hen te doen is.

Over bijna alle aspecten zijn Haagse ouderen vaker tevreden dan gemiddeld. Over het aanbod aan activiteiten die worden georganiseerd zijn Haagse 65-plussers zelfs duidelijk vaker tevreden. Alleen de mogelijkheden om te sporten worden door Haagse ouderen lager gewaardeerd dan gemiddeld.

Figuur 4.5 Tevredenheid met mogelijkheden tot activiteiten in de buurt (2013)

Bron: Gemeente Den Haag, Stadsenquête 2013

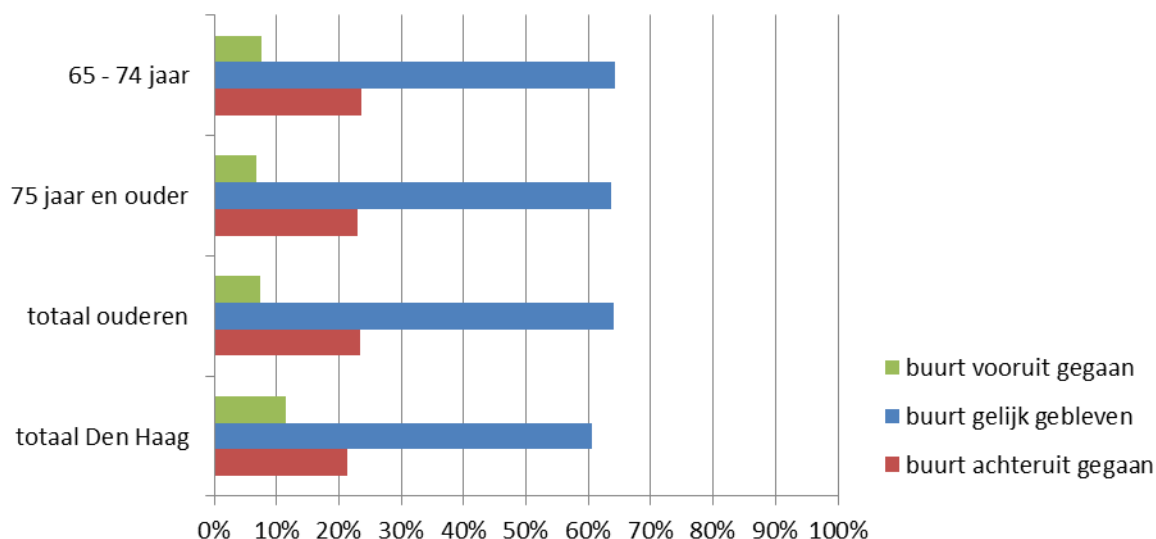
¹⁸ Bron: Stadsenquête

4.2.3 Ontwikkeling van de buurt

Hoe heeft de buurt waarin Haagse 65-plussers wonen zich het afgelopen jaar ontwikkeld? Is deze er op vooruit gegaan, op achteruit gegaan of is deze gelijk gebleven?

Een meerderheid (64%) van de Haagse 65-plussers geeft aan dat de buurt waarin zij wonen het afgelopen jaar niet vooruit, maar ook niet achteruit is gegaan (zie figuur 4.6). Bijna een kwart geeft echter aan dat de buurt achteruit gegaan is. Een klein deel (7%) van de groep 65-plus geeft aan dat de buurt vooruit is gegaan. Dit laatste is minder vaak dan gemiddeld voor Den Haag als geheel.

Figuur 4.6 Beleving van de ontwikkeling van de buurt door Haagse ouderen (in 2013)

Bron: Gemeente Den Haag, Veiligheidsmonitor 2013

Door de jaren heen (zie tabel 4.7) zien we geen grote verschillen in de beleving van de ontwikkeling van de buurt. Wel geven ouderen in 2013 iets minder vaak aan dat de buurt er op vooruitgegaan is, dan in voorgaande jaren.

Tabel 4.7 Beleving van de ontwikkeling van de buurt door Haagse ouderen, 2008 – 2013¹⁹

	2008	2010	2012	2013
% buurt is achteruit gegaan	29,5%	23,6%	23,8%	23,4%
% buurt is vooruit gegaan	9,1%	9,7%	9,4%	7,3%

Bron: Gemeente Den Haag, Veiligheidsmonitor 2008, 2010, 2012 en 2013

De vijf grootste problemen in de buurt waar 65-plussers zelf overlast van ervaren, zijn (in 2013):

1. hondenpoep,
2. te hard rijden,
3. parkeerproblemen,
4. rommel op straat,
5. agressief verkeersgedrag.

Met name de eerste vier problemen zien 65-plussers graag aangepakt (door de gemeente).

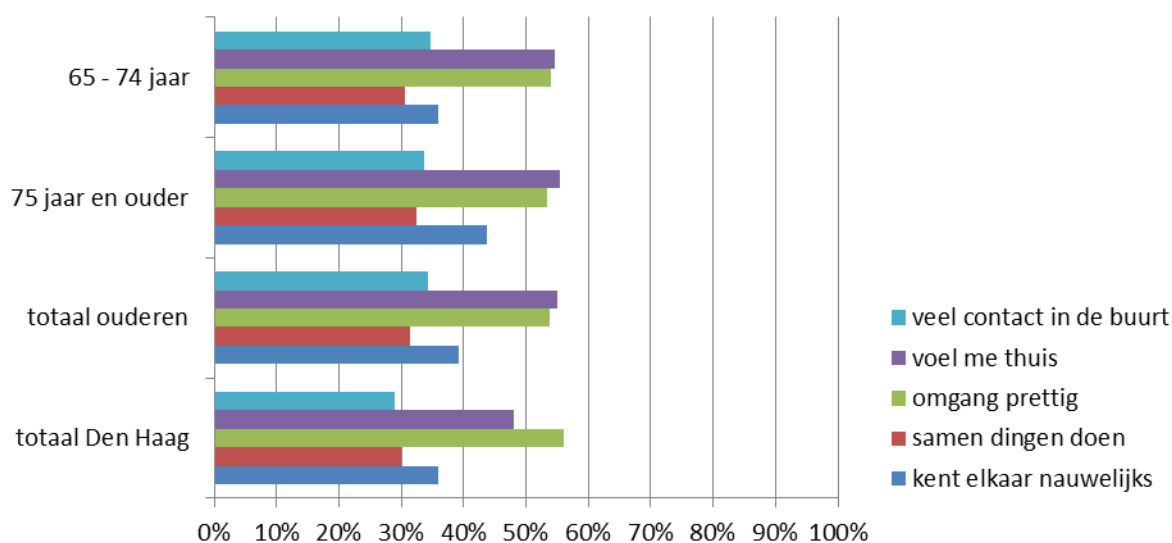
¹⁹ In Bijlage 2 is deze tabel uitgesplitst naar leeftijdscategorie: 55-64 jaar, 65-74 jaar en 75-plus.

4.3 SOCIALE COHESIE IN DE BUURT

Ruim de helft (55%) van de Haagse 65-plussers voelt zich thuis in de buurt waarin zij wonen (zie figuur 4.8). Een vergelijkbaar grote groep geeft aan dat de mensen in hun buurt op een prettige manier met elkaar omgaan. Bijna een derde (31%) geeft aan dat zij in een gezellige buurt wonen waar mensen dingen samen doen. 39% van de 65-plussers geeft echter aan dat mensen in hun buurt elkaar nauwelijks kennen. Zelf heeft 34% van de 65-plussers veel contact in de buurt.

Haagse ouderen zijn in het algemeen iets positiever dan gemiddeld, wat betreft sociale cohesie in de buurt. Zij geven alleen iets minder vaak aan dat mensen in hun buurt op een prettige manier met elkaar omgaan, dan alle Hagenaars bij elkaar genomen.

Figuur 4.8 Beleving van Haagse ouderen van de sociale cohesie in hun woonbuurt (in 2013)

Bron: Gemeente Den Haag, Veiligheidsmonitor 2013

Vergeleken met 2012, zijn 65-plussers in 2013 ongeveer even vaak tevreden met de verschillende aspecten met betrekking tot de sociale cohesie in hun buurt (zie tabel 4.9). Ten opzichte van vijf jaar eerder geven 65-plussers nu vaker aan dat mensen prettig met elkaar omgaan en minder vaak dat mensen elkaar nauwelijks kennen. Wat een positieve ontwikkeling is.

Tabel 4.9 Beleving van Haagse ouderen van de sociale cohesie in hun buurt, 2008 – 2013²⁰

	2008	2010	2012	2013
% veel contact in de buurt	32,2%	37,3%	31,9%	34,2%
% voelt zich thuis	54,8%	68,3%	55,2%	55,0%
% vindt omgang prettig	49,7%	62,4%	54,8%	53,7%
% veel dingen samen doen*	32,8%	41,5%	31,2%	31,4%
% kent elkaar nauwelijks	46,4%	45,5%	41,4%	39,3%

* In 2008 en 2010 was de vraagstelling iets anders.

Bron: Gemeente Den Haag, Veiligheidsmonitor 2008, 2010, 2012 en 2013

²⁰ In Bijlage 2 is deze tabel uitgesplitst naar leeftijdscategorie: 55-64 jaar, 65-74 jaar en 75-plus.

4.4 VEILIGHEID

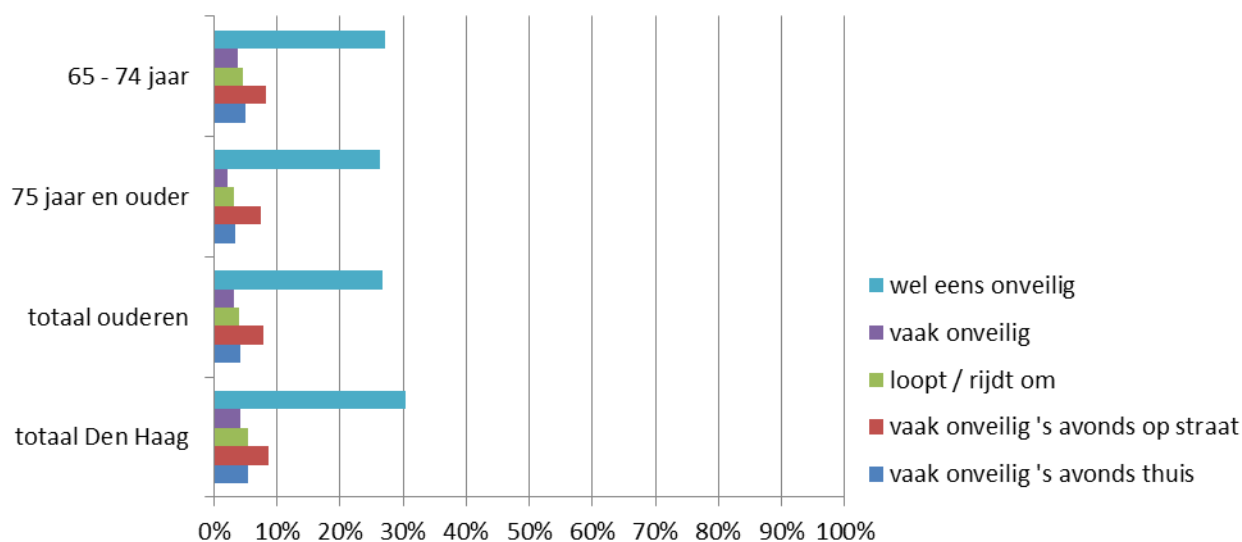
Belangrijk aspect voor wat betreft de woonomgeving is veiligheid. Voelen ouderen zich veilig in de buurt en in hun woning? En voelen zij zich ook op andere plekken in de stad veilig?

Haagse ouderen geven gemiddeld een 6,8 als rapportcijfer voor de veiligheid in hun buurt. Niettemin geeft 27% aan dat zij zich wel eens onveilig voelen in de buurt (zie figuur 4.10). 3% voelt zich zelfs vaak onveilig. Een deel van de ouderen (4%) loopt of rijdt dan ook wel eens om, om onveilige pekken in hun buurt te vermijden. Het aandeel ouderen dat zich 's avonds onveilig voelt op straat is nog iets hoger (8%). Maar ook in hun eigen huis voelt een klein deel van de ouderen (4%) zich 's avonds niet veilig.

Ouderen voelen zich in het algemeen minder onveilig in hun eigen buurt dan de gemiddelde Hagenaar. Dit geldt voor alle genoemde aspecten.

Ten opzichte van vijf jaar geleden lijkt met name het aandeel ouderen dat zich wel eens onveilig voelt in de eigen buurt, te zijn toegenomen (zie tabel 4.11).

Figuur 4.10 Beleving van veiligheid van de buurt door Haagse ouderen (in 2013)

Bron: Gemeente Den Haag, Veiligheidsmonitor 2013

Tabel 4.11 Beleving van de veiligheid van de buurt, 2008 – 2013²¹

	2008	2010	2012	2013
% voelt zich wel eens onveilig	21,5%	22,8%	27,8%	26,7%
%voelt zich vaak onveilig 's avonds op straat	7,1%	7,2%	9,0%	7,9%
% voelt zich vaak onveilig 's avonds thuis*	3,1%	3,1%	4,4%	4,3%
% loopt / rijdt vaak om	4,9%	3,9%	5,4%	4,1%

* In 2008 en 2010 was de vraagstelling iets anders.

Bron: Gemeente Den Haag, Veiligheidsmonitor 2008, 2010, 2012 en 2013

Kader 5: Wat vindt het Haags Ouderenplatform?

In het Ouderenplatform is meerdere keren aandacht geweest voor veiligheid. Zo hebben zij onder andere tips kunnen geven om de veiligheid in de eigen wijk te verbeteren. Aan de ene kant gaat het om dingen die ouderen zelf kunnen doen, zoals de deuren goed afsluiten met goede sloten, de deur 's avonds niet zomaar open doen, 's avonds in het donker niet naar buiten gaan, alert blijven en je ogen open houden, zelf positiviteit uitstralen, aardig zijn en niet bang zijn en afspraken maken met de burens dat je op elkaar let. Aan de andere kant noemen de ouderen dingen die bijvoorbeeld de gemeente of de politie zou kunnen doen. Zoals voldoende surveillance door wijkagenten, handhaving en het aanspreken van hangjongeren, goede verlichting in de straat en de wijk, buurtpreventieteams en het plaatsen van camera's.

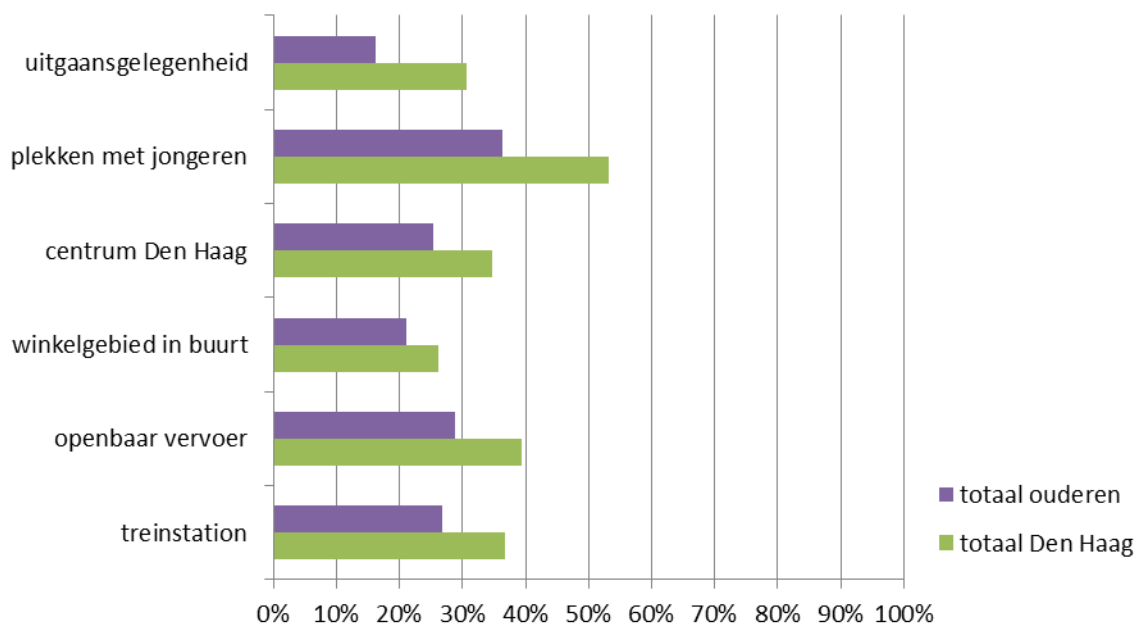
Bron: Ouderenplatform Den Haag (2013), Rapportage voorjaarsmeting 2013

²¹ In Bijlage 2 is deze tabel uitgesplitst naar leeftijdscategorie: 55-64 jaar, 65-74 jaar en 75-plus.

Als we kijken naar plekken in de stad die niet per se in de eigen buurt liggen, zien we dat ouderen zich met name wel eens onveilig voelen op plekken waar groepen jongeren rondhangen (36%) (zie figuur 4.12). Gevolgd door het openbaar vervoer (29%) en op treinstations (27%). Dit zijn ook de plekken waar de gemiddelde Hagenaar zich het meest vaak onveilig voelt. Wel is het aandeel ouderen dat zich vaak of soms onveilig voelt op de diverse plekken in alle gevallen lager dan gemiddeld.

Binnen de groep ouderen voelen 65-74-jarigen zich vaker wel eens onveilig dan 75-plussers. Dit geldt voor alle plekken, met uitzondering van het winkelgebied in de eigen buurt.

Figuur 4.12 Beleving van onveiligheid (vaak + soms) op een aantal plekken (in 2013)

Bron: Gemeente Den Haag, Veiligheidsmonitor 2013

Door de jaren heen lijkt het alsof ouderen zich op alle plekken onveiliger zijn gaan voelen. Met name de toename van het onveiligheidsgevoel in het winkelcentrum / winkelgebied in de buurt is opvallend (zie tabel 4.13).

Tabel 4.13 Beleving van Haagse ouderen van onveiligheid op een aantal plekken, 2008 – 2013²²

% dat zich vaak/soms onveilig voelt	2008	2010	2012	2013
- uitgaansgelegenheid	11,6%	14,4%	19,7%	16,3%
- plekken met jongeren	32,4%	37,0%	39,0%	36,3%
- centrum Den Haag	21,7%	26,9%	29,2%	25,4%
- winkelgebied in buurt	13,1%	12,4%	23,6%	21,0%
- openbaar vervoer	25,3%	23,6%	32,8%	28,8%
- treinstation	27,7%	24,7%	30,9%	26,7%

Bron: Gemeente Den Haag, Veiligheidsmonitor 2008, 2010, 2012 en 2013

²² In Bijlage 2 is deze tabel uitgesplitst naar leeftijdscategorie: 55-64 jaar, 65-74 jaar en 75-plus.

4.5 NADERE ANALYSE VAN DE UITKOMSTEN

In voorgaande paragrafen is alleen gekeken naar de totale groep ouderen en de twee leeftijdsklassen daarbinnen. Er zijn echter nog meer differentiaties binnen de groep ouderen te maken, zoals naar kenmerken als sekse, etniciteit, type huishouden, opleidingsniveau, inkomen en stadsdeel.

In deze paragraaf vindt u een overzicht van de uitkomsten (op hoofdpunten) voor de verschillende groepen ouderen. In de tekst wordt alleen gewezen op de meest opvallende uitkomsten. Voor de volledigheid zijn ook de uitkomsten voor de gehele groep en de uitkomsten naar leeftijd in de overzichten opgenomen.

NB Het uitsplitsen van de uitkomsten leidt er in een aantal gevallen toe dat het absolute aantal ouderen waarop de uitkomsten betrekking hebben, klein is (zoals het geval is bij de uitsplitsing naar stadsdeel). De uitkomsten moeten dan ook als indicatie worden gezien en niet als representatief beeld voor de betreffende subgroep ouderen. In de overzichten is (een indicatie van) het totaal aantal ouderen in de steekproef (N) opgenomen. Uitkomsten die betrekking hebben op minder dan 25 respondenten worden in de tabellen niet getoond.

In overzicht 4.14 op de volgende pagina zijn een aantal aspecten weergegeven met betrekking tot de leefomgeving / woonsituatie van Haagse ouderen, uitgesplitst naar een aantal kenmerken.

Een aantal punten die opvallen:

- We zien weinig grote verschillen in de waardering van de woning en buurt tussen mannen en vrouwen. Wel lijkt het aandeel mannen dat veel contact heeft in de buurt hoger dan bij vrouwen. Vrouwen lijken zich vaker wel eens onveilig te voelen, dan mannen.
- Ouderen met een migrantenachtergrond vinden vaker dat de buurt er het laatste jaar op vooruit is gegaan, dan Nederlandse ouderen. Migrantenuderen voelen zich duidelijk vaker wel eens onveilig in de eigen buurt en geven hiervoor ook een lager rapportcijfer.
- 65-plussers met een hoog opleidingsniveau zijn op bijna alle aspecten duidelijk vaker tevreden dan ouderen met een lager opleidingsniveau. Alleen hebben ouderen met een laag opleidingsniveau vaker veel contacten in de buurt.
- Wat betreft de stadsdelen lijkt stadsdeel Scheveningen er positief uit te springen. Ouderen in dit stadsdeel geven hoge rapportcijfers voor de woning en de veiligheid, lijken zich het minst vaak onveilig in de eigen buurt te voelen, vinden het minst vaak dat de buurt er op achteruit gegaan is en hebben veel contacten in de buurt. Verder valt op dat ouderen in de stadsdelen Laak en Centrum zich het minst veilig lijken te voelen: zij geven lagere rapportcijfers voor de veiligheid en een groter aandeel geeft aan dat zij zich wel eens onveilig voelen.

Overzicht 4.14 Waardering van de leefomgeving / woonsituatie aan de hand van een aantal aspecten (2013)

	N (indicatie)	rapportcijfer woning	% buurt gaat achteruit	% buurt gaat vooruit	% heeft veel contact in buurt	% voelt zich wel eens onveilig in buurt	rapportcijfer veiligheid buurt
Totaal 65-plus	1.212	7,7	23,4%	7,3%	34,2%	26,7%	6,8
<i>Leeftijd</i>							
65 – 74 jaar	729	7,6	23,6%	7,6%	34,7%	27,1%	6,7
75-plus	483	7,7	23,0%	6,8%	33,6%	26,3%	6,9
<i>Sekse</i>							
Man	575	7,6	21,3%	9,2%	37,4%	22,5%	7,0
Vrouw	637	7,7	24,9%	5,8%	31,8%	30,0%	6,6
<i>Etniciteit</i>							
Autochtoon	866	7,8	23,4%	5,3%	34,7%	23,9%	6,9
Allochtoon	346	7,4	23,3%	11,6%	33,2%	33,1%	6,5
<i>Opleidingsniveau</i>							
Laag	649	7,5	29,3%	5,8%	38,9%	28,7%	6,6
Middel	198	7,6	25,5%	6,1%	27,8%	35,6%	6,7
Hoog	218	8,1	12,3%	11,2%	27,3%	15,1%	7,5
<i>Stadsdeel</i>							
Loosduinen	120	7,7	23,9%	4,2%	38,1%	26,4%	7,0
Escamp	355	7,2	29,8%	4,5%	30,6%	30,8%	6,4
Segbroek	73	8,2	23,3%	7,3%	38,8%	29,1%	7,0
Scheveningen	155	8,1	14,6%	8,1%	40,2%	9,1%	7,5
Centrum	250	7,3	22,1%	15,9%	29,8%	41,4%	6,2
Laak	123	7,1	37,2%	6,9%	37,7%	39,7%	5,8
Haagse Hout	92	7,9	17,9%	8,4%	27,3%	18,9%	7,2
Leidschenveen/Ypenburg	44	8,4	18,2%	1,5%	34,8%	13,9%	7,1

Bron: Gemeente Den Haag, Veiligheidsmonitor 2013

5 Financiële positie

In dit hoofdstuk gaan we in op de financiële positie van Haagse 65-plussers. Hoe hoog is hun inkomen? Kunnen zij rondkomen of moeten zij bezuinigen en hebben zij schulden?

De gegevens die in dit hoofdstuk worden gepresenteerd komen grotendeels uit de Stadsenquête en deels uit de Armoedemonitor. In Bijlage 1 vindt u meer informatie over deze onderzoeken.

5.1 HOOGTE INKOMEN

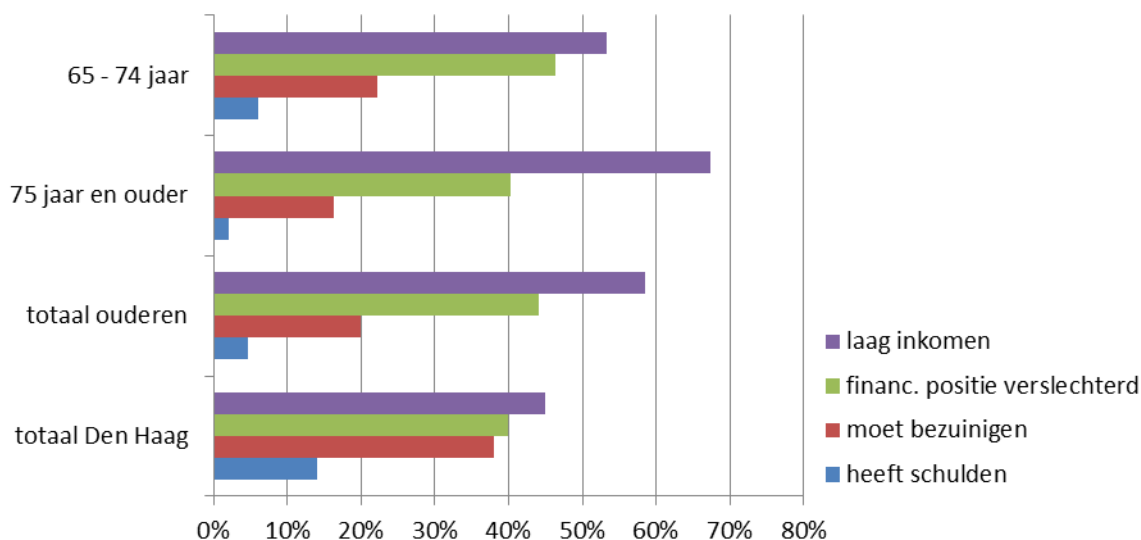
Meer dan de helft (59%) van alle (zelfstandig wonende) 65-plussers in Den Haag heeft, in 2013, een laag inkomen (zie figuur 5.1). Dat wil zeggen een netto huishoudinkomen van 1.800 euro of minder per maand. 14% van alle 65-plussers heeft een hoog inkomen (meer dan 3.100 euro netto).

65-plussers hebben doorgaans een lager (huishoud)inkomen dan gemiddeld. Van alle Hagenaars heeft 45% een laag inkomen en 26% een hoog inkomen.

Ouderen van 75 jaar en ouder hebben in het algemeen een lager (huishoud)inkomen dan ouderen in de leeftijd van 65-74 jaar. Onder 75-plussers is het aandeel met een laag inkomen 67% en het aandeel met een hoog inkomen 9%. Ter vergelijking; van de 65-74-jarigen heeft 53% een laag inkomen en 17% een hoog inkomen. Overigens zien we dit zowel bij eenpersoonshuishoudens als bij meerpersoonshuishoudens.

Vergeleken met voorgaande jaren lijkt de financiële positie wat betreft hoogte van het (huishoud-)inkomen in 2013 slechter dan in 2011, maar beter dan in 2009 (zie tabel 5.2).

Figuur 5.1 Financiële situatie van Haagse ouderen (in 2013) aan de hand van een aantal indicatoren.

Bron: Gemeente Den Haag, Stadsenquête 2013

Tabel 5.2 Hoogte inkomen van Haagse ouderen, 2009 - 2013²³

	2009	2011	2013
% laag inkomen	61,9%	52,0%	58,5%
% hoog inkomen	12,2%	18,6%	14,3%

Bron: Gemeente Den Haag, Stadsenquête 2009, 2011 en 2013

²³ In Bijlage 2 is deze tabel uitgesplitst naar leeftijdscategorie: 55-64 jaar, 65-74 jaar en 75-plus.

In de tweejaarlijkse Armoedemonitor²⁴ wordt aandacht besteed aan minimahuishoudens, de doelgroep voor het armoedebeleid van de gemeente. Minimahuishoudens zijn huishoudens van mensen met een inkomen van 110 procent van het Wettelijk sociaal minimum (Wsm)²⁵. Anders dan bij de Stadsenquête, gaat de Armoedemonitor niet uit van antwoorden die uit een vragenlijst naar voren komen, maar wordt gebruik gemaakt van gekoppelde (administratie-)bestanden.

Volgens de Armoedemonitor zijn er in 2013 44.270 minimahuishoudens in Den Haag. 22% hiervan, oftewel 9.637 huishoudens, heeft aan het hoofd een 65-plusser. Van alle huishoudens met aan het hoofd een 65-plusser gaat het in 17% van de gevallen om een minimahuishouden (zie tabel 5.3). Zowel het aantal als het aandeel minimahuishoudens onder 65-plussers is de afgelopen twee flink jaar gedaald (min 7 procentpunt).

Van de 9.637 minimahuishoudens, met aan het hoofd een 65-plusser, is er bij een meerderheid (80%) sprake van langdurige minima. Dit wil zeggen dat deze huishoudens meer dan drie jaar leven van een inkomen tot 110 procent van het sociale minimum. In totaal gaat het om 7.697 huishoudens.

Tabel 5.3 Aantal en aandeel minimahuishoudens onder Haagse ouderen, 2009 - 2013

	2009	2011	2013
Aantal minimahuishoudens 65-plus	12.411	12.473	9.637
% van totale huishoudens 65-plus	24%	23%	17%

Bron: KWIZ/Gemeente Den Haag (2014), Armoedemonitor Den Haag 2014.

5.2 RONDKOMEN

De hoogte van het (huishoud)inkomen zegt echter niet alles over de financiële positie van Haagse ouderen. Belangrijk is de vraag of zij kunnen rondkomen van hun inkomen. Het gaat hierbij om de eigen beleving van de ouderen wat betreft hun eigen financiële positie, waarbij er geen rekening gehouden wordt met de ontwikkeling van de hoogte van het inkomen van ouderen in de afgelopen jaren.

44% van de Haagse ouderen geeft aan dat hun financiële positie er het laatste jaar (het jaar voorafgaand aan het onderzoek) op achteruit gegaan is (zie figuur 5.1 op de vorige pagina). Dit is iets meer dan gemiddeld voor heel Den Haag (40%). 3% van de 65-plussers geeft aan dat hun financiële positie er op vooruit gegaan is. Voor heel Den Haag ligt dit aandeel hoger; 9% geeft aan dat de financiële positie verbeterd is.

20% van de Haagse 65-plussers moet door geldgebrek wel eens bezuinigen op zaken als eten en kleding of moet wachten met het betalen van de telefoonrekening en/of de energierekening. Dit is minder vaak dan gemiddeld voor Den Haag; van alle inwoners geeft 38% aan wel eens te moeten bezuinigen.

Ook het aandeel inwoners dat schulden heeft, is gemiddeld voor Den Haag (14%) duidelijk hoger dan onder Haagse 65-plussers (5%). Overigens worden hierbij de hypotheekschuld en de betalingsachterstanden die op korte termijn kunnen worden ingelopen, niet meegerekend. Wel schulden zoals bij een postorderbedrijf, de belastingdienst, een energieleverancier en een woningbouwvereniging.

Tabel 5.4 Financiële situatie van Haagse ouderen, 2009 - 2013²⁶

	2009	2011	2013
% met verslechterde financiële positie	24,2%	32,1%	44,1%
% dat moet bezuinigen	17,5%	16,7%	20,0%
% dat schulden heeft	3,6%	1,9%	4,6%

Bron: Gemeente Den Haag, Stadsenquête 2009, 2011 en 2013

²⁴ Bron: KWIZ/Gemeente Den Haag (2014), Armoedemonitor Den Haag 2014.

²⁵ Het wettelijk sociaal minimum is de actuele bijstandsnorm voor het betreffende huishoudtype. Deze normbedragen worden halfjaarlijks vastgesteld. Voor 65-plussers is de netto AOW-uitkering het normbedrag voor het wettelijke sociale minimum.

²⁶ In Bijlage 2 is deze tabel uitgesplitst naar leeftijdscategorie: 55-64 jaar, 65-74 jaar en 75-plus.

Vergeleken met eerdere jaren geven ouderen in 2013 vaker aan dat hun financiële positie verslechterd is (zie tabel 5.4 op de vorige pagina). Ter vergelijking: in 2011 lag dit percentage op 32% en in 2009 op 24%. Het aandeel 65-plussers dat wel eens moet bezuinigen is in 2013 iets gestegen ten opzichte van voorgaande jaren. Hetzelfde zien we voor het hebben van schulden: ook dit aandeel is gestegen, met name ten opzichte van 2011.

Mensen met een laag inkomen in Nederland hebben de mogelijkheid gebruik te maken van een aantal inkomensondersteunende voorzieningen, zoals de zorgtoeslag en de huurtoeslag. Daarnaast heeft de gemeente Den Haag de zogenaamde Ooievaarspas in het leven geroepen waarmee inwoners met een laag inkomen korting kunnen krijgen op activiteiten, zoals cursussen, sport en culturele uitjes. In hoofdstuk 7 wordt ingegaan op het gebruik van de verschillende inkomensondersteunende voorzieningen.

5.3 NADERE ANALYSE VAN DE UITKOMSTEN

In voorgaande paragrafen is alleen gekeken naar de totale groep ouderen en de twee leeftijdsklassen daarbinnen. Er zijn echter nog meer differentiaties binnen de groep ouderen te maken, zoals naar kenmerken als sekse, etniciteit, type huishouden, opleidingsniveau, inkomen en stadsdeel.

In deze paragraaf vindt u een overzicht van de uitkomsten (op hoofdpunten) voor de verschillende groepen ouderen. In de tekst wordt alleen gewezen op de meest opvallende uitkomsten. Voor de volledigheid zijn ook de uitkomsten voor de gehele groep en de uitkomsten naar leeftijd in de overzichten opgenomen.

NB Het uitsplitsen van de uitkomsten leidt er in een aantal gevallen toe dat het absolute aantal ouderen waarop de uitkomsten betrekking hebben, klein is (zoals het geval is bij de uitsplitsing naar stadsdeel). De uitkomsten moeten dan ook als indicatie worden gezien en niet als representatief beeld voor de betreffende subgroep ouderen. In de overzichten is (een indicatie van) het totaal aantal ouderen in de steekproef (N) opgenomen. Uitkomsten die betrekking hebben op minder dan 25 respondenten worden in de tabellen niet getoond.

In overzicht 5.5 op de volgende pagina zijn een aantal aspecten weergegeven met betrekking tot de financiële positie van Haagse ouderen, uitgesplitst naar een aantal kenmerken.

Een aantal punten die opvallen:

- Vrouwelijke 65-plussers hebben vaker een laag (huishoud)inkomen dan mannelijke 65-plussers.
- Ouderen met een migrantenachtergrond hebben vaker aan laag (huishoud)inkomen dan ouderen van Nederlandse komaf. Migrantenouderen geven duidelijk vaker aan dat zij wel eens moeten bezuinigen.
- Er is een duidelijk verband tussen het opleidingsniveau en de hoogte van het inkomen. Hoe hoger de opleiding, hoe lager het aandeel ouderen met een laag inkomen. Ouderen met een laag opleidingsniveau geven vaker aan dat zij wel eens moeten bezuinigen.
- 65-plussers die samenwonen hebben vaker een laag (huishoud)inkomen dan ouderen die alleenstaand zijn. Dit is opvallend.
- Ouderen met een laag inkomen geven vaker aan dat zij wel eens moeten bezuinigen.

Overzicht 5.5 De financiële positie van Haagse ouderen aan de hand van een aantal aspecten (2013)

	N (indicatie)	% laag inkomen (< 1.800 euro per maand)	% verslechtering financiële positie	% moet bezuinigen	% heeft schulden
Totaal 65-plus	443	58,5%	44,1%	20,0%	4,6%
<i>Leeftijd</i>					
65 – 74 jaar	279	53,3%	46,4%	22,2%	6,1%
75-plus	164	67,3%	40,3%	16,3%	2,1%
<i>Sekse</i>					
Man	190	46,1%	44,2%	18,4%	6,3%
Vrouw	253	69,3%	44,3%	21,2%	3,3%
<i>Etniciteit</i>					
Autochtoon	335	55,8%	44,0%	17,0%	3,3%
Allochtoon	104	68,0%	44,6%	27,7%	7,4%
<i>Opleidingsniveau</i>					
Laag	199	81,1%	43,6%	27,0%	4,1%
Middel	104	56,7%	45,6%	11,5%	1,0%
Hoog	125	26,9%	43,4%	12,5%	7,2%
<i>Type huishouden</i>					
Eenpersoons	194	42,5%	46,8%	18,5%	3,1%
Meerpersoons	202	73,1%	42,4%	21,4%	5,4%
<i>Inkomen (van huishouden)</i>					
Laag (< 1.800 euro p/m)	198	100%	43,4%	28,9%	5,4%
Middel (1.800-3.100 euro p/m)	91	-	45,7%	11,0%	8,1%
Hoog (> 3.100 euro p/m)	43	-	31,1%	1,7%	0,0%
<i>Stadsdeel</i>					
Loosduinen	79	47,2%	47,2%	15,8%	1,5%
Escamp	101	73,4%	47,6%	23,5%	8,7%
Segbroek	45	54,6%	42,2%	17,5%	1,6%
Scheveningen	62	47,4%	48,7%	19,2%	5,3%
Centrum	59	65,3%	35,7%	23,5%	6,2%
Laak	19	-	-	-	-
Haagse Hout	56	46,3%	42,2%	15,9%	3,3%
Leidschenveen/Ypenburg	22	-	-	-	-

Bron: Gemeente Den Haag, Stadsenquête 2013

6 Maatschappelijke participatie en sociale contacten

In dit hoofdstuk wordt gekeken naar de maatschappelijke inzet van ouderen, naar het deelnemen aan activiteiten, zoals het bezoeken van musea, buurthuizen etc. en naar de sociale contacten die ouderen hebben.

De gegevens die in dit hoofdstuk worden gepresenteerd komen uit de Stadsenquête. In Bijlage 1 vindt u meer informatie over de Stadsenquête.

De uitkomsten hebben betrekking op ouderen die zelfstandig wonen. Over ouderen die in verpleeg- of verzorgingshuizen wonen hebben we geen informatie.

6.1 MAATSCHAPPELIJKE INZET

In deze paragraaf gaan we in op de maatschappelijk inzet van ouderen. We kijken hierbij naar betaald werk, vrijwilligerswerk en het verlenen van mantelzorg.

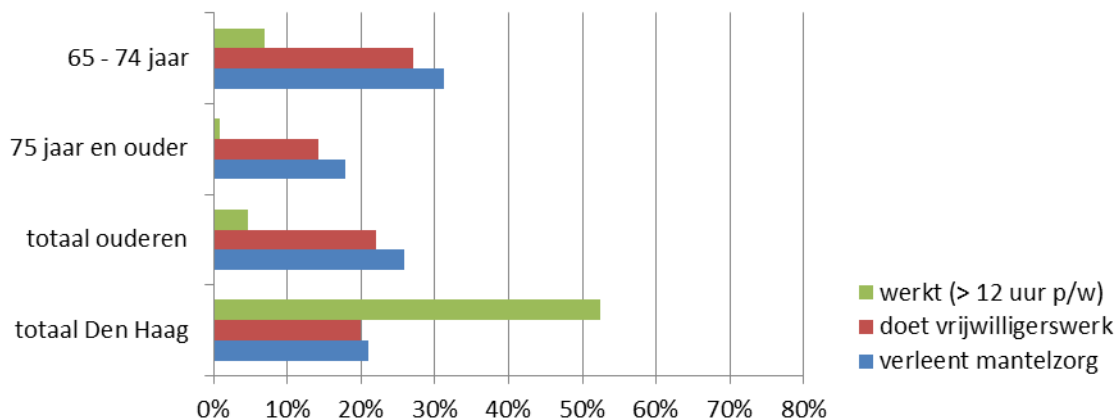
6.1.1 Werk

Het aandeel 65-plussers dat werkt is, zoals we mogen verwachten, gering. Van de 65-plussers verricht 8% betaalde arbeid. Het aandeel 65-plussers dat 12 uur per week of meer werkt (en tot de beroepsbevolking wordt gerekend) is 5%. Voor heel Den Haag is dit 53%²⁷ (zie figuur 6.1).

Binnen de groep ouderen zijn het, niet verwonderlijk, met name de groep 65-74-jarigen die (nog) werken (7%). Het aandeel werkenden onder de groep 75-plussers is beperkt (minder dan 1%).

Het aandeel 65-plussers dat minstens 12 uur per week betaalde arbeid verricht, schommelt door de jaren heen rond de 4% en lijkt daarmee redelijk stabiel (zie tabel 6.2).

Figuur 6.1 Maatschappelijke inzet van Haagse ouderen (in 2013) aan de hand van een aantal indicatoren.

Bron: Gemeente Den Haag, Stadsenquête 2013

Tabel 6.2 Maatschappelijke inzet van Haagse ouderen, 2009 - 2013²⁸

	2009	2011	2013
% werkt (>12 uur p/w)	3,0%	4,0%	4,6%
% doet vrijwilligerswerk	18,5%	21,7%	22,0%
% verleent mantelzorg	20,9%	26,2%	25,9%

Bron: Gemeente Den Haag, Stadsenquête 2009, 2011 en 2013

²⁷ Als alleen naar de beroepsbevolking wordt gekeken, namelijk 16 tot en met 64-jarigen, is het aandeel dat meer dan 12 uur per week werkt voor Den Haag als geheel 62%.

²⁸ In Bijlage 2 is deze tabel uitgesplitst naar leeftijdscategorie: 55-64 jaar, 65-74 jaar en 75-plus.

6.1.2 Vrijwilligerswerk

Een kwart (26%) van de 65-plussers in Den Haag heeft in het jaar voorafgaand aan het onderzoek wel eens vrijwilligerswerk gedaan bij een vereniging, instelling of organisatie. Op het moment van onderzoek, doet ruim twee vijfde (22%) van de 65-plussers aan vrijwilligerswerk (zie figuur 6.1 op de vorige pagina). 65-plussers zijn wat dit betreft net iets actiever dan gemiddeld in Den Haag; van alle inwoners doet 20% op het moment van onderzoek aan vrijwilligerswerk.

Voorafgaand aan de leeftijd van 65-74 jaar doen vaak aan vrijwilligerswerk; van hen zet 27% zich in als vrijwilliger. Van de 75-plussers is 14% vrijwilliger.

58% van de vrijwilligers onder de 65-plussers zet zich minimaal één keer per week in. Deze frequentie ligt precies op het gemiddelde voor heel Den Haag. Waar zetten 65-plussers zich voor in? Vaak in de gezondheidszorg, de kerk of andere levensbeschouwelijke organisaties, maar ook in sport, maatschappelijke dienstverlening en bewonersorganisaties. Grootste doelgroep waarvoor zij zich inzetten, is de groep ouderen. Ouderen doen dus vaak vrijwilligerswerk voor andere ouderen.

Het aandeel vrijwilligers onder 65-plussers is door de jaren heen min of meer stabiel (zie tabel 6.2 op de vorige pagina). Al lijkt deze iets te zijn toegenomen. De frequentie waarmee 65-plussers vrijwilligerswerk doen is overigens wel afgenomen. Nu verricht 58% minimaal één keer per week vrijwilligerswerk, in 2011 was dit percentage nog 70%.

Er is in het onderzoek overigens aan mensen die geen vrijwilligerswerk doen, gevraagd of zij dit wel zouden willen. Van de 65-plussers die geen vrijwilliger zijn, geeft bijna 12% aan dat zij dit wel zouden willen. Het animo is onder 65-74-jarigen ruimschoots hoger (15%) dan onder 75-plussers (bijna 8%).

6.1.3 Mantelzorg

Verlenen van mantelzorg

Ruim een kwart (26%) van de 65-plussers geeft aan dat zij, het jaar voorafgaand aan het onderzoek, mantelzorg hebben verleend (zie figuur 6.1 op de vorige pagina). Dit wil zeggen dat zij regelmatig op vrijwillige basis hulp boden aan iemand in hun omgeving die vanwege een chronische ziekte en/of handicap hulp nodig had. Dit aandeel is iets hoger dan we voor heel Den Haag zien (21%).

Een kwart (26%) van de ouderen die mantelzorg verlenen, doet dit voor iemand uit het eigen gezin. 23% doet dit voor een vriend of kennis. De meest voorkomende hulp die wordt gegeven is in de vorm van begeleiding (71%), zoals de hulp bij de administratie of bij het invullen van formulieren, hulp bij het regelen van diverse zaken, vervoer naar activiteiten, het bieden van een luisterend oor etc. Daarnaast wordt er ook vaak huishoudelijke hulp geboden (49%), zoals hulp bij het schoonmaken, koken, boodschappen doen, verzorging van huisdieren etc.

Naast de ouderen die mantelzorg verlenen, zijn er ook ouderen die dit niet doen, maar wel zouden willen als het zich aandient. Een derde (33%) van de 65-plussers die het afgelopen jaar geen mantelzorger zijn geweest, geeft dit aan. Dit aandeel is lager dan gemiddeld voor heel Den Haag (46%).

Binnen de groep ouderen zien we onder 65-74-jarigen een hoger aandeel dat mantelzorg verleent (31%) dan onder 75-plussers (18%). Het animo onder ouderen om mantelzorg te willen verlenen, is onder 75-plussers de helft lager (21%) dan onder de groep 65-74-jarigen (42%).

Het aandeel mantelzorgers onder 65-plussers in Den Haag is gelijk gebleven ten opzichte van 2011 (26%) (zie tabel 6.2 op de vorige pagina). Hetzelfde geldt voor het animo om hulp te bieden indien dit nodig zou zijn.

Intensiviteit, belasting en ondersteuning

Gemiddeld zorgen mantelzorgers van 65-plus tien maanden per jaar voor iemand. 68% van de mantelzorgers heeft het hele jaar voorafgaand aan het onderzoek voor iemand gezorgd. 92% van de mantelzorgers verleent langer dan drie maanden achtereen zorg. Dat is hoger dan het gemiddelde dat voor alle Haagse mantelzorgers geldt (85%).

Gemiddeld verrichten mantelzorgers van 65-plus 16,4 uur per week mantelzorg. Dit loopt uiteen van één uur per week tot de volledige week (7 dagen, 24 uur per dag). De meerderheid (65%) van de mantelzorgers verleent één tot acht uur zorg per week. Wat wil zeggen dat 35% meer dan acht uur

per week mantelzorg verleent. Dit is vergelijkbaar met het gemiddelde voor heel Den Haag (31%). Mantelzorgers onder de 65-74-jarigen verlenen gemiddeld wat minder uren mantelzorg dan de mantelzorgers van 75-plus (respectievelijk 13,3 uur en 24,4 uur gemiddeld).

Wanneer mantelzorgers meer dan drie maanden per jaar en/of meer dan acht uur per week mantelzorg verlenen, is sprake van intensieve mantelzorg. Van alle 65-plussers, die mantelzorger zijn, verleent 93% intensieve mantelzorg. Voor heel Den Haag is dit aandeel 87%.

Hoewel de verleende mantelzorg vaak intensief is, geeft 89% van de ouderen aan dat zorg te combineren is met primaire dagelijkse bezigheden. Dit is meer dan gemiddeld (79%). Een groot deel van de mantelzorgers van 65-plus geeft dan ook aan dat zij zich niet / nauwelijks (51%) tot enigszins (36%) belast voelen. 14% van de 65-plussers die mantelzorg verlenen voelt zich tamelijk zwaar tot overbelast. Dit is minder dan gemiddeld voor heel Den Haag (21%).

Ouderen lijken daarmee de mantelzorg beter aan te kunnen dan gemiddeld. Zij geven vaker intensieve mantelzorg, maar geven vaker aan dat dit te combineren is met dagelijkse bezigheden en voelen zich ook minder belast door de zorg, dan geldt voor alle Haagse mantelzorgers bij elkaar.

Om de mantelzorg vol te houden zijn er diverse ondersteuningsmogelijkheden. Een klein deel van de 65-plussers die mantelzorg verlenen (10%), maakt gebruik van deze mogelijkheden, zoals praktische ondersteuning (bijvoorbeeld bij het huishouden) en tijdelijke vervanging van de zorg door professionals of familieleden, vrienden of vrijwilligers. Dit aandeel is iets hoger dan gemiddeld (6%).

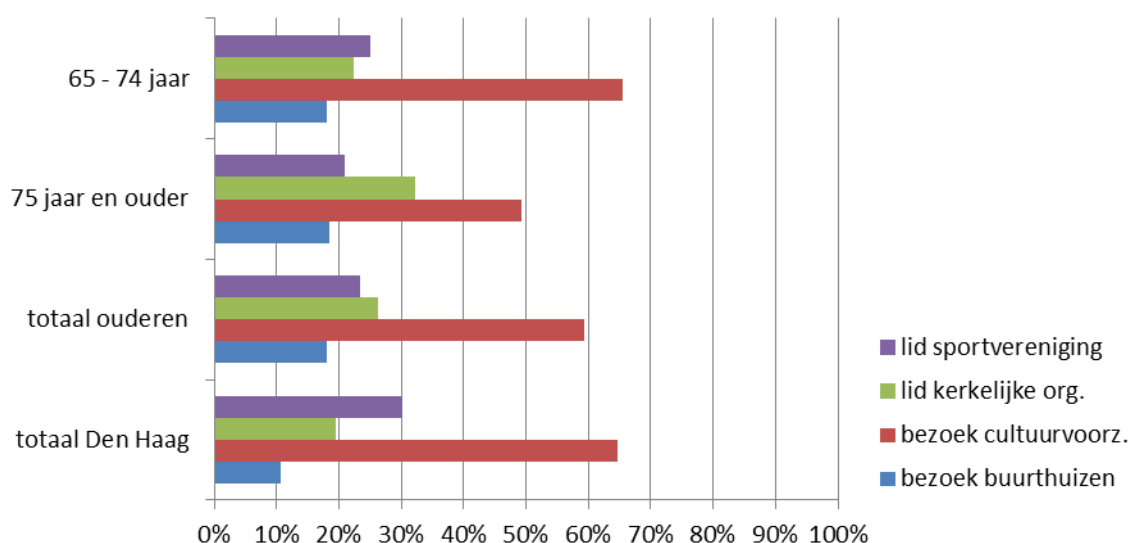
6.2 DEELNAME AAN ACTIVITEITEN

In deze paragraaf gaan we in op de deelname van ouderen aan diverse activiteiten. We kijken hierbij naar het lidmaatschap van een sportvereniging of kerkelijke organisatie, het bezoek aan culturele voorzieningen en het bezoek aan buurthuizen en ontmoetingscentra.

6.2.1 Lidmaatschap sportvereniging

In het hoofdstuk over gezondheid hebben we gezien dat van alle 65-plussers 45% wel eens sport en dat 40% van alle 65-plussers minimaal 12 keer per jaar sport. Een ruime meerderheid (52%) van de 65-plussers die wel eens sporten, doet dit in verenigingsverband. Van alle ouderen is daarmee 23% lid van een sportvereniging (zie figuur 6.3). Dit is iets minder vaak dan gemiddeld (30%).

Figuur 6.3 Deelname aan activiteiten door Haagse ouderen (in 2013) aan de hand van een aantal indicatoren.

Bron: Gemeente Den Haag, Stadsenquête 2013

6.2.2 Bezoek aan culturele voorzieningen

Bijna 60% van alle Haagse 65-plussers in 2013 bezoekt minimaal één keer per jaar een Haagse culturele voorziening, zoals een theater of een museum (zie figuur 6.3 op de vorige pagina). Dit aandeel is iets lager dan gemiddeld; van alle inwoners van Den Haag bezoekt 65% minimaal één keer per jaar een culturele voorziening.

Van de ouderen die wel eens een culturele voorziening bezoeken, doet twee derde (68%) dit incidenteel, dat wil zeggen één tot drie keer per jaar. Een tiende (11%) van de 65-plussers bezoekt maandelijks of vaker een van de culturele voorzieningen die Den Haag rijk is. Dit is vergelijkbaar met het gemiddelde voor Den Haag.

De zes meest, door 65-plussers, bezochte culturele voorzieningen zijn:

1. Gemeentemuseum,
2. Dr. Anton Philipszaal,
3. Museon,
4. Filmhuis,
5. Beelden aan Zee,
6. Haags Historisch Museum / Gevangenpoort.

Vergeleken met voorgaande jaren lijkt het aandeel ouderen dat gebruik maakt van de culturele voorzieningen in Den Haag te zijn toegenomen (zie tabel 6.4).

Tabel 6.4 Deelname aan activiteiten door Haagse ouderen, 2009 – 2013²⁹

	2009	2011	2013
% lidmaatschap sportvereniging	18,0%	18,9%	23,4%
% bezoek culturele voorzieningen	40,6%	55,6%	59,3%
% bezoek buurthuizen	13,0%	18,8%	18,1%
% lidmaatschap kerkelijke organisatie*	-	-	26,3%

* In voorgaande jaren werd geïnformeerd naar 'bezoek kerk e.a. gebedshuizen', waardoor een vergelijking met eerdere jaren niet mogelijk is

Bron: Gemeente Den Haag, Stadsenquête 2009, 2011 en 2013

Kader 6: Wat vindt het Haags Ouderenplatform?

Ouderen van het Ouderenplatform (55-84 jaar) hebben zeven aspecten van het culturele- en activiteiten aanbod kunnen beoordelen. De meerderheid van de ouderen blijkt tevreden te zijn over de hoeveelheid mogelijkheden, de kwaliteit van het aanbod, de dag en tijdstip dat activiteiten gehouden worden, de toegankelijkheid van de locaties, de vindbaarheid van informatie over het aanbod en de bereikbaarheid vanaf thuis. Iets minder vaak tevreden zijn zij over de betaalbaarheid van het cultuuraanbod. Met name de prijzen van de kaartjes vinden de panelleden vak te duur, zeker voor mensen met een klein inkomen. Een aantal zegt er alleen gebruik van te kunnen maken met de Ooievaarspas of als er aanbiedingen zijn. Bij een klein deel van de panelleden bestaat er bezorgdheid over het aanbod, omdat allerlei (wijk)centra sluiten, wijkbibliotheken weinig voor ouderen in huis hebben en omdat culturele instellingen worden wegbezuinigd. Daarnaast geven een aantal panelleden aan dat speciale activiteiten voor ouderen vaker overdag zouden moeten plaatsvinden en minder vaak 's avonds aangezien ouderen dan minder vaak naar buiten willen / durven en het openbaar vervoer beperkter is.

Bron: Ouderenplatform Den Haag (2013), Rapportage voorjaarsmeting 2013

6.2.3 Bezoek aan buurthuizen en ontmoetingscentra

Bijna een vijfde (18%) van alle 65-plussers in Den Haag bezoekt wel eens een buurthuis of een ontmoetingscentrum (zie figuur 6.3 op de vorige pagina). Van hen doet bijna de helft (47%) dit met enige regelmaat, dat wil zeggen één keer per week of vaker. Dit zijn met name 65-74-jarigen. Belangrijkste reden om naar een buurthuis of ontmoetingscentrum te gaan is de gezelligheid en het doen van een bakje koffie, gevolgd door vergaderingen/wijkberaad, kaartavonden of het volgen van een cursus.

65-plussers lijken vaker gebruik te maken van een buurthuis of ontmoetingscentrum dan gemiddeld in Den Haag. Van alle Hagenaars gaat 11% hier wel eens naar toe.

Ten opzichte van 2011 is het aandeel ouderen dat gebruik maakt van deze voorzieningen ongeveer gelijk gebleven (zie tabel 6.4).

²⁹ In Bijlage 2 is deze tabel uitgesplitst naar leeftijdscategorie: 55-64 jaar, 65-74 jaar en 75-plus.

6.2.4 Lidmaatschap kerkelijke organisatie

Ruim een kwart (26%) van de Haagse ouderen is lid van een kerkelijke organisatie, waar onder de moskee (zie figuur 6.3 in paragraaf 6.2.1). Dit aandeel ligt hoger dan gemiddeld voor alle Hagenaars (19,5%).

Kader 7: Wat vindt het Haags Ouderenplatform?

Voor sommige ouderen wordt het lastig om naar buiten te gaan en activiteiten te ondernemen. De reden hiervoor zijn, volgens de leden van het Ouderenplatform (55-84 jaar) divers. Er zijn gezondheidsredenen, zoals het slecht ter been zijn, angst om te vallen, ouderdom. Maar ook redenen op het psychische vlak spelen mee, zoals angst en onzekerheid, angst om lastig gevallen te worden op straat of geen wil hebben om naar buiten te gaan. Daarnaast willen of durven ouderen niet altijd alleen en hebben zij niemand die met ze mee gaat, bijvoorbeeld omdat de partner slecht ter been is. Ook spelen omgevingsfactoren een rol, zoals te veel trappen, zware deuren waardoor het moeilijk is om naar buiten te gaan. Maar ook slecht onderhouden stoepen wordt als belemmering gezien. En slechte weersomstandigheden, zoals sneeuw en gladheid.

Bij de oplossingen die panelleden geven zodat zichzelf of andere ouderen meer naar buiten gaan, worden vooral sociale oplossingen genoemd, zoals het hebben van iemand, bijvoorbeeld een vrijwilliger, om mee naar buiten te gaan. Of door ouderen meer te begeleiden. Andere, veel genoemde oplossingen hebben met name te maken met het 'slecht ter been' zijn, zoals het gebruik van scoormobiel, rollator, rolstoel en vervoer met bijvoorbeeld de taxibus en beter openbaar vervoer.
Bron: Ouderenplatform Den Haag (2013), Rapportage voorjaarsmeting 2013

6.3 EIGEN BELEVING SOCIALE CONTACTEN

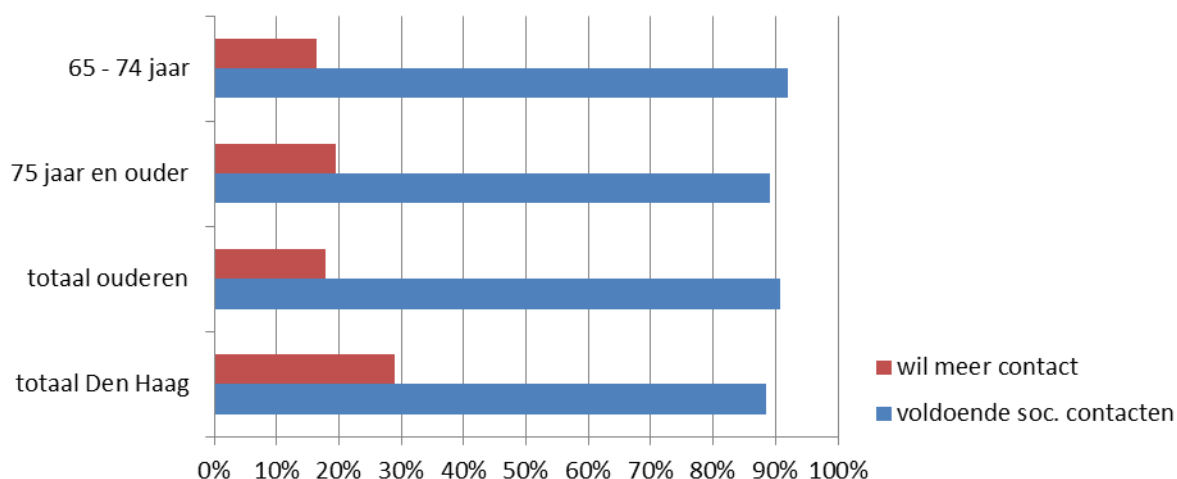
We hebben in hoofdstuk 2 gezien dat een deel van de Haagse 65-plussers eenzaam is. De vraag is of zij dit zelf ook zo ervaren; wat vinden Haagse ouderen zelf van hun sociale contacten? In de Stadsenquête is gevraagd of men zelf vindt dat zij voldoende contacten hebben met andere mensen.

We zien dat van alle ouderen in Den Haag 91% aangeeft dat zij voldoende contacten hebben met andere mensen (zie figuur 6.5). 9% van alle 65-plussers vindt dus dat zij niet voldoende sociale contacten hebben. Ouderen wijken op dit punt niet veel af van het gemiddelde van Den Haag: 88% geeft aan voldoende sociale contacten te hebben.

18% van de 65-plussers zou meer contact willen hebben met andere mensen. Wat dit betreft wijken zij wel af van het gemiddelde. Van alle Hagenaars zou 29% meer contact met mensen willen hebben.

Vergeleken met voorgaande jaren, zien we weinig verschillen (zie tabel 6.6).

Figuur 6.5 Beleving sociale contacten door Haagse ouderen (in 2013)

Bron: Gemeente Den Haag, Stadsenquête 2013

Tabel 6.6 Beleving sociale contacten door Haagse ouderen, 2009 – 2013

	2009	2011	2013
% heeft voldoende sociale contacten	86,7%	91,1%	90,8%
% zou meer contact willen hebben	15,2%	12,1%	17,8%

Bron: Gemeente Den Haag, Stadsenquête 2009, 2011 en 2013

6.4 NADERE ANALYSE VAN DE UITKOMSTEN

In voorgaande paragrafen is alleen gekeken naar de totale groep ouderen en de twee leeftijdsklassen daarbinnen. Er zijn echter nog meer differentiaties binnen de groep ouderen te maken, zoals naar kenmerken als sekse, etniciteit, type huishouden, opleidingsniveau, inkomen en stadsdeel.

In deze paragraaf vindt u een overzicht van de uitkomsten (op hoofdpunten) voor de verschillende groepen ouderen. In de tekst wordt alleen gewezen op de meest opvallende uitkomsten. Voor de volledigheid zijn ook de uitkomsten voor de gehele groep en de uitkomsten naar leeftijd in de overzichten opgenomen.

NB Het uitsplitsen van de uitkomsten leidt er in een aantal gevallen toe dat het absolute aantal ouderen waarop de uitkomsten betrekking hebben, klein is (zoals het geval is bij de uitsplitsing naar stadsdeel). De uitkomsten moeten dan ook als indicatie worden gezien en niet als representatief beeld voor de betreffende subgroep ouderen. In de overzichten is (een indicatie van) het totaal aantal ouderen in de steekproef (N) opgenomen. Uitkomsten die betrekking hebben op minder dan 25 respondenten worden in de tabellen niet getoond.

In overzicht 6.7 op de volgende pagina zijn een aantal aspecten weergegeven met betrekking tot de maatschappelijke participatie van Haagse ouderen, uitgesplitst naar een aantal kenmerken.

Een aantal punten die opvallen:

- Mannelijke 65-plussers zijn duidelijk vaker nog actief op de arbeidsmarkt dan vrouwelijke 65-plussers. Zij lijken ook iets vaker vrijwilligerswerk te doen.
- Tussen migrantenouderen en ouderen van Nederlandse afkomst zien we weinig duidelijke verschillen. Alleen het bezoek aan culturele voorzieningen is onder autochtone ouderen duidelijk hoger dan onder migrantenouderen.
- Hoger opgeleide 65-plussers lijken doorgaans meer te participeren dan ouderen met een lagere opleiding. In ieder geval blijkt dat zij vaker (nog) werken en ook vaker culturele voorzieningen bezoeken. Daarentegen lijken ouderen met een laag opleidingsniveau in het algemeen minder te participeren, met name wat betreft vrijwilligerswerk en sport.
- Opvallend is dat alleenstaande ouderen duidelijk vaker werken dan ouderen die samenwonen.
- Ouderen met een laag (huishoud)inkomen lijken doorgaans minder te participeren dan ouderen met een hoger inkomen. Met name wat betreft sport en het bezoek aan cultuurvoorzieningen.

Overzicht 6.7 De maatschappelijke participatie van Haagse ouderen aan de hand van een aantal aspecten (2013)

	N (indicatie)	% werkt (> 12 uur p/w)	% doet vrijwilligerswerk	% verleent mantelzorg	% lid sportvereniging	% bezoek cultuur	% bezoek buurthuizen	% lidmaatschap kerkelijke org.	% voldoende contacten
Totaal 65-plus	441	4,6%	22,0%	25,9%	23,4%	59,3%	18,1%	26,3%	90,8%
<i>Leeftijd</i>									
65 – 74 jaar	265	7,0%	27,1%	31,2%	25,1%	65,5%	18,0%	22,4%	91,9%
75-plus	176	0,8%	14,3%	17,9%	21,0%	49,3%	18,4%	32,3%	89,1%
<i>Sekse</i>									
Man	191	6,4%	24,0%	26,4%	23,2%	61,5%	16,1%	23,9%	90,7%
Vrouw	249	3,3%	20,4%	25,6%	23,6%	57,9%	19,8%	28,0%	91,2%
<i>Etniciteit</i>									
Autochtoon	349	4,9%	23,2%	28,4%	25,2%	63,5%	19,0%	22,9%	91,5%
Allochtoon	87	3,6%	17,3%	17,3%	15,8%	42,6%	14,9%	37,7%	90,8%
<i>Opleidingsniveau</i>									
Laag	186	2,4%	13,9%	21,8%	17,1%	43,2%	16,8%	29,1%	89,5%
Middel	118	4,1%	27,6%	25,4%	29,2%	58,6%	22,7%	21,3%	89,5%
Hoog	120	8,3%	28,7%	32,5%	27,0%	82,1%	15,2%	25,6%	95,2%
<i>Type huishouden</i>									
Eenpersoons	212	6,4%	21,4%	26,8%	24,7%	63,1%	14,5%	20,5%	93,0%
Meerpersoons	186	3,1%	23,1%	24,8%	20,5%	53,2%	22,6%	30,5%	89,1%
<i>Inkomen (van huishouden)</i>									
Laag (< 1.800 euro p/m)	203	2,7%	17,8%	24,0%	17,9%	45,3%	20,7%	29,7%	87,6%
Middel (1.800-3.100 euro p/m)	85	5,7%	31,5%	30,1%	30,0%	73,4%	20,3%	22,9%	95,1%
Hoog (> 3.100 euro p/m)	52	12,9%	25,3%	34,7%	38,4%	92,4%	8,8%	16,1%	97,4%
<i>Stadsdeel</i>									
Loosduinen	71	3,8%	26,4%	29,1%	34,3%	70,5%	16,1%	26,0%	91,6%
Escamp	108	2,4%	17,1%	22,7%	22,2%	41,0%	17,0%	19,9%	89,0%
Segbroek	47	4,7%	22,4%	32,9%	20,8%	66,7%	19,4%	31,4%	92,6%
Scheveningen	58	6,4%	21,1%	26,8%	25,3%	68,6%	16,9%	23,1%	97,2%
Centrum	59	7,3%	27,5%	27,2%	17,6%	58,0%	20,8%	42,4%	87,5%
Laak	22	-	-	-	-	-	-	-	-
Haagse Hout	60	4,3%	24,1%	25,2%	20,0%	72,8%	22,0%	25,7%	89,8%
Leidschenveen/Ypenburg	16	-	-	-	-	-	-	-	-

Bron: Gemeente Den Haag, Stadsenquête 2013

7 Voorzieningen voor ouderen in Den Haag

Om als oudere zo lang mogelijk zelfstandig te kunnen wonen is het van belang dat er goede voorzieningen voor ouderen zijn. Even belangrijk daarbij is dat ouderen weten dat deze voorzieningen er zijn en bij wie zij voor hulp kunnen aankloppen.

In dit hoofdstuk wordt gekeken naar het gebruik van internet onder ouderen en het bereik van verschillende voorzieningen. Ook zijn een aantal voorzieningen (letterlijk) in kaart gebracht.

De informatie die in dit hoofdstuk wordt gepresenteerd, is afkomstig uit verschillende bronnen zoals de Stadsenquête, de Wmo Monitor en de Armoedemonitor. Bij elke (sub)paragraaf wordt in een voetnoot aangegeven welke bron is gebruikt. In Bijlage 1 vindt u meer informatie over deze onderzoeken.

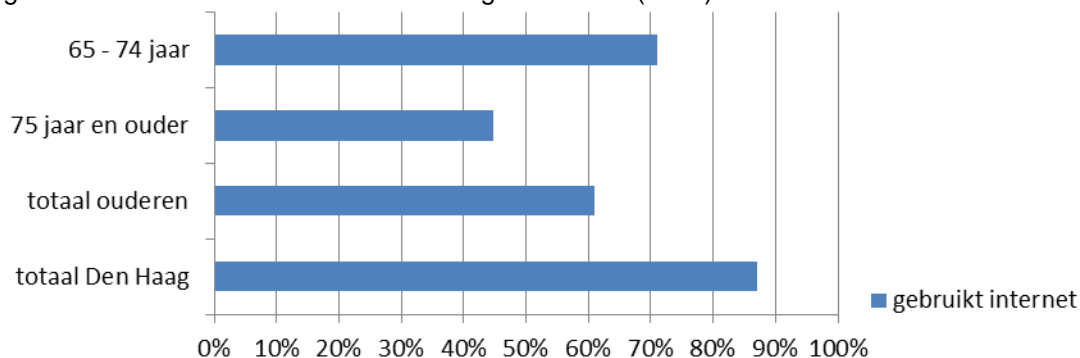
7.1 GEBRUIK VAN INTERNET³⁰

Er zijn meerdere instanties in Den Haag die informatie en advies aan ouderen kunnen geven en hen kunnen helpen bij bijvoorbeeld het aanvragen van bepaalde voorzieningen. Daarnaast is veel informatie via internet te vinden. De vraag is of ouderen wel voldoende toegang hebben tot het internet.

Van alle (zelfstandig wonende) ouderen geeft een meerderheid (61%) aan gebruik van internet te maken. Hoe hoger de leeftijd hoe lager het aandeel ouderen dat van internet gebruik maakt (zie figuur 7.1). Het internetgebruik onder Haagse ouderen is minder dan gemiddeld. Van alle Hagenaars maakt 87% gebruik van internet. Over de frequentie van het gebruik en of dit via een computer thuis is, is niets bekend.

Het aandeel ouderen dat internet gebruikt, is door de jaren heen min of meer stabiel (zie tabel 7.2).

Figuur 7.1 Gebruik van internet onder Haagse ouderen (2013)

Bron: Gemeente Den Haag, Stadsenquête 2013

Tabel 7.2 Gebruik van internet onder Haagse ouderen, 2009 - 2013³¹

	2009	2011	2013
% gebruik internet	64,7%	60,8%	61,0%

Bron: Gemeente Den Haag, Stadsenquête 2009, 2011 en 2013

³⁰ Bron: Stadsenquête

³¹ In Bijlage 2 is deze tabel uitgesplitst naar leeftijdscategorie: 55-64 jaar, 65-74 jaar en 75-plus.

Kader 8: Wat vindt het Haags Ouderenplatform?

Maken ouderen gebruik van internet? We hebben het (ook) gevraagd aan de panelleden van het Ouderenplatform (55-84 jaar). Zeven op de tien panelleden maakt vrijwel dagelijks gebruik van internet. Dit aandeel neemt met de leeftijd af. Van 86% onder 55-64-jarigen, 74% onder 65-74-jarigen tot 52% onder 75-plussers. Ouderen die geen internet gebruiken hebben hier ook weinig animo voor. De meeste panelleden kunnen redelijk hun weg vinden op het internet. Wel is dit onder 75-plussers weer minder vaak dan onder de jongere ouderen.

De meerderheid van de internetgebruikers denkt dat internet (en sociale media) het voor ouderen gemakkelijker kan maken om (langer) thuis te blijven wonen. Zij zien het als middel om contact met de buitenwereld te houden, om informatie over voorzieningen te krijgen, om bezig te blijven door middel van bijvoorbeeld spelletjes en als middel om boodschappen mee te doen. Er wordt echter ook aangegeven dat tegenwoordig veel dingen alleen nog maar via internet moeten en dat je er dus wel mee om moet kunnen gaan.

Bron: Ouderenplatform Den Haag (2012), Rapportage herfstmeting 2012

7.2 BEREIK VAN VOORZIENINGEN EN ORGANISATIES

In deze paragraaf bekijken we het bereik van voorzieningen vanuit het oogpunt van de organisaties zelf. Zij houden zelf bij hoeveel gebruik er van hun voorzieningen gemaakt wordt. Hierbij moet wel vermeld worden dat niet alle informatie die organisaties zelf opgeven, is uit te splitsen naar de doelgroep 65-plus.

7.2.1 Voorzieningen gericht op het geven van informatie en advies³²

Den Haag OpMaat

Den Haag OpMaat is het Haagse Wmo-loket. Hier kunnen burgers terecht voor informatie, advies, ondersteuning, bemiddeling, doorverwijzing en het indienen van aanvragen. In paragraaf 7.3 zijn de loketten van Den Haag OpMaat in kaart gebracht.

In de Wmo Monitor is geen specifieke informatie opgenomen over de hoeveelheid aanvragen voor voorzieningen van de Wmo door 65-plussers en het aantal toekenningen van deze voorzieningen. Wel is er informatie over alle Hagenaars met een beperking (zie tabel 7.3 op de volgende pagina):

- het aantal nieuw toegekende *woonvoorzieningen* nam tussen 2009 en 2011 toe. In 2012 en 2013 nam dit aantal echter af.
- het aantal personen met een *rolstoelvoorziening* van de gemeente Den Haag nam tot 2010 toe. In 2011 was sprake van een daling van het aantal uitstaande rolstoelvoorzieningen. In 2012 is dit aantal licht toegenomen. In 2013 nog wat meer. Overigens neemt het aantal nieuw toegekende voorzieningen de laatste jaren af.
- het aantal nieuw toegekende *individuele vervoersvoorzieningen* daalde in 2013, net als in 2012. Het aantal uitstaande individuele vervoersvoorzieningen stijgt ieder jaar.
- bij het collectief vervoer, de *Taxibus*, steeg het aantal uitstaande taxibuspassen, maar ook hier is het aantal nieuw toegekende passen gedaald.
- het aantal cliënten met *hulp bij het huishouden* was in 2011 en 2012 iets afgenomen, maar is in 2013 weer iets toegenomen. Het gemiddeld aantal zorguren per cliënt is verder gedaald.

---

³² Bron: Wmo Monitor

Tabel 7.3 Bereik van individuele Wmo-voorzieningen (2009 – 2013)

	2009	2010	2011	2012	2013
Woonvoorzieningen					
Aantal nieuw toegekende woonvoorzieningen	5.319	5.617	6.111	5.528	4.909
Rolstoelen					
Aantal uitstaande rolstoelvoorzieningen	4.845	5.324	5.125	5.147	5.923
Aantal nieuw toegekende rolstoelen	1.655	1.804	1.686	1.536	1.353
Vervoersvoorzieningen					
Aantal uitstaande individuele vervoersvoorzieningen	7.345	7.898	8.115	9.493	11.974
Aantal nieuw toegekende vervoersvoorzieningen	1.673	1.816	2.424	1.957	1.818
Taxibus					
Aantal uitstaande taxibuspassen	9.090	10.173	10.997	12.098	13.898
Aantal nieuw toegekende taxibuspassen	2.052	2.117	2.217	2.564	2.358
Huishoudelijke verzorging					
Aantal cliënten hulp bij het huishouden	11.543	12.428	12.349	11.887	12.049
Gemiddeld aantal zorguren per cliënt	141 uur	177 uur	164 uur	143 uur	137 uur

Bron: Gemeente Den Haag, Wmo Monitor 2012; Dienst SZW

Sociaal Raadslieden en de Advies- en informatiebalies maken ook onderdeel uit van Den Haag OpMaat. In de Wmo Monitor is informatie opgenomen over het aantal bezoekers van de Advies- en informatiebalies en over het aantal contacten met Sociaal Raadslieden en de aard van de vragen die aan hen gesteld worden.

In 2013 zijn er ruim 15.000 vragen aan de Sociaal Raadslieden gesteld (zie tabel 7.4). Het aantal vragen aan de Sociaal Raadslieden is (verder) afgenomen ten opzichte van voorgaande jaren. Met name omdat er meer vragen beantwoord zijn aan de balie. We zien dan ook een toename van het aantal hulpvragen bij de Advies- en informatiebalies. Het is echter niet bekend hoeveel van de hulpvragen van Haagse 65-plussers komen.

Tabel 7.4 Bereik Sociaal juridische dienstverlening en i-Shops (2009 – 2013)

	2009	2010	2011	2012	2013
Sociaal juridische dienstverlening					
Aantal hulpvragen Sociaal Raadslieden	24.334	24.331	22.505	17.286	15.127
Aantal hulpvragen Advies- en informatiebalie	59.273	61.996	67.885	85.597	89.611
Aantal telefonische hulpvragen	91.170	118.542	156.854	137.646	138.536
i-Shops					
Aantal individuele bezoekers	26.973	34.662	30.165	30.992	n.b.

Bron: Gemeente Den Haag, Wmo Monitor 2012

i-Shops

Ouderen (en andere burgers van Den Haag) kunnen voor informatie over zaken als wonen, welzijn en zorg ook bij de i-Shops terecht. Begin 2014 zijn er 19 locaties in Den Haag. In paragraaf 7.3 zijn deze in kaart gebracht.

Uit de eigen registratie van de i-Shops blijkt dat (in 2012) van alle bezoekers van de i-Shops 40% 55 jaar of ouder is. 6% is 75 jaar of ouder.

In totaal zijn in 2012 bijna 31.000 vragen bij de i-Shops ingediend. Dit zijn er ongeveer evenveel als in 2011, maar minder dan in 2010. De belangrijkste onderwerpen die besproken worden of waarover een vraag komt zijn (in 2012); inkomen en financiën (25%), belastingen (13%), welzijn (12%), wijk- en buurtactiviteiten (11%), wonen (7%), zorg (7%), gezondheid (3%) en woonomgeving (2%).

CIPO

Voor vragen over diverse onderwerpen konden Haagse ouderen tot en met 2012 ook terecht bij het Centraal Informatie Punt Ouderen (CIPO).

In 2012 zijn er circa 6.000 vragen binnengekomen bij het CIPO (zie tabel 7.5). Bijna een kwart van de vragen (in 2012) heeft te maken met financiën. De bezoekersruimte van CIPO is begin 2012 gesloten. Het aantal bij CIPO binnengekomen vragen (telefonisch, mail, via de website) is hierdoor enigszins gedaald maar alsnog op circa 6.000 uitgekomen. Dat is vooral toe te schrijven aan de tendens dat het aantal 'op afstand' gestelde vragen toeneemt.

Vanaf 2013 kunnen Haagse ouderen met hun vragen terecht bij andere voorzieningen, zoals de website van de gemeente, de I-shops en de inlooppunten van de Centra voor Ouderen.

Tabel 7.5 Aard van de bij het CIPO binnengekomen vragen (2009 – 2012)*

	2009	2010	2011	2012
Woonvormen	7,2%	4,3%	3,9%	4,0%
Zorg en dienstverlening	9,8%	6,4%	6,6%	6,7%
Intramurale zorg	1,8%	1,2%	1,2%	1,2%
Ziekte & handicap	0,5%	0,7%	1,2%	1,2%
Mobiliteit	4,1%	2,5%	3,7%	4,0%
Financiën	41,5%	33,3%	22,2%	22,3%
Vrije tijd	3,4%	3,5%	3,2%	3,2%
Belangenbehartiging	0,8%	0,5%	0,4%	0,4%
Overig	30,9%	47,6%	57,7%	57,0%
Totaal	4.991	6.553	6.375	ca. 6.000

* een bezoeker of beller kan meerdere vragen hebben gesteld

Bron: Gemeente Den Haag, Wmo Monitor 2012

Ouderenconsulenten/Ouderenadviseurs

Bij de ouderenconsulenten kunnen ouderen terecht met allerlei vragen en problemen die spelen rond het ouder worden. De ouderenconsulent informeert en adviseert over diensten en voorzieningen op het gebied van wonen, welzijn en zorg en verwijst de oudere zo nodig door.

De ouderenconsulenten hebben zich in 2012 ruim 23.000 uur ingezet. Dit is iets minder uur dan in voorgaande jaren (zie tabel 7.6).

Tabel 7.6 Inzet van de ouderenconsulenten (2009 - 2013)

	2009	2010	2011	2012	2013
Ouderenconsulenten					
Inzet (aantal uur)	32.270	25.183	25.839	23.705	n.b.

Bron: Gemeente Den Haag, Wmo Monitor 2012

7.2.2 Inkomensondersteunende voorzieningen³³

Inwoners van Den Haag kunnen gebruikmaken van een aantal regelingen om het inkomen te verhogen of de lasten te verlagen. In deze paragraaf nemen we alleen die regelingen op waarvan een groot deel van de 65-plussers gebruik maakt. De aantallen die gepresenteerd worden hebben echter betrekking op alle Hagenaars. In de rapportage van de Armoedemonitor wordt veelal geen onderscheid gemaakt naar leeftijd.

³³ Bron: KWIZ/Gemeente Den Haag (2014), *Armoedemonitor Den Haag 2014*.

Ooievaarspas

De Ooievaarspas is een van de inkomensondersteunende voorzieningen die de gemeente Den Haag aanbiedt aan leden van huishoudens met een inkomen tot 130 procent van het Wettelijk sociaal minimum (Wsm)³⁴. Ruim 80.000 inwoners van Den Haag zijn (in 2013) in het bezit van een Ooievaarspas (zie tabel 7.7). In totaal hebben ruim 46.000 huishoudens een Ooievaarspas. Dit is 76% van het totale aantal huishoudens dat tot de doelgroep behoort. Van alle 65-plus huishoudens met een laag inkomen maakt (in 2013) 90% procent gebruik van de pas.

Tabel 7.7 Bereik van de inkomensondersteunende voorzieningen (2007 en 2013)*

	2007	2009	2011	2013
Ooievaarspas				
Aantal Ooievaarspashouders	67.167	77.389	83.300	80.200
Aantal huishoudens met Ooievaarspas	39.607	44.667	47.230	46.027
Bereik binnen de doelgroep (huishoudens)	70%	80%	86%	76%
Collectieve ziektekostenverzekering				
Aantal huishoudens	13.317	12.653	19.261	24.859
Bereik binnen de doelgroep (huishoudens)	29%	30%	44%	56%
Tegemoetkoming chronisch zieken en gehandicapten				
Aantal huishoudens	-	-	-	9.309

*de gepresenteerde cijfers komen uit de Armoedemonitor. Deze verschijnt eens in de twee jaar.

Bron: KWIZ/Gemeente Den Haag, *Armoedemonitor Den Haag 2014*

Collectieve ziektekostenverzekering

Huishoudens met een minimuminkomen (tot 110 procent van het Wsm) kunnen zich aansluiten bij een collectieve Ziektekostenverzekering. De gemeente betaalt mee aan de premie en betaalt het eigen risico van de deelnemer. In 2013 maken bijna 25.000 huishoudens gebruik van deze regeling. Dit is 56% van de totale doelgroep. Het bereik onder 65-plussers is het grootst: 68% van de 65-plus minimahuishoudens, maakt gebruik van de regeling.

Tegemoetkoming voor chronisch zieken en gehandicapten

De tegemoetkoming voor chronisch zieken en gehandicapten is bestemd voor alle chronisch zieken en gehandicapten, met een inkomen tot 110 procent. Personen die een aanvraag doen voor deze regeling, moeten een Wmo-beschikking of een CIZ-indicatie hebben. In 2013 konden ook 65-plussers gebruikmaken van de tegemoetkoming voor chronisch zieken en gehandicapten. Meer dan de helft van de huishoudens die van deze regeling gebruik maakt, heeft aan het hoofd een 65-plusser.

*Schuldhelpverlening*³⁵

Haagse burgers kunnen bij het Haagse Wmo-loket 'Den Haag OpMaat' ook terecht voor hulp bij financiële problemen. Schuldhelpverlening is hier een onderdeel van. Op het gebied van schuldhelpverlening hebben in 2012 4.344 burgers een aanvraag bij Den Haag OpMaat gedaan. Dat zijn er 144 meer dan in 2011. Het is echter niet bekend hoeveel van deze aanvragers 65 jaar of ouder zijn.

7.2.3 Voorzieningen gericht op sociale contacten en activiteiten³⁶

Ouderensociëteiten

Ouderensociëteiten zijn plekken waar ouderen bij elkaar kunnen komen en waar (door de gemeente gesubsidieerde) activiteiten georganiseerd worden, gericht op ontspanning en / of persoonlijke ontwikkeling. Ouderensociëteiten zijn daarmee ook plekken waar ouderen sociale contacten kunnen opdoen en waar een sociaal netwerk kan ontstaan. In paragraaf 7.3 zijn de ouderensociëteiten in Den Haag op de kaart weergegeven.

³⁴ Het wettelijk sociaal minimum is de actuele bijstandsnorm voor het betreffende huishoudtype. Deze normbedragen worden halfjaarlijks vastgesteld. Voor 65-plussers is de netto AOW-uitkering het normbedrag voor het wettelijke sociale minimum.

³⁵ Bron: Wmo Monitor

³⁶ Bron: Wmo Monitor

Tabel 7.8 Aantal gebruikers van verschillende (sociale) voorzieningen voor ouderen (2009 – 2012)

	2009	2010	2011	2012	2013
Oudersociëteiten					
Aantal gesubsidieerde oudersociëteiten	164	176	169	240	ca.300
Koppels					
Aantal koppels oudere – vrijwilliger	171	191	161	156	171
Groepswoonprojecten					
Aantal groepswoonprojecten	36	37	37	38	38

Bron: Gemeente Den Haag, Wmo Monitor 2012; Dienst OCW

Er zijn (in 2013) circa 300 oudersociëteiten in Den Haag die activiteiten organiseren waarvoor zij subsidie krijgen (zie tabel 7.8). Dit aantal is toegenomen ten opzichte van eerdere jaren door een vereenvoudigde subsidieprocedure en een groter subsidiebudget.

Koppels oudere – vrijwilliger

De bedoeling van de koppels oudere – vrijwilliger (het project '2tegen1zaamheid', uitgevoerd door Stichting Buddy Netwerk) is dat men regelmatig afspreekt en activiteiten onderneemt. Het is voor ouderen die eenzaam zijn, geen of onvoldoende sociaal netwerk hebben en beperkt in staat zijn om dit netwerk te onderhouden of uit te breiden. Naast het gezelschap en het bieden van een 'luisterend oor' stimuleert de vrijwilliger de oudere ook om activiteiten te ondernemen.

In 2013 waren er in totaal 171 van deze koppels (zie tabel 7.8). Na een kleine afname in voorgaande jaren is dit aantal weer iets toegenomen.

Groepswoonprojecten

Groepswoon is een speciale woonvorm voor actieve mensen van 50 jaar en ouder, waarbij de deelnemers bewust kiezen om met elkaar een woongemeenschap te vormen om naar elkaar om te zien en op een plezierige en actieve wijze oud te worden³⁷. Binnen de groepswoonprojecten wonen ouderen in zelfstandige woningen binnen één gebouw. Samen delen zij gemeenschappelijke ruimtes en voorzieningen. De voordelen hiervan zijn onder andere dat ouderen langer zelfstandig kunnen blijven wonen en dat zij meer sociale contacten hebben.

In 2013 zijn er in Den Haag 38 projecten waar ouderen in groepsverband kunnen wonen (zie tabel 7.8). In paragraaf 7.3 zijn deze op de kaart weergegeven.

Dagstructureringsprojecten

Een andere voorziening die zich richt op de dagbesteding van ouderen zijn de dagstructureringsprojecten. De projecten draaien zowel op zorg- als op welzijnslocaties. In 2010, bij de start van de projecten, waren er 16 locaties. In 2014 zijn er 25 locaties. In paragraaf 7.3 zijn deze op de kaart weergegeven. De capaciteit van de projecten verschilt per locatie, zowel wat betreft het aantal dagdelen als wat betreft het aantal deelnemers dat van de voorziening gebruik kan maken.

7.2.4 Voorzieningen gericht op mobiliteit³⁸

Naast de reeds genoemde voorzieningen zijn er voorzieningen die er voor zorgen dat ouderen langer mobiel blijven. Zo zijn er wijkbussen die ouderen kunnen gebruiken om naar bepaalde voorzieningen te gaan en is er een boodschappenbegeleidingsdienst die ouderen helpt bij het doen van de dagelijkse boodschappen. Overigens zijn deze voorzieningen niet uitsluitend voor Haagse ouderen, maar zij vormen wel een belangrijke doelgroep.

Wijkbussen

Den Haag kent 11 wijkbusorganisaties³⁹. Elke wijkbus heeft een eigen (vastgelegd) rijgebied. Vaak ligt dit binnen een stadsdeel. Inwoners van dat gebied kunnen op afspraak en tegen geringe kosten vervoerd worden binnen dat rijgebied. De meeste wijkbusorganisaties werken met een donatiesysteem; gebruikers moeten een vast bedrag per maand betalen, maar ook niet-gebruikers kunnen dit doen. Bij sommige organisaties is het (ook) mogelijk per rit te betalen. Hoeveel donateurs er zijn, hoeveel personen per jaar vervoerd worden en hoeveel kilometers er jaarlijks worden gereden is niet bekend.

³⁷ Bron: www.gdo-den Haag.nl (geraadpleegd op 20-05-2014)

³⁸ Bron: Wmo Monitor

³⁹ Bron: www.den Haag.nl (geraadpleegd op 19-08-2014)

Boodschappenbegeleidingsdienst

De Boodschappenbegeleidingsdienst is een service waarbij klanten thuis opgehaald worden, zij naar een winkel of een activiteit gebracht worden en vervolgens weer naar huis gebracht worden. In geval van boodschappenhulp wordt er ook geholpen met het dragen van tassen. De nadruk van deze voorziening ligt op de begeleiding bij deze activiteiten en niet uitsluitend op het vervoer van en naar de winkel / activiteit.

In 2013 hebben ruim 5.700 Hagenaars een abonnement van de boodschappenbegeleidingsdienst (zie tabel 7.9). Dit is meer dan in 2012, maar minder dan in de jaren voor 2012.

Tabel 7.9 Aantal abonnementen van de boodschappenbegeleidingsdienst (2009 – 2013)

	2009	2010	2011	2012	2013
<i>Boodschappenbegeleidingsdienst</i>					
Aantal abonnementen boodschappenbegeleidingsdienst	6.300	5.875	6.240	5.049	5.750

Bron: Gemeente Den Haag, Wmo Monitor 2012; Dienst OCW

7.2.5 Overige voorzieningen⁴⁰

Warme maaltijden

Ouderen die moeite ondervinden bij huishoudelijke taken als koken kunnen zich 'abonneren' op een warme maaltijdservice. Zij krijgen dan één keer per dag een warme maaltijd aan huis. Daarnaast kunnen ouderen sinds 2009 ook maaltijden nuttigen in restaurants van diverse zorg- en welzijnsinstellingen. Het bieden van een warme maaltijd is niet het enige doel van de voorziening. Het wordt ook gezien als een link met de maatschappij of buurt. Immers, de bezorgers van de bezorgservice vragen hoe het met je gaat en er kan een band ontstaan met de medewerkers, vrijwilligers en medebuurtbewoners in het restaurant van een zorg- en welzijnsinstelling⁴¹.

Het aantal verstrekte warme maaltijden is, na een toename in de afgelopen drie jaren, weer gedaald. Tot ruim 72.500 in 2013 (zie tabel 7.10).

Tabel 7.10 Aantal gebruikers van verschillende voorzieningen voor ouderen (2009 – 2013)

	2009	2010	2011	2012	2013
<i>Warme maaltijden</i>					
Aantal verstrekte warme maaltijden	75.290	72.843	75.223	81.938	72.617
<i>Burenhulpcentrale</i>					
Aantal centrales	-	-	23	22	23
<i>Ontmoetingscentrum dementie</i>					
Aantal locaties (gesubsidieerd)	-	-	1	5	14

Bron: Gemeente Den Haag, Wmo Monitor 2012; Dienst OCW

Burenhulpcentrale

Met behulp van de burenhulpcentrale worden burgers op eenvoudige, innovatieve wijze in contact gebracht met buurtgenoten die hen kunnen helpen of die door hen kunnen worden geholpen.

In 2013 waren er 23 centrales (zie tabel 7.10).

Ontmoetingscentrum dementie

Ontmoetingscentra dementie richten zich op mensen met geheugenproblemen en hun mantelzorger. De centra zijn laagdrempelig en bieden een totaalpakket aan ondersteuning, waardoor mensen het vaak langer volhouden om thuis te blijven wonen.

In 2011 is begonnen met één ontmoetingscentrum dementie (zie tabel 7.10). In 2012 en 2013 zijn er meerdere bijgekomen. Eind 2013 waren er in totaal 14 door de gemeente gesubsidieerde ontmoetingscentra.

⁴⁰ Bron: Wmo Monitor

⁴¹ Bron: Gemeente Den Haag (2011), *Regeling 'Maaltijden en ontmoeting'*.

7.3 VOORZIENINGENAANBOD IN KAART

Een aantal voorzieningen die in dit hoofdstuk ter sprake zijn gekomen, kunnen we ruimtelijk weergeven op de kaart van Den Haag. Ook kunnen we de locaties van deze voorzieningen naast de spreiding van 65-plussers over de stad leggen.

De volgende voorzieningen zijn in kaart gebracht, waarbij we verschillende voorzieningen hebben geclusterd:

- Wonen: verpleeg- en verzorgingshuizen en groepswoonprojecten,
- Loketten: I-Shops, Den Haag OpMaat en Centra voor ouderen,
- Ontmoeting: welzijnsaccommodaties en buurthuizen van de toekomst,
- Ontmoeting: ouderensociëteiten en buurtkamers,
- Ontmoeting en Zorg: ontmoetingscentra dementie en dagstructureringsprojecten
- Ontmoeting en Maaltijden: locaties maaltijdvoorzieningen

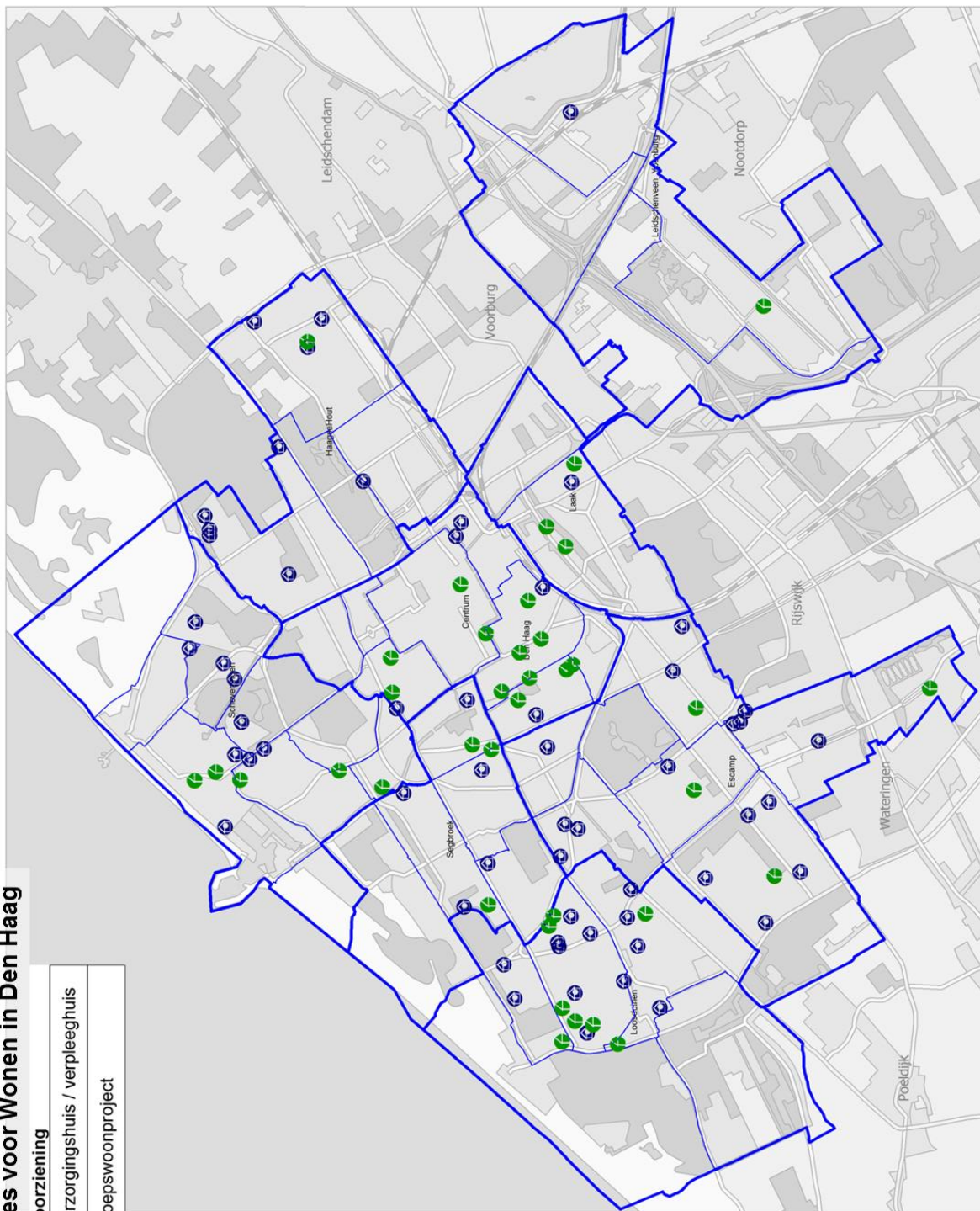
Van een deel van deze voorzieningen kan in principe iedere Hagenaar gebruik maken, zoals de welzijnsaccommodaties. Andere voorzieningen, zoals de ouderensociëteiten, zijn uitsluitend bedoeld voor ouderen.

Locaties voor Wonen in Den Haag

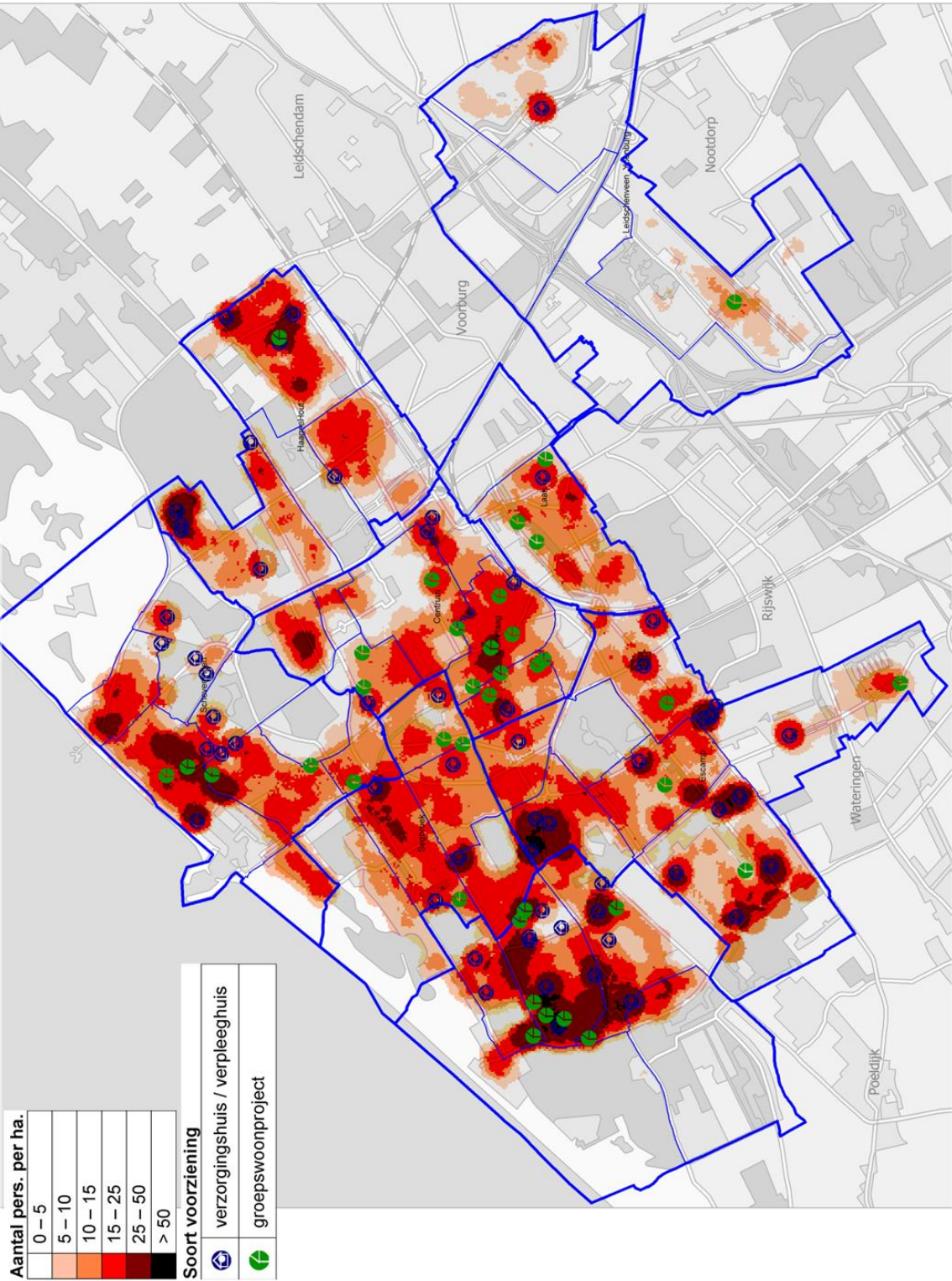
Soort voorziening

	verzorgingshuis / verpleeghuis
	groepswoonproject

Bron: Productgroep Participatie, juni 2014 / www.gdo-denhaag.nl/www.hsbg.nl, mei 2014 (bewerking Statgroep OS&P)

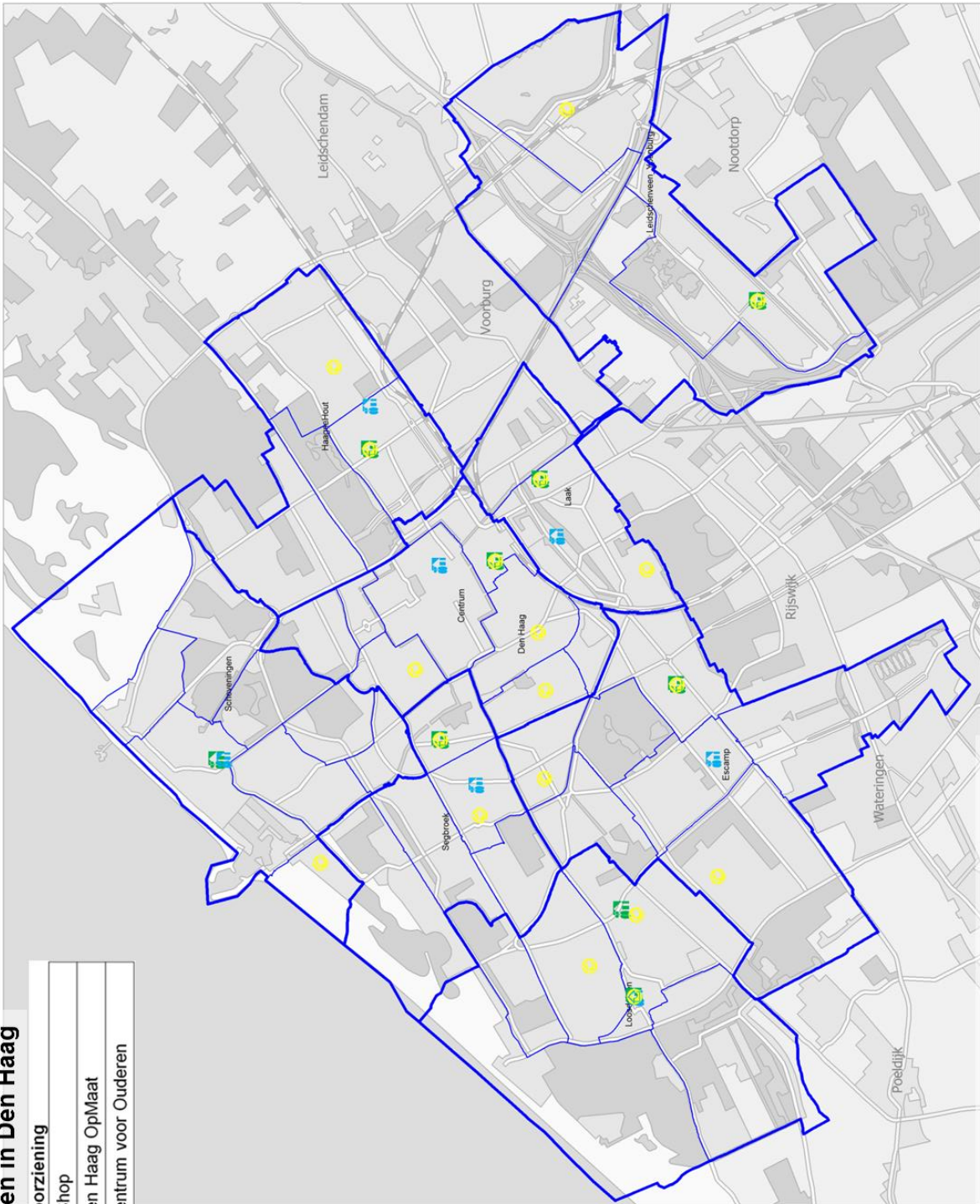
Concentratie 65-plussers en locaties voor Wonen in Den Haag

Bron: Gemeente Den Haag, BAG en GBA 2014 / Productgroep Participatie, juni 2014 / www.gbo-denhaag.nl/www.hsbg.nl, mei 2014 (bewerking Statgroep OS&P)

Loketten in Den Haag

Soort voorziening	
	i-Shop
	Den Haag OpMaat
	Centrum voor Ouderen

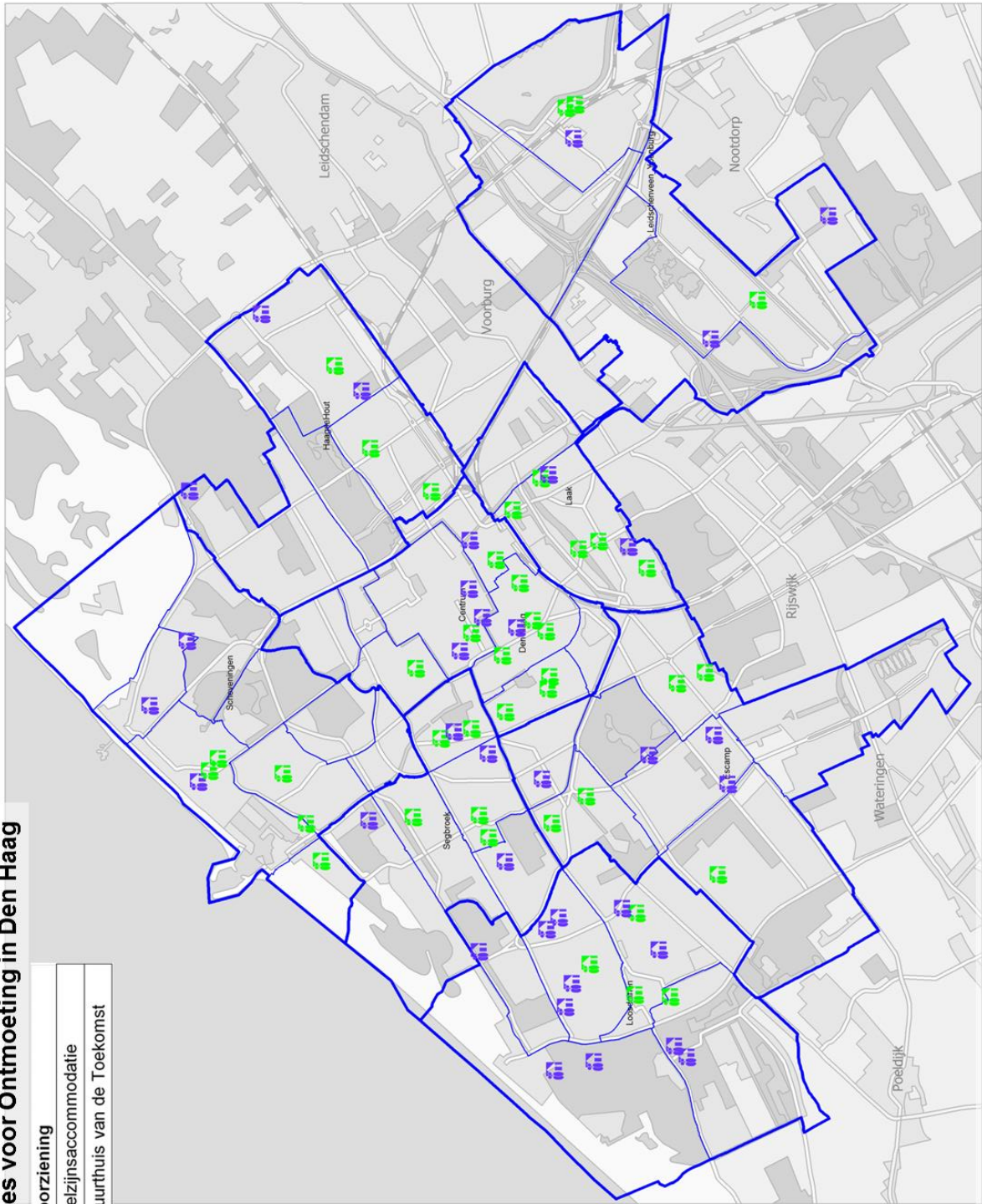

Bron: Productgroep Participatie, maart/mei 2014 (bewerking Stafgroep OS&P)

Locaties voor Ontmoeting in Den Haag

Soort voorziening	
	wezijnsaccommodatie
	Buurthuis van de Toekomst

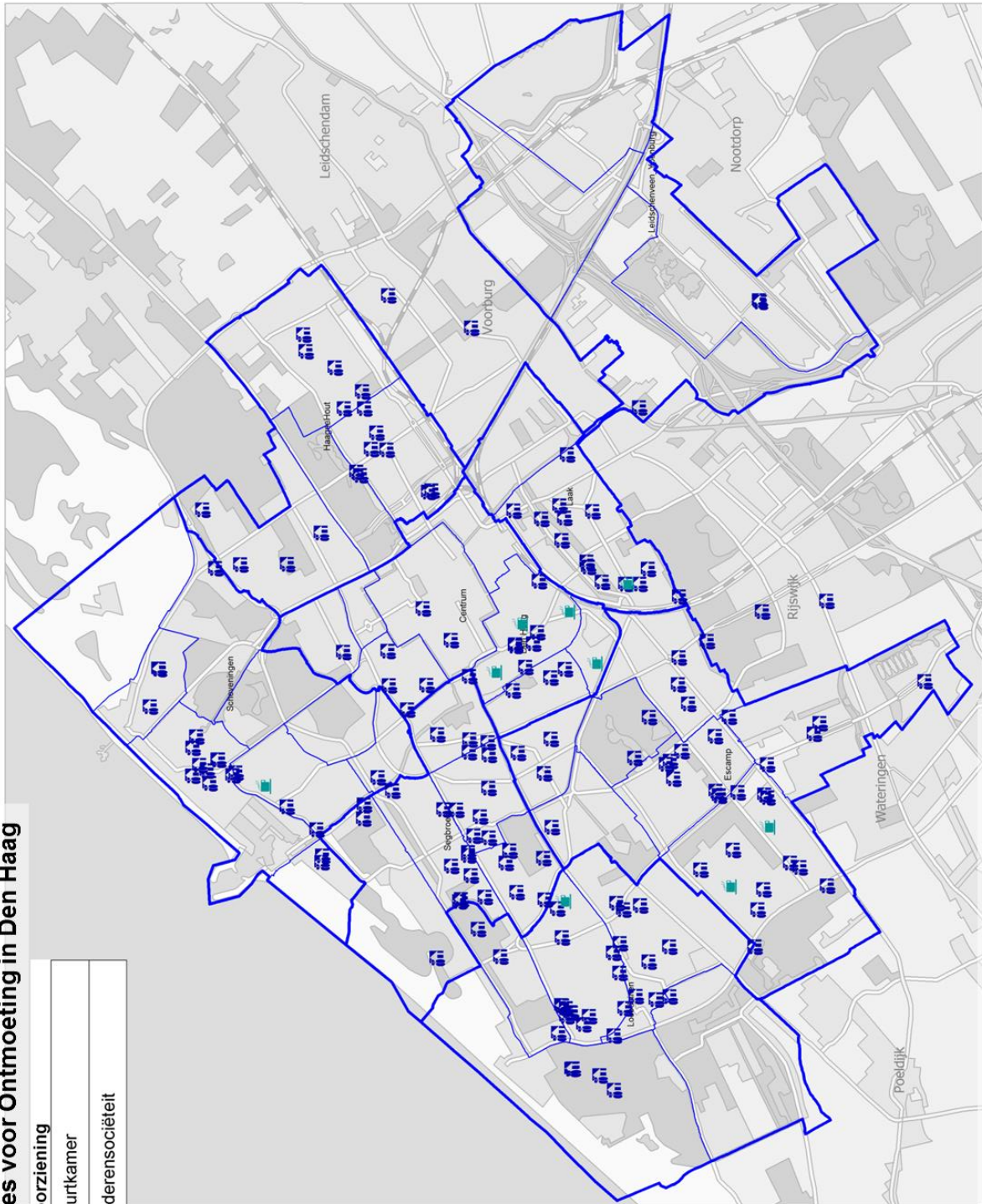

Bron: Productgroep Participatie, maart 2014 (bewerking Statgroep OS&P)

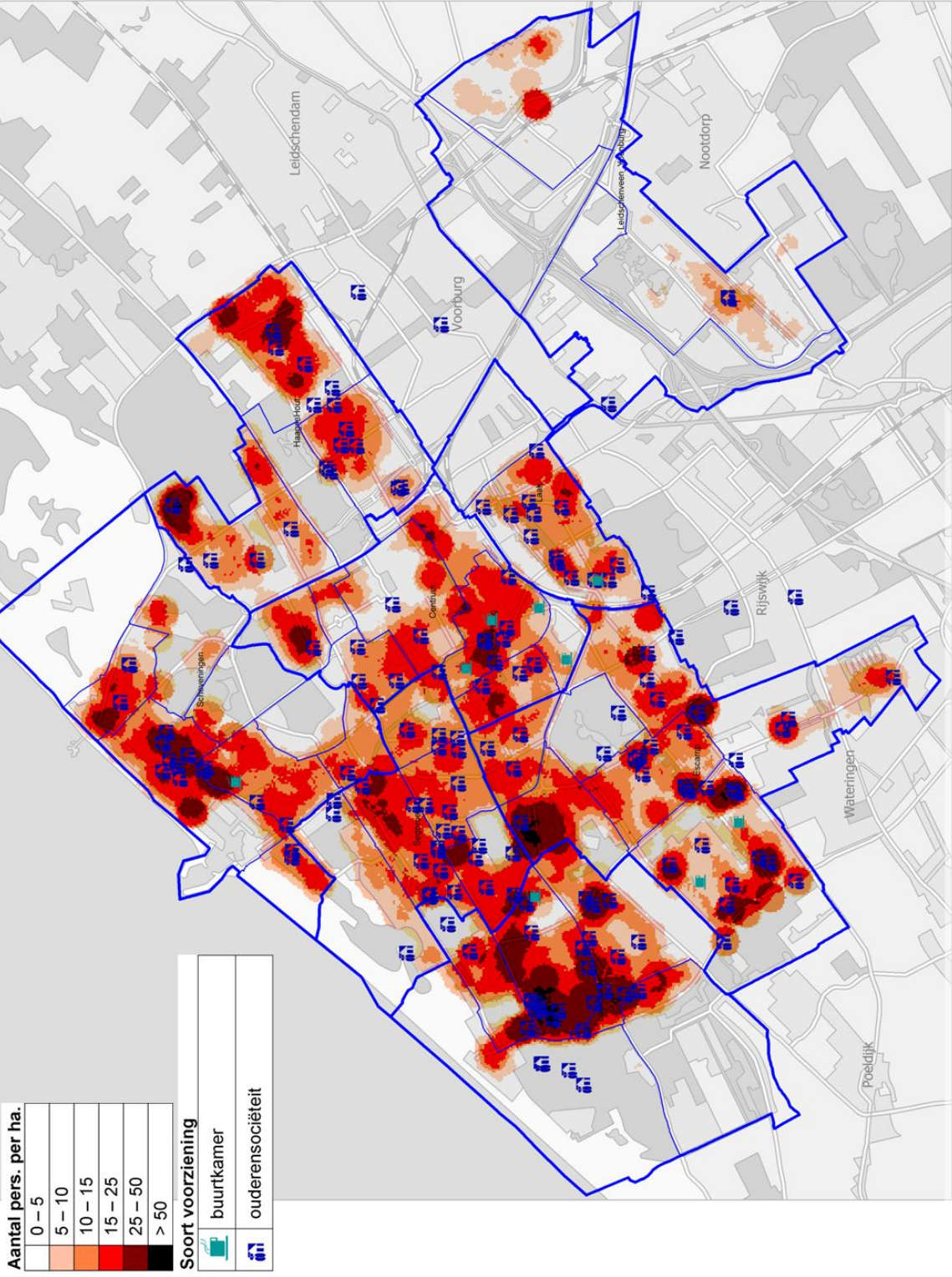
Locaties voor Ontmoeting in Den Haag

Soort voorziening	
	buurtkamer
	ouderensociëteit

Bron: Productgroep Participatie, mei/september 2014 (bewerking Statgroep OS&P)

Concentratie 65-plussers en locaties voor Ontmoeting in Den Haag

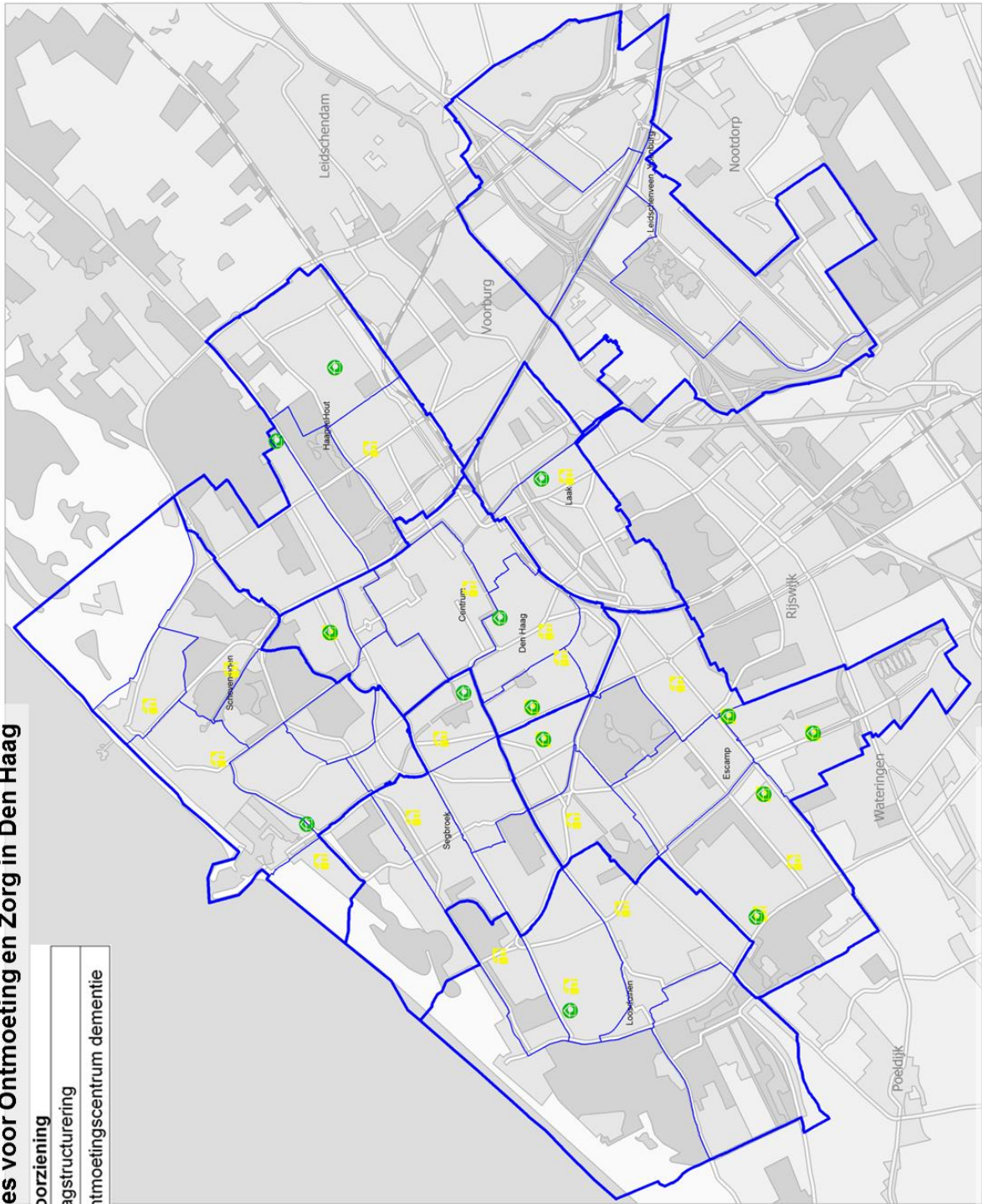
Bron: Gemeente Den Haag, BAG en GBA 2014 / Productgroep Participatie, mei/september 2014 (bewerking Statgroep OS&P)

Locaties voor Ontmoeting en Zorg in Den Haag

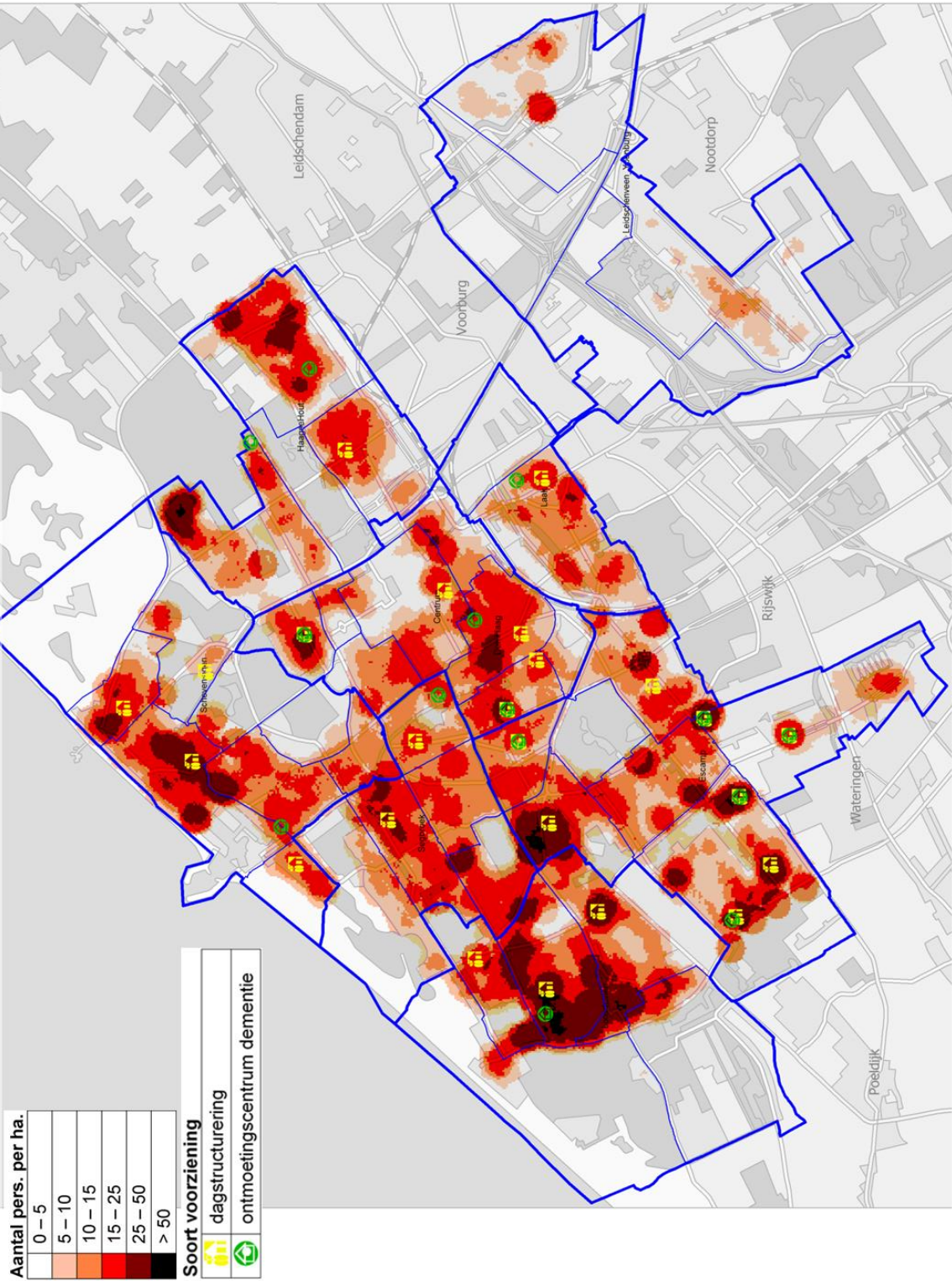
Soort voorziening

	dagstructurering
	ontmoetingscentrum dementie

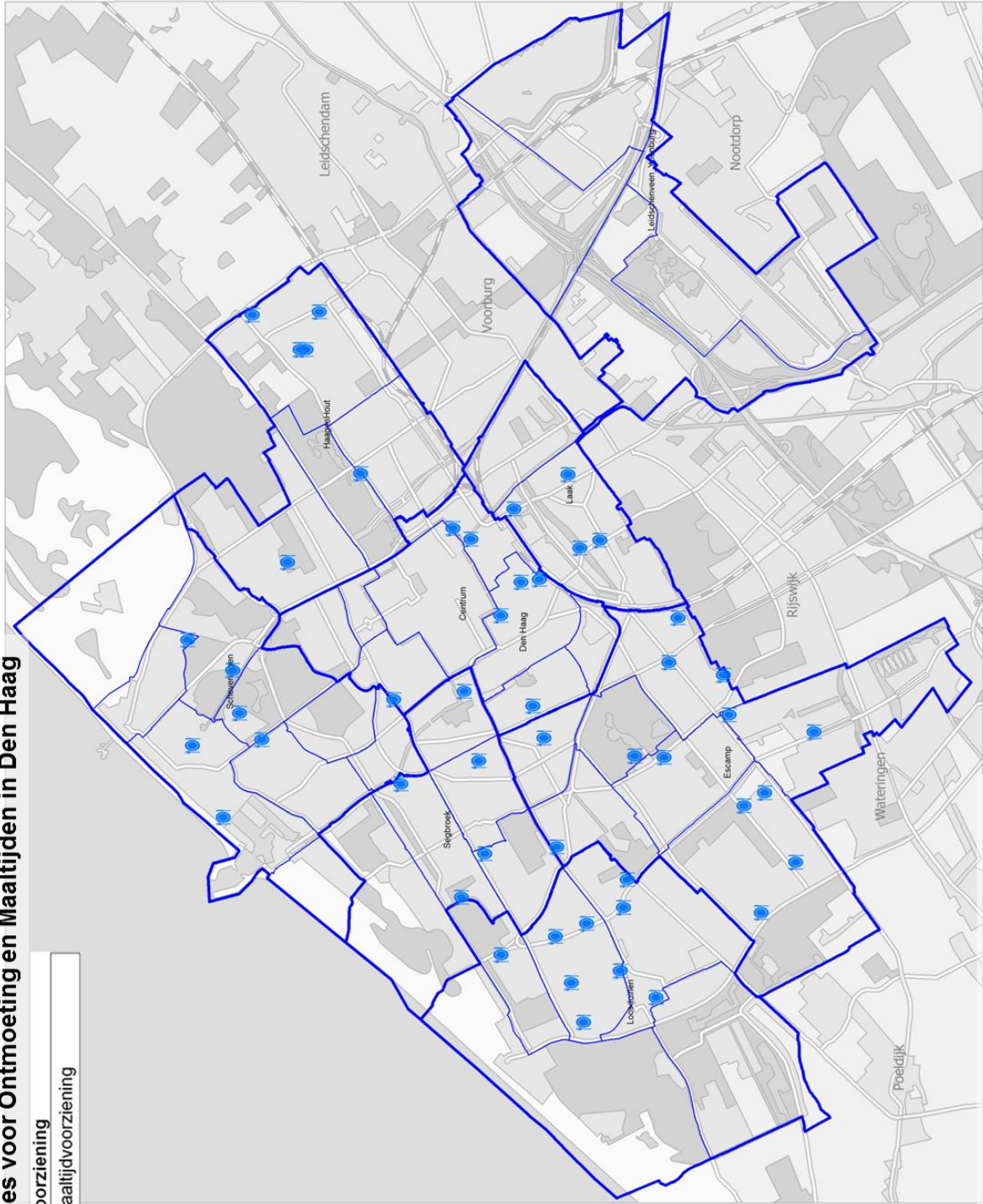
Bron: Productgroep Participatie, januari/mei 2014 (bewerking Statgroep OS&P)

Concentratie 65-plussers en locaties voor Ontmoetingen Zorg in Den Haag

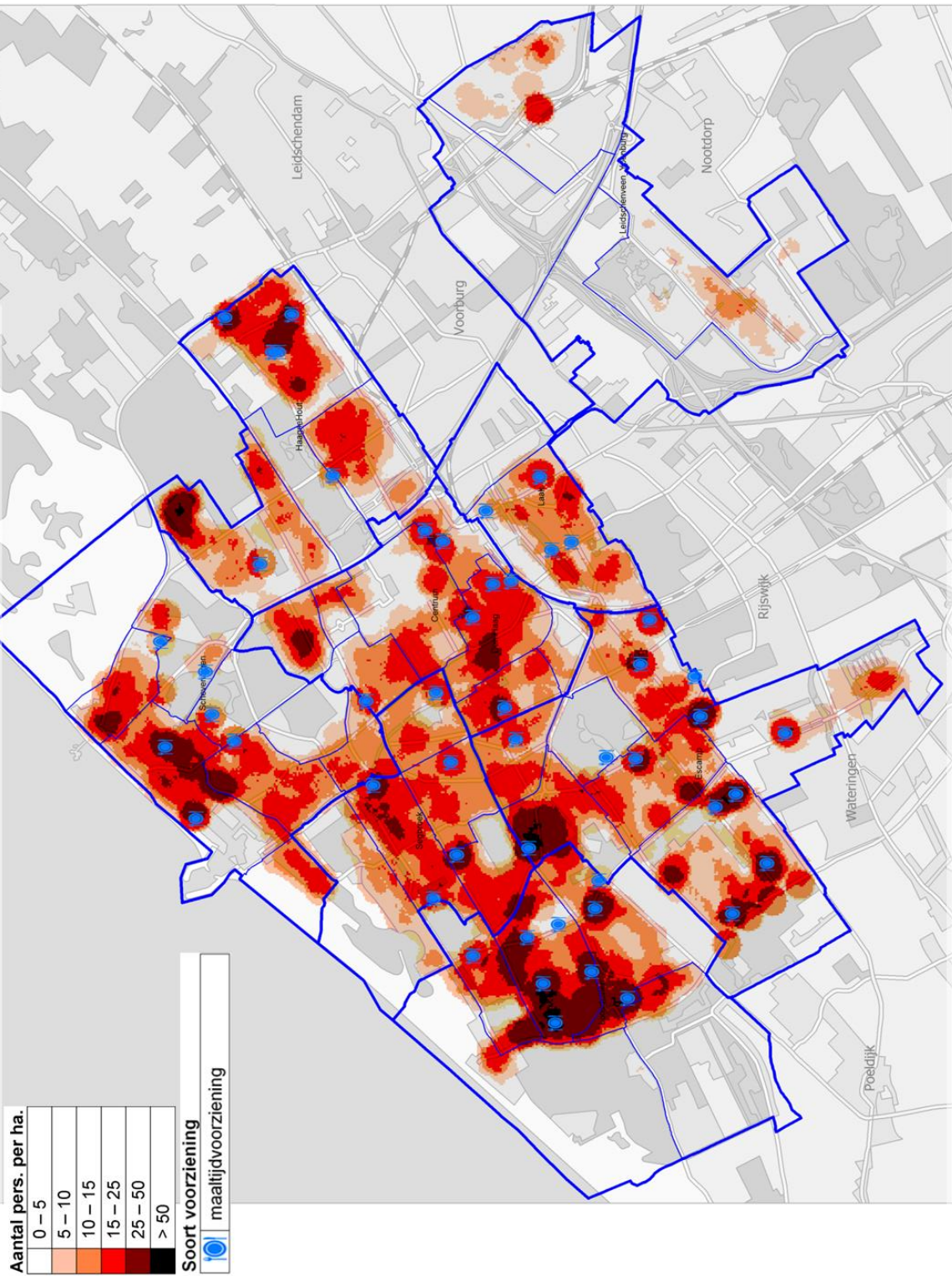
Bron: Gemeente Den Haag, BAG en GBA 2014 / Productgroep Participatie, januari/mei 2014 (bewerking Stafgroep OS&P)

Locaties voor Ontmoeting en Maaltijden in Den Haag

Bron: Productgroep Participatie, juni 2014 (bewerking Stafgroep OS&P)

Concentratie 65-plussers en locaties voor Ontmoetingen Maaltijden in Den Haag

Bron: Gemeente Den Haag, BAG en GBA 2014 / Productgroep Participatie, juni 2014 (bewerking Statgroep OS&P)

Bijlagen

Bijlage 1 Overzicht van de gebruikte bronnen en onderzoeken

In deze rapportage zijn een aantal verschillende bronnen en onderzoeken gebruikt om informatie te verzamelen over de groep Haagse ouderen:

- Gemeentelijke Basis Administratie (GBA) van de gemeente Den Haag,
- bevolkingsprognoses opgesteld door de Dienst Stedelijke Ontwikkeling,
- Stadsenquête,
- Gezondheidsenquête,
- Veiligheidsmonitor,
- Woononderzoek Nederland (WoOn),
- Armoedemonitor,
- Wmo Monitor,
- Haags ouderenplatform.

Gemeentelijke Basis Administratie (GBA)

Alle inwoners van Den Haag staan geregistreerd in de Gemeentelijke Basis Administratie. In dit bestand zijn alle inwoners opgenomen met daarbij diverse kenmerken, waaronder leeftijd, geslacht, geboorteland, huisadres, etc. Dit bestand wordt door de Dienst Burgerzaken beheerd.

Omdat er elke dag mutaties kunnen plaatsvinden in de GBA is voor dit onderzoek gebruik gemaakt van zogenaamde 'bevoren' bestanden. Peildatum hierbij is 31 december van ieder jaar; dit wil zeggen dat het bestand de situatie weergeeft op 1 januari (van het volgende jaar).

Er worden uitkomsten gepresenteerd uit vier jaren; 2009, 2011, 2013 en 2014. Als er in de tekst dus een jaartal wordt genoemd, bijvoorbeeld 2014, gaat het dus om de aantallen op 1 januari 2014.

Bevolkingsprognose

Jaarlijks maakt de Dienst Stedelijke Ontwikkeling van de gemeente Den Haag een prognose van de ontwikkelingen in de bevolkingsopbouw, de huishoudenssamenstelling en de ontwikkeling van de bevolking naar etnische groepen.

De prognose wordt gemaakt op basis van inzichten wat betreft demografische kenmerken als geboorte, sterfte, binnenlandse en buitenlandse migratie en op basis van het Investeringsprogramma Stedelijke Ontwikkeling (IPSO 2013) woningbouwprogramma voor de korte termijn. Voor de berekening wordt gebruik gemaakt van een gemeentelijk bevolkingsprognose model (GBPRO) dat ontwikkeld is door de Vereniging van Statistiek en Onderzoek (VSO). Via 'Den Haag in Cijfers' worden de prognoses digitaal beschikbaar gesteld.

In deze rapportage wordt gebruik gemaakt van de prognoses voor de periode 2014-2020. De prognose geeft de meest waarschijnlijke toekomstige ontwikkelingen weer op basis van de huidige inzichten. De gepresenteerde cijfers geven de richting op lange termijn aan. Dat betekent niet dat de cijfers ook jaarlijks precies zo uit zullen komen.

Stadsenquête

De Stadsenquête is een onderzoek dat ieder jaar onder een deel van de Haagse bevolking wordt gehouden. In de Stadsenquête komt een groot aantal actuele beleidsonderwerpen aan bod, o.a. over onderwijs, cultuur, welzijn, jeugd, burgerschap, zorg en sport. Verschillende diensten binnen de gemeente Den Haag leveren input voor de vragenlijst.

De Stadsenquête bestaat uit een aantal verschillende vragenlijsten en wordt telefonisch of via internet afgenomen onder een representatieve steekproef van de Haagse bevolking. Niet iedereen krijgt dus dezelfde vragen. Bij het trekken van de steekproef is rekening gehouden met de verdeling naar stadsdeel, leeftijd, sekse en etniciteit om een zo representatief beeld te krijgen van de gehele Haagse bevolking (van 16 jaar en ouder). Om dezelfde reden zijn de uitkomsten ook nog eens (achteraf) gewogen, zodat er uitspraken kunnen worden gedaan over de gehele populatie.

Wel moet hierbij rekening worden gehouden met de betrouwbaarheid en de nauwkeurigheidsmarges. Kort gezegd betekent dit dat de uitkomsten die worden gepresenteerd in werkelijkheid een aantal procenten kan afwijken. De mate van nauwkeurigheid neemt af naarmate het aantal respondenten kleiner is. Bij de berekening van de marges wordt doorgaans uitgegaan van 95% betrouwbaarheid. Dit betekent dat als het onderzoek 100 maal herhaald wordt er 95 keer een waarde wordt gevonden die binnen de marges ligt.

Tabel B1.1 Nauwkeurigheidsmarges bij een betrouwbaarheid van 95%

	Percentage (uitkomsten)					
	5% / 95%	10% / 90%	20% / 80%	30% / 70%	40% / 60%	50%
<i>N</i>						
100	4,3	5,9	7,8	9,0	9,6	9,8
200	3,0	4,2	5,5	6,3	6,8	6,9
300	2,5	3,4	4,5	5,2	5,5	5,6
500	1,9	2,6	3,5	4,0	4,3	4,4
700	1,6	2,2	3,0	3,4	3,6	3,7
1000	1,4	1,9	2,5	2,8	3,0	3,1

Bron: Gemeente Den Haag, Stadsenquête 2011

Gebruik uitkomsten Stadsenquête in deze monitor

In deze rapportage worden verschillende uitkomsten van de Stadsenquête voor de doelgroep 65-plus gepresenteerd. Het gaat hierbij om de gewogen uitkomsten.

Omdat er gebruik is gemaakt van een steekproef en de uitkomsten gewogen zijn, mogen we ervan uitgaan dat de uitkomsten zo veel mogelijk representatief zijn voor de gehele populatie Haagse ouderen. Overigens is het wel van belang om hierbij rekening te houden met het feit dat personen in verpleeg- en verzorgingshuizen (vaak ouderen) niet in de steekproef betrokken zijn.

Vergelijkbaarheid jaren

Er worden uitkomsten gepresenteerd uit drie jaren; 2009, 2011 en 2013. Door wijzigingen in de vragenlijst in de loop der jaren is het niet voor alle uitkomsten mogelijk om ook daadwerkelijk drie jaren te presenteren.

Gezondheidsenquête

De Gezondheidsenquête wordt eens in de vier jaar uitgezet onder een deel van de Haagse bevolking. In de gezondheidsenquête worden vragen gesteld over lichamelijke en geestelijke gezondheid, medische en zorgcontacten, leefstijl, woon- en leefomgeving en preventief gedrag.

De Gezondheidsenquête wordt via internet of schriftelijk afgenomen onder een representatieve steekproef van de Haagse bevolking. Bij het trekken van de steekproef is rekening gehouden met de verdeling naar stadsdeel, leeftijd, sekse en etniciteit om een zo representatief beeld te krijgen van de gehele Haagse bevolking (van 19 jaar en ouder). Om dezelfde reden zijn de uitkomsten in de analyses gewogen, zodat er uitspraken kunnen worden gedaan over de gehele populatie.

Gebruik uitkomsten Gezondheidsenquête in deze monitor

In deze rapportage worden verschillende uitkomsten van de Gezondheidsenquête voor de doelgroep 65-plus gepresenteerd. Het gaat hierbij om de gewogen uitkomsten.

Omdat er gebruik is gemaakt van een steekproef en de uitkomsten gewogen zijn, mogen we ervan uitgaan dat de uitkomsten representatief zijn voor de gehele populatie Haagse ouderen. Overigens is het wel van belang om hierbij rekening te houden met het feit dat personen in verpleeg- en verzorgingshuizen (vaak ouderen) niet in de steekproef betrokken zijn.

Vergelijkbaarheid jaren

De gegevens die gepresenteerd worden, hebben betrekking op 2012.

Veiligheidsmonitor

De Veiligheidsmonitor is een onderzoek dat periodiek onder een deel van de Haagse bevolking wordt gehouden. In de Veiligheidsmonitor worden vragen gesteld over de beleving van leefbaarheid en veiligheid.

De Veiligheidsmonitor bestaat uit één vragenlijst en wordt telefonisch of via internet afgenomen onder een representatieve steekproef van de Haagse bevolking. Bij het trekken van de steekproef is rekening gehouden met de verdeling naar stadsdeel, leeftijd, sekse en etniciteit om een zo representatief beeld te krijgen van de gehele Haagse bevolking (van 16 jaar en ouder). Om dezelfde reden zijn de uitkomsten ook nog eens (achteraf) gewogen, zodat er uitspraken kunnen worden gedaan over de gehele populatie.

Wel moet hierbij rekening worden gehouden met de betrouwbaarheid en de nauwkeurigheidsmarges. Kort gezegd betekent dit dat de uitkomsten die worden gepresenteerd in werkelijkheid een aantal procenten kan afwijken. De mate van nauwkeurigheid neemt af naarmate het aantal respondenten kleiner is. Bij de berekening van de marges wordt doorgaans uitgegaan van 95% betrouwbaarheid. Dit betekent dat als het onderzoek 100 maal herhaald wordt er 95 keer een waarde wordt gevonden die binnen de marges ligt.

Gebruik uitkomsten Veiligheidsmonitor in deze monitor

In deze rapportage worden verschillende uitkomsten van de Veiligheidsmonitor voor de doelgroep 65-plus gepresenteerd. Het gaat hierbij om de gewogen uitkomsten.

Omdat er gebruik is gemaakt van een steekproef en de uitkomsten gewogen zijn, mogen we ervan uitgaan dat de uitkomsten zo veel mogelijk representatief zijn voor de gehele populatie Haagse ouderen. Overigens is het wel van belang om hierbij rekening te houden met het feit dat personen in verpleeg- en verzorgingshuizen (vaak ouderen) niet in de steekproef betrokken zijn.

Vergelijkbaarheid jaren

Er worden uitkomsten gepresenteerd uit vier jaren; 2008, 2010, 2012 en 2013. Door wijzigingen in de vragenlijst in de loop der jaren is het niet voor alle uitkomsten mogelijk om ook daadwerkelijk vier jaren te presenteren.

Woononderzoek Nederland (WoOn)

Het Woononderzoek Nederland is een landelijk onderzoek dat eens in de drie jaar wordt uitgevoerd. Ook onder een deel van de Haagse bevolking. In het WoOn worden vragen gesteld over hoe mensen wonen en willen wonen. En kijkt daarbij onder meer naar de samenstelling van huishoudens, de woning, de woonlasten, woonwensen en woonomgeving.

Het WoOn is afgenomen aan de hand van persoonlijke interviews, telefonische interviews en via internet onder een representatieve steekproef van de Haagse bevolking. Bij het trekken van de steekproef is rekening gehouden met de verdeling naar stadsdeel, leeftijd, sekse en etniciteit om een zo representatief beeld te krijgen van de gehele Haagse bevolking (van 18 jaar en ouder). Om dezelfde reden zijn de uitkomsten ook nog eens (achteraf) gewogen, zodat er uitspraken kunnen worden gedaan over de gehele populatie.

Wel moet hierbij rekening worden gehouden met de betrouwbaarheid en de nauwkeurigheidsmarges. Kort gezegd betekent dit dat de uitkomsten die worden gepresenteerd in werkelijkheid een aantal procenten kan afwijken. De mate van nauwkeurigheid neemt af naarmate het aantal respondenten kleiner is. Bij de berekening van de marges wordt doorgaans uitgegaan van 95% betrouwbaarheid. Dit betekent dat als het onderzoek 100 maal herhaald wordt er 95 keer een waarde wordt gevonden die binnen de marges ligt.

Gebruik uitkomsten WoOn in deze monitor

In deze rapportage worden verschillende uitkomsten van de WoON voor de doelgroep 65-plus gepresenteerd. Het gaat hierbij om de gewogen uitkomsten.

Omdat er gebruik is gemaakt van een steekproef en de uitkomsten gewogen zijn, mogen we ervan uitgaan dat de uitkomsten zo veel mogelijk representatief zijn voor de gehele populatie Haagse ouderen. Overigens is het wel van belang om hierbij rekening te houden met het feit dat personen in verpleeg- en verzorgingshuizen (vaak ouderen) niet in de steekproef betrokken zijn.

Vergelijkbaarheid jaren

De gegevens die gepresenteerd worden, hebben betrekking op 2012.

Armoedemonitor

De Armoedemonitor verschijnt tweejaarlijks en heeft als doel zicht te houden op de ontwikkeling van de omvang en de samenstelling van de doelgroep voor het armoedebeleid van de Gemeente Den Haag, inclusief het gebruik van inkomensondersteunende regelingen. Voor het onderzoek worden registraties van verschillende regelingen aan elkaar gekoppeld, zoals bevolkingsgegevens, inkomensgegevens en gebruiksgegevens van voorzieningen.

Gebruik uitkomsten Armoedemonitor in deze monitor

In deze rapportage worden verschillende uitkomsten van de Armoedemonitor gepresenteerd. Het is niet mogelijk om in alle gevallen de uitkomsten te specificeren voor 65-plussers. In dat geval worden uitkomsten gepresenteerd voor heel Den Haag.

Vergelijkbaarheid jaren

De gegevens die gepresenteerd worden, hebben betrekking op 2007, 2009, 2011 en 2013.

Wmo Monitor

De Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo), die op 1 januari 2007 is ingegaan, verplicht de gemeente jaarlijks te rapporteren over de prestaties op het gebied van de Wmo en over de tevredenheid van de doelgroep. Dit gebeurt in de zogenaamde Wmo Monitor.

Gebruik uitkomsten Wmo Monitor in deze monitor

In deze rapportage worden verschillende uitkomsten van de Wmo Monitor gepresenteerd. Het is niet mogelijk om in alle gevallen de uitkomsten te specificeren voor 65-plussers. In dat geval worden uitkomsten gepresenteerd voor heel Den Haag.

Vergelijkbaarheid jaren

De gegevens die gepresenteerd worden, hebben betrekking op 2009, 2010, 2011 en 2012. De gegevens over 2013 zijn door verschillende beleidsafdelingen binnen de gemeente aangeleverd.

Haags Ouderenplatform

Door goed te luisteren naar de ervaringen en meningen van Haagse ouderen probeert het Haags Ouderenplatform een bron van informatie te zijn voor alle Haagse organisaties die zich bezighouden met onderwerpen op het gebied van wonen, leven en zorg voor ouderen. Het onderzoek richt zich op de Haagse ouderen in de leeftijd van 65-84 jaar, waarbij er voor is gekozen om ook een aantal ouderen van 55-64 jaar te laten meedenken over de onderwerpen. Dit omdat velen van hen ervaringen hebben vanuit de zorg voor hun ouders of elders in hun omgeving. Het Haags Ouderenplatform bestaat uit ongeveer 800 Haagse ouderen. De doelstelling is om drie keer per jaar ongeveer 500 ouderen te vragen hoe het met ze gaat en te vragen naar hun mening over actuele onderwerpen.

De onderwerpen worden door diverse organisaties, waaronder de Stedelijke Ouderencommissie (SOC) en de gemeente Den Haag, aangedragen. De metingen worden uitgevoerd door WBK Marktonderzoek. Deels door telefonische interviews en deels via internet.

Gebruik uitkomsten Haags Ouderenplatform in deze monitor

In deze rapportage worden verschillende uitkomsten van metingen onder het Haags Ouderenplatform gepresenteerd. Deze uitkomsten alleen gebruikt als illustratie bij diverse onderwerpen.

Bijlage 2 Uitsplitsingen naar leeftijdscategorie

HOOFDSTUK 3 GEZONDHEID

Tabel H3.1 Aandeel (zelfstandig wonende) Haagse ouderen dat een handicap en/of chronische aandoening heeft, 2009 - 2013

	2009	2011	2013
% handicap			
55 – 64 jaar	13,9%	23,2%	17,0%
65 – 74 jaar	17,7%	24,5%	26,9%
75 jaar en ouder	25,7%	27,7%	39,5%
% chronische aandoening			
55 – 64 jaar	39,8%	45,0%	42,7%
65 – 74 jaar	43,5%	48,0%	51,2%
75 jaar en ouder	41,0%	38,9%	51,6%
% handicap en/of chronische aandoening			
55 – 64 jaar	43,1%	49,5%	45,1%
65 – 74 jaar	48,4%	54,0%	55,8%
75 jaar en ouder	49,7%	47,3%	66,3%

Bron: Gemeente Den Haag, Stadsenquête 2009, 2011 en 2013

Tabel H3.2 Aandeel Haagse 55-plussers dat aan sport doet, 2009 - 2013

	2009	2011	2013
% sport			
55 – 64 jaar	55,4%	60,0%	56,1%
65 – 74 jaar	42,0%	48,9%	50,6%
75 jaar en ouder	22,5%	25,7%	36,1%
% sport - minimaal 12x per jaar			
55 – 64 jaar	46,0%	49,0%	48,2%
65 – 74 jaar	39,1%	36,9%	45,5%
75 jaar en ouder	21,5%	22,4%	32,7%
% sport - minimaal 60x per jaar			
55 – 64 jaar	29,1%	31,0%	33,7%
65 – 74 jaar	24,6%	29,4%	29,3%
75 jaar en ouder	12,4%	17,0%	22,2%

Bron: Gemeente Den Haag, Stadsenquête 2009, 2011 en 2013

HOOFDSTUK 4 LEEFOMGEVING / WOONSITUATIE

Tabel H4.1 Waardering van de woning aan de hand van een aantal indicatoren, 2010 – 2013

	2010	2012	2013
% vindt indeling woning geschikt			
55 – 64 jaar	93,4%	73,4%	85,5%
65 – 74 jaar	93,9%	79,6%	84,0%
75 jaar en ouder	92,4%	80,2%	81,6%
% vindt dat woning goede sfeer heeft			
55 – 64 jaar	91,1%	73,7%	86,4%
65 – 74 jaar	93,5%	74,9%	84,4%
75 jaar en ouder	97,2%	73,9%	81,9%
% vindt woning te klein			
55 – 64 jaar	11,0%	14,9%	8,4%
65 – 74 jaar	9,2%	11,6%	7,4%
75 jaar en ouder	5,9%	5,6%	5,9%
% vindt woning slecht onderhouden			
55 – 64 jaar	11,7%	14,5%	8,7%
65 – 74 jaar	10,3%	13,9%	7,3%
75 jaar en ouder	7,1%	3,6%	7,2%

Bron: Gemeente Den Haag, Veiligheidsmonitor 2010, 2012 en 2013

Tabel H4.2 Beleving van de ontwikkeling van de buurt, 2008 – 2013

	2008	2010	2012	2013
% buurt is achteruit gegaan				
55 – 64 jaar	29,0%	23,4%	27,1%	21,7%
65 – 74 jaar	33,8%	24,4%	24,6%	23,6%
75 jaar en ouder	23,3%	22,8%	22,3%	23,0%
% buurt is vooruit gegaan				
55 – 64 jaar	13,2%	13,0%	10,9%	11,2%
65 – 74 jaar	8,9%	10,5%	10,1%	7,6%
75 jaar en ouder	9,3%	8,9%	8,2%	6,8%

Bron: Gemeente Den Haag, Veiligheidsmonitor 2008, 2010, 2012 en 2013

Tabel H4.3 Beleving van Haagse ouderen van de sociale cohesie in hun buurt, 2008 – 2013

	2008	2010	2012	2013
% veel contact in de buurt				
55 – 64 jaar	30,7%	34,3%	31,9%	31,6%
65 – 74 jaar	32,2%	39,4%	32,9%	34,7%
75 jaar en ouder	32,2%	35,1%	30,2%	33,6%
% voelt zich thuis				
55 – 64 jaar	53,1%	59,3%	53,0%	54,2%
65 – 74 jaar	50,8%	65,9%	56,0%	54,6%
75 jaar en ouder	60,4%	70,7%	53,9%	55,5%
% vindt omgang prettig				
55 – 64 jaar	54,1%	59,1%	56,6%	57,6%
65 – 74 jaar	46,6%	63,8%	55,5%	54,0%
75 jaar en ouder	54,0%	61,0%	53,4%	53,4%
% veel dingen samen doen*				
55 – 64 jaar	32,0%	35,0%	30,8%	32,1%
65 – 74 jaar	28,3%	41,3%	30,8%	30,6%
75 jaar en ouder	39,3%	41,7%	31,8%	32,5%
% kent elkaar nauwelijks				
55 – 64 jaar	43,2%	42,2%	40,0%	33,7%
65 – 74 jaar	46,1%	44,0%	40,7%	36,0%
75 jaar en ouder	46,9%	47,1%	42,5%	43,8%

* In 2008 en 2010 was de vraagstelling iets anders.

Bron: Gemeente Den Haag, Veiligheidsmonitor 2008, 2010, 2012 en 2013

Tabel H4.4 Beleving van de veiligheid van de buurt, 2008 – 2013

	2008	2010	2012	2013
% voelt zich wel eens onveilig				
55 – 64 jaar	25,9%	25,5%	29,6%	29,1%
65 – 74 jaar	25,2%	19,1%	28,2%	27,1%
75 jaar en ouder	16,1%	26,6%	27,2%	26,3%
%voelt zich vaak onveilig 's avonds op straat				
55 – 64 jaar	6,1%	7,6%	8,6%	8,4%
65 – 74 jaar	8,4%	9,1%	9,2%	8,2%
75 jaar en ouder	5,1%	5,3%	8,6%	7,5%
% voelt zich vaak onveilig 's avonds thuis*				
55 – 64 jaar	3,0%	3,3%	5,2%	4,8%
65 – 74 jaar	3,3%	2,5%	4,1%	5,0%
75 jaar en ouder	2,9%	3,7%	5,0%	3,4%
% loopt / rijdt vaak om				
55 – 64 jaar	6,5%	6,2%	6,4%	6,6%
65 – 74 jaar	5,3%	4,0%	5,4%	4,7%
75 jaar en ouder	4,3%	3,8%	5,4%	3,3%

* In 2008 en 2010 was de vraagstelling iets anders.

Bron: Gemeente Den Haag, Veiligheidsmonitor 2008, 2010, 2012 en 2013

Tabel H4.5 Beleving van Haagse ouderen van onveiligheid op een aantal plekken, 2008 – 2013

<i>% dat zich vaak/soms onveilig voelt</i>	2008	2010	2012	2013
<i>uitgaansgelegenheid</i>				
55 – 64 jaar	22,2%	25,5%	31,4%	29,9%
65 – 74 jaar	13,2%	18,6%	23,6%	19,6%
75 jaar en ouder	9,2%	10,2%	13,1%	11,8%
<i>plekken met jongeren</i>				
55 – 64 jaar	51,0%	50,2%	54,1%	49,3%
65 – 74 jaar	37,5%	43,4%	45,1%	43,1%
75 jaar en ouder	25,0%	30,4%	28,7%	27,0%
<i>centrum Den Haag</i>				
55 – 64 jaar	39,4%	39,4%	40,2%	39,3%
65 – 74 jaar	26,5%	35,5%	33,6%	30,6%
75 jaar en ouder	14,9%	18,2%	21,7%	18,4%
<i>winkelgebied in buurt</i>				
55 – 64 jaar	18,4%	19,7%	31,4%	29,0%
65 – 74 jaar	14,9%	16,3%	25,6%	23,6%
75 jaar en ouder	10,6%	8,5%	20,1%	17,4%
<i>openbaar vervoer</i>				
55 – 64 jaar	43,7%	40,9%	42,9%	41,5%
65 – 74 jaar	30,7%	31,0%	38,3%	33,4%
75 jaar en ouder	17,5%	16,1%	23,5%	22,6%
<i>treinstation</i>				
55 – 64 jaar	42,5%	41,8%	39,5%	37,9%
65 – 74 jaar	32,4%	28,5%	34,5%	31,9%
75 jaar en ouder	20,9%	20,8%	24,9%	19,6%

Bron: Gemeente Den Haag, Veiligheidsmonitor 2008, 2010 ,2012 en 2013

HOOFDSTUK 5 FINANCIËLE POSITIE

Tabel H5.1 Hoogte inkomen van Haagse ouderen, 2009 – 2013

	2009	2011	2013
% laag inkomen			
55 – 64 jaar	39,0%	37,6%	41,5%
65 – 74 jaar	52,9%	45,6%	53,3%
75 jaar en ouder	72,8%	60,9%	67,3%
% hoog inkomen			
55 – 64 jaar	23,9%	31,8%	26,5%
65 – 74 jaar	16,6%	22,3%	17,3%
75 jaar en ouder	6,9%	13,4%	9,2%

Bron: Gemeente Den Haag, Stadsenquête 2009, 2011 en 2013

Tabel H5.2 Financiële situatie van Haagse ouderen, 2009 – 2013

	2009	2011	2013
% met verslechterde financiële positie			
55 – 64 jaar	28,5%	29,4%	45,8%
65 – 74 jaar	26,0%	38,3%	46,4%
75 jaar en ouder	24,2%	24,0%	40,3%
% dat moet bezuinigen			
55 – 64 jaar	24,4%	24,5%	33,7%
65 – 74 jaar	21,6%	20,8%	22,2%
75 jaar en ouder	12,5%	11,4%	16,3%
% dat schulden heeft			
55 – 64 jaar	11,3%	9,8%	12,4%
65 – 74 jaar	5,6%	2,9%	6,1%
75 jaar en ouder	1,2%	0,6%	2,1%

Bron: Gemeente Den Haag, Stadsenquête 2009, 2011 en 2013

HOOFDSTUK 6 MAATSCHAPPELIJKE PARTICIPATIE EN SOCIALE CONTACTEN

Tabel H6.1 Maatschappelijke inzet van Haagse ouderen, 2009 - 2013

	2009	2011	2013
% werkt (>12 uur p/w)			
55 – 64 jaar	48,8%	51,6%	52,6%
65 – 74 jaar	5,6%	6,1%	6,9%
75 jaar en ouder	0,3%	1,3%	0,8%
% doet vrijwilligerswerk			
55 – 64 jaar	24,5%	26,2%	22,0%
65 – 74 jaar	25,8%	26,2%	27,1%
75 jaar en ouder	9,5%	16,4%	14,3%
% verleent mantelzorg			
55 – 64 jaar	26,9%	30,4%	25,9%
65 – 74 jaar	24,7%	33,4%	31,2%
75 jaar en ouder	16,0%	17,6%	17,9%

Bron: Gemeente Den Haag, Stadsenquête 2009, 2011 en 2013

Tabel H6.2 Deelname aan activiteiten door Haagse ouderen, 2009 – 2013

	2009	2011	2013
% lidmaatschap sportvereniging			
55 – 64 jaar	26,4%	27,9%	23,7%
65 – 74 jaar	23,1%	22,8%	25,1%
75 jaar en ouder	12,7%	14,4%	21,0%
% bezoek culturele voorzieningen			
55 – 64 jaar	57,2%	66,9%	61,6%
65 – 74 jaar	51,7%	65,4%	65,5%
75 jaar en ouder	28,1%	43,9%	49,3%
% bezoek buurthuizen			
55 – 64 jaar	8,1%	14,6%	11,3%
65 – 74 jaar	15,4%	19,1%	18,0%
75 jaar en ouder	10,0%	18,3%	18,4%
% lidmaatschap kerkelijke organisatie*			
55 – 64 jaar	-	-	24,0%
65 – 74 jaar	-	-	22,4%
75 jaar en ouder	-	-	32,3%

* In voorgaande jaren werd geïnformeerd naar 'bezoek kerk e.a. gebedshuizen', waardoor een vergelijking met 2013 niet mogelijk is

Bron: Gemeente Den Haag, Stadsenquête 2009, 2011 en 2013

HOOFDSTUK 7 VOORZIENINGEN VOOR OUDEREN IN DEN HAAG

Tabel H7.1 Gebruik van internet onder Haagse ouderen, 2009 - 2013

	2009	2011	2013
% gebruik internet			
55 – 64 jaar	82,5%	88,4%	85,1%
65 – 74 jaar	64,6%	76,1%	71,1%
75 jaar en ouder	30,5%	41,2%	44,7%

Bron: Gemeente Den Haag, Stadsenquête 2009, 2011 en 2013

Bijlage 3 Demografische kenmerken 55-plus

In deze bijlage vindt u dezelfde figuren en tabellen als in hoofdstuk 2, maar dan voor de groep 55-plussers in Den Haag. De gegevens zijn afkomstig uit de bestanden van de Gemeentelijke Basis Administratie (GBA) en uit de bevolkingsprognose opgesteld door de Dienst Stedelijke Ontwikkeling.

B3.1 AANTAL 55-PLUSSERS IN DEN HAAG

Tabel B3.1 Aantal 55-plussers in Den Haag en aandeel van de totale bevolking

	werkelijke gegevens				prognose		
	2009	2011	2013	2014	2016	2018	2020
Totale bevolking	482.510	496.296	506.366	509.682	514.519	518.098	519.422
Aantal 55-plus	116.355	119.621	123.465	125.624	129.086	132.830	136.868
% 55-plus van totale bevolking	24,1%	24,1%	24,4%	24,6%	25,1%	25,6%	26,4%

Bron: Gemeente Den Haag, GBA 2009-2014; Gemeente Den Haag, Dienst Stedelijke Ontwikkeling – Den Haag in Cijfers 2014

B3.2 KENMERKEN VAN DE HAAGSE OUDEREN

Tabel B3.2a Verdeling van de groep 55-plussers naar leeftijd (absoluut en procentueel)

	werkelijke gegevens				prognose		
	2009	2011	2013	2014	2016	2018	2020
<i>Aantal</i>							
55 – 64 jaar	52.880	55.516	55.043	55.411	56.939	58.480	60.423
65 – 74 jaar	31.344	32.646	37.440	39.105	41.042	43.283	44.796
75 jaar en ouder	32.131	31.459	30.982	31.108	31.105	31.067	31.649
Totaal 55-plus	116.355	119.621	123.465	125.624	129.086	132.830	136.868
<i>Percentage</i>							
55 – 64 jaar	45,4%	46,4%	44,6%	44,1%	44,1%	44,0%	44,1%
65 – 74 jaar	26,9%	27,3%	30,3%	31,1%	31,8%	32,6%	32,7%
75 jaar en ouder	27,6%	26,3%	25,1%	24,8%	24,1%	23,4%	23,1%
Totaal 55-plus	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Bron: Gemeente Den Haag, GBA 2009-2014; Gemeente Den Haag, Dienst Stedelijke Ontwikkeling – Den Haag in Cijfers 2014

Tabel B3.2b Aandeel 55-plussers van de totale bevolking naar leeftijd

	werkelijke gegevens				prognose		
	2009	2011	2013	2014	2016	2018	2020
<i>Aantal</i>							
Totale bevolking (=100%)	482.510	496.296	506.366	509.682	514.519	518.098	519.422
<i>Percentage</i>							
55 – 64 jaar	11,0%	11,2%	10,9%	10,9%	11,1%	11,3%	11,6%
65 – 74 jaar	6,5%	6,6%	7,4%	7,7%	8,0%	8,4%	8,6%
75 jaar en ouder	6,7%	6,3%	6,1%	6,1%	6,0%	6,0%	6,1%
Totaal 55-plus	24,1%	24,1%	24,4%	24,6%	25,1%	25,6%	26,4%

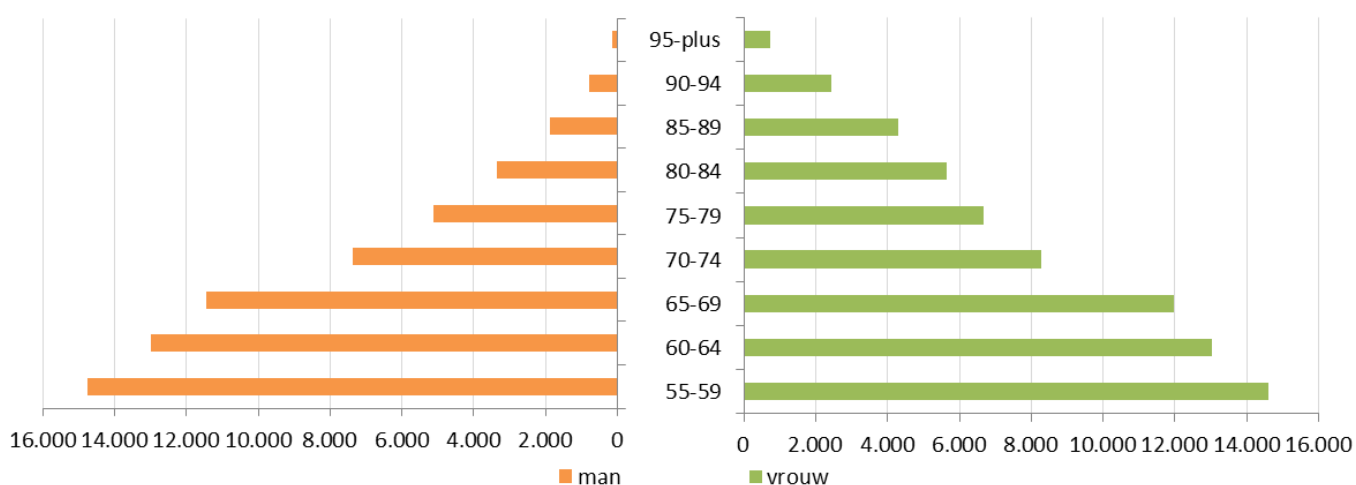
Bron: Gemeente Den Haag, GBA 2009-2014; Gemeente Den Haag, Dienst Stedelijke Ontwikkeling – Den Haag in Cijfers 2014

Tabel B3.3a Verdeling van de groep 55-plus naar **seks** (absoluut en procentueel)

	werkelijke gegevens				prognose		
	2009	2011	2013	2014	2016	2018	2020
<i>Aantal</i>							
Mannen	52.009	54.169	56.558	57.903	60.093	62.250	64.526
Vrouwen	64.346	65.452	66.907	67.721	68.993	70.580	72.342
Totaal 55-plus	116.355	119.621	123.465	125.624	129.086	132.830	136.868
<i>Percentage</i>							
Mannen	44,7%	45,3%	45,8%	46,1%	46,6%	46,9%	47,1%
Vrouwen	55,3%	54,7%	54,2%	53,9%	53,4%	53,1%	52,9%
Totaal 55-plus	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Bron: Gemeente Den Haag, GBA 2009-2014; Gemeente Den Haag, Dienst Stedelijke Ontwikkeling – Den Haag in Cijfers 2014

Figuur B3.3b Verdeling van de groep 55-plus naar **seks en leeftijd** (absoluut) in 2014

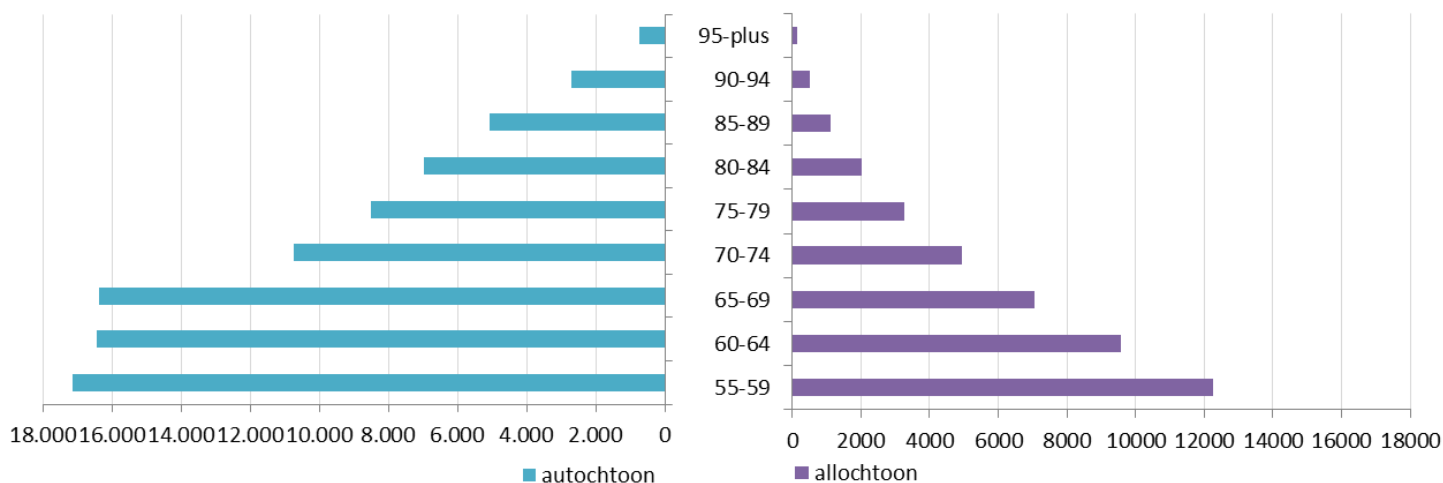
Bron: Gemeente Den Haag, GBA 2014

Tabel B3.4a Verdeling van de groep 55-plus naar **etniciteit** (absoluut en procentueel)

	werkelijke gegevens				prognose		
	2009	2011	2013	2014	2016	2018	2020
<i>Aantal</i>							
Autochtoon	83.042	83.576	84.250	84.685	84.394	84.533	84.746
Allochtoon	33.313	36.045	39.215	40.939	44.692	48.296	52.122
Totaal 55-plus	116.355	119.621	123.465	125.624	129.086	132.829	136.868
<i>Percentage</i>							
Autochtoon	71,4%	69,9%	68,2%	67,4%	65,4%	63,6%	61,9%
Allochtoon	28,6%	30,1%	31,8%	32,6%	34,6%	36,4%	38,1%
Totaal 55-plus	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Bron: Gemeente Den Haag, GBA 2009-2014; Gemeente Den Haag, Dienst Stedelijke Ontwikkeling – Den Haag in Cijfers 2014

Figuur B3.4b Verdeling van de groep 55-plus naar **etniciteit en leeftijd** (absoluut) in 2014

Bron: Gemeente Den Haag, GBA 2014

Tabel B3.5a Verdeling van de groep allochtone 55-plus naar **herkomstgroep** (absoluut)

	werkelijke gegevens		prognose		
	2013	2014	2016	2018	2020
<i>Aantal</i>					
Turken	3.027	3.174	3.823	4.443	5.192
Marokkanen	2.818	2.999	3.340	3.716	4.109
Surinamers	9.106	9.670	11.024	12.139	13.194
Antillianen	1.453	1.520	1.830	2.097	2.333
Indonesisch	8.206	8.325	8.323	8.338	8.340
Oost-Europees	1.317	1.405	1.644	1.892	2.198
Overig niet-westerse allochtonen	4.795	5.195	6.165	7.042	7.975
Overig westerse allochtonen	8.493	8.651	8.543	8.629	8.781
Totaal allochtone 55-plus	39.215	40.939	44.692	48.296	52.122

Bron: Gemeente Den Haag, GBA 2009-2014; Gemeente Den Haag, Dienst Stedelijke Ontwikkeling – Den Haag in Cijfers 2014

Tabel B3.5b Verdeling van de groep allochtone 55-plus naar **herkomstgroep** (procentueel)

	werkelijke gegevens		prognose		
	2013	2014	2016	2018	2020
<i>Percentage</i>					
Turken	7,7%	7,8%	8,6%	9,2%	10,0%
Marokkanen	7,2%	7,3%	7,5%	7,7%	7,9%
Surinamers	23,2%	23,6%	24,7%	25,1%	25,3%
Antillianen	3,7%	3,7%	4,1%	4,3%	4,5%
Indonesisch	20,9%	20,3%	18,6%	17,3%	16,0%
Oost-Europees	3,4%	3,4%	3,7%	3,9%	4,2%
Overig niet-westerse allochtonen	12,2%	12,7%	13,8%	14,6%	15,3%
Overig westerse allochtonen	21,7%	21,1%	19,1%	17,9%	16,8%
Totaal allochtone 55-plus	100%	100%	100,0%	100,0%	100,0%

Bron: Gemeente Den Haag, GBA 2009-2014; Gemeente Den Haag, Dienst Stedelijke Ontwikkeling – Den Haag in Cijfers 2014

Tabel B3.6 Verdeling van de groep 55-plus naar **burgerlijke staat** (absoluut en procentueel)

	werkelijke gegevens			
	2009	2011	2013	2014
<i>Aantal</i>				
gehuwd / geregistreerd partner	59.124	60.600	62.261	63.173
gescheiden	20.856	22.336	23.770	24.630
verweduwd / achtergebleven partner	22.009	21.109	20.437	20.013
anders	14.366	15.576	16.997	17.808
Totaal 55-plus	116.355	119.621	123.465	125.624
<i>Percentage</i>				
gehuwd / geregistreerd partner	50,8%	50,7%	50,4%	50,3%
gescheiden	17,9%	18,7%	19,3%	19,6%
verweduwd / achtergebleven partner	18,9%	17,6%	16,6%	15,9%
anders	12,3%	13,0%	13,8%	14,2%
Totaal 55-plus	100%	100%	100%	100%

Bron: Gemeente Den Haag, GBA 2009, 2011, 2013 en 2014

Tabel B3.7 Samenstelling **huishoudens** waarvan het hoofd 55 jaar of ouder is (absoluut en procentueel)

	werkelijke gegevens				prognose		
	2009	2011	2013	2014	2016	2018	2020
<i>Aantal</i>							
Eenpersoonshuishouden	45.692	47.231	48.514	49.233	50.855	52.442	54.156
Samenwonend zonder kinderen	27.041	27.397	27.760	28.028	28.238	28.637	29.080
Samenwonend met kinderen	6.665	7.156	7.812	8.197	8.792	9.286	9.878
Eenoudergezin	3.616	3.932	4.210	4.446	4.831	5.228	5.620
Totaal aantal huishoudens 55+	83.014	85.716	88.296	89.904	92.716	95.593	98.734
<i>Percentage</i>							
Eenpersoonshuishouden	55,0%	55,1%	54,9%	54,8%	54,9%	54,9%	54,9%
Samenwonend zonder kinderen	32,6%	32,0%	31,4%	31,2%	30,5%	30,0%	29,5%
Samenwonend met kinderen	8,0%	8,3%	8,8%	9,1%	9,5%	9,7%	10,0%
Eenoudergezin	4,4%	4,6%	4,8%	4,9%	5,2%	5,5%	5,7%
Totaal aantal huishoudens 55+	100%	100%	100%	100%	100,0%	100,0%	100,0%

Bron: Gemeente Den Haag, GBA 2009-2014; Gemeente Den Haag, Dienst Stedelijke Ontwikkeling – Den Haag in Cijfers 2014

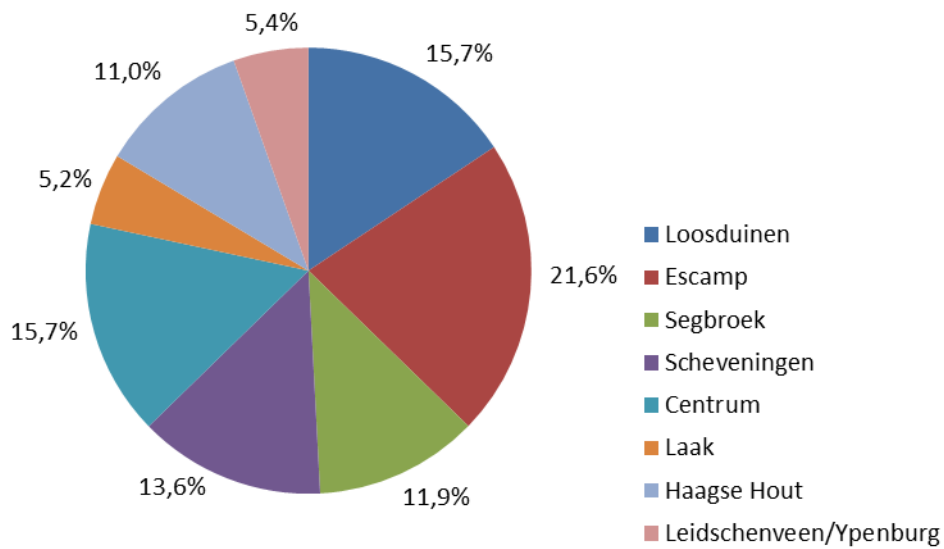
Tabel B3.8 Verdeling van de groep 55-plus naar woonvorm (absoluut en procentueel)

	werkelijke gegevens			
	2009	2011	2013	2014
<i>Aantal</i>				
Zelfstandig	111.468	115.106	118.761	120.899
Intramuraal	4.887	4.515	4.704	4.725
Totaal 55-plus	116.355	119.621	123.465	125.624
<i>Percentage</i>				
Zelfstandig	95,8%	96,2%	96,2%	96,2%
Intramuraal	4,2%	3,8%	3,8%	3,8%
Totaal 55-plus	100%	100%	100%	100%

Bron: Gemeente Den Haag, Dienst Stedelijke Ontwikkeling 2009, 2011, 2013 en 2014

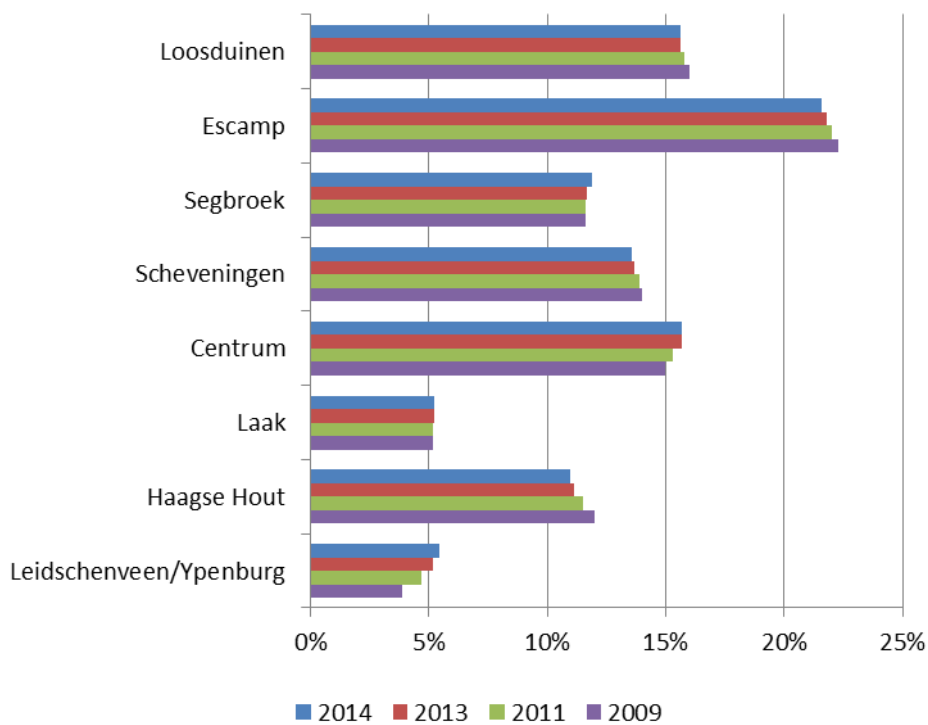
B3.3 WAAR WONEN HAAGSE OUDEREN?

Figuur B3.9a Spreiding van Haagse 55-plussers over de stad, 2014

Bron: Gemeente Den Haag, GBA 2014

Figuur B3.9b Spreiding van Haagse 55-plussers over de stad, door de jaren heen

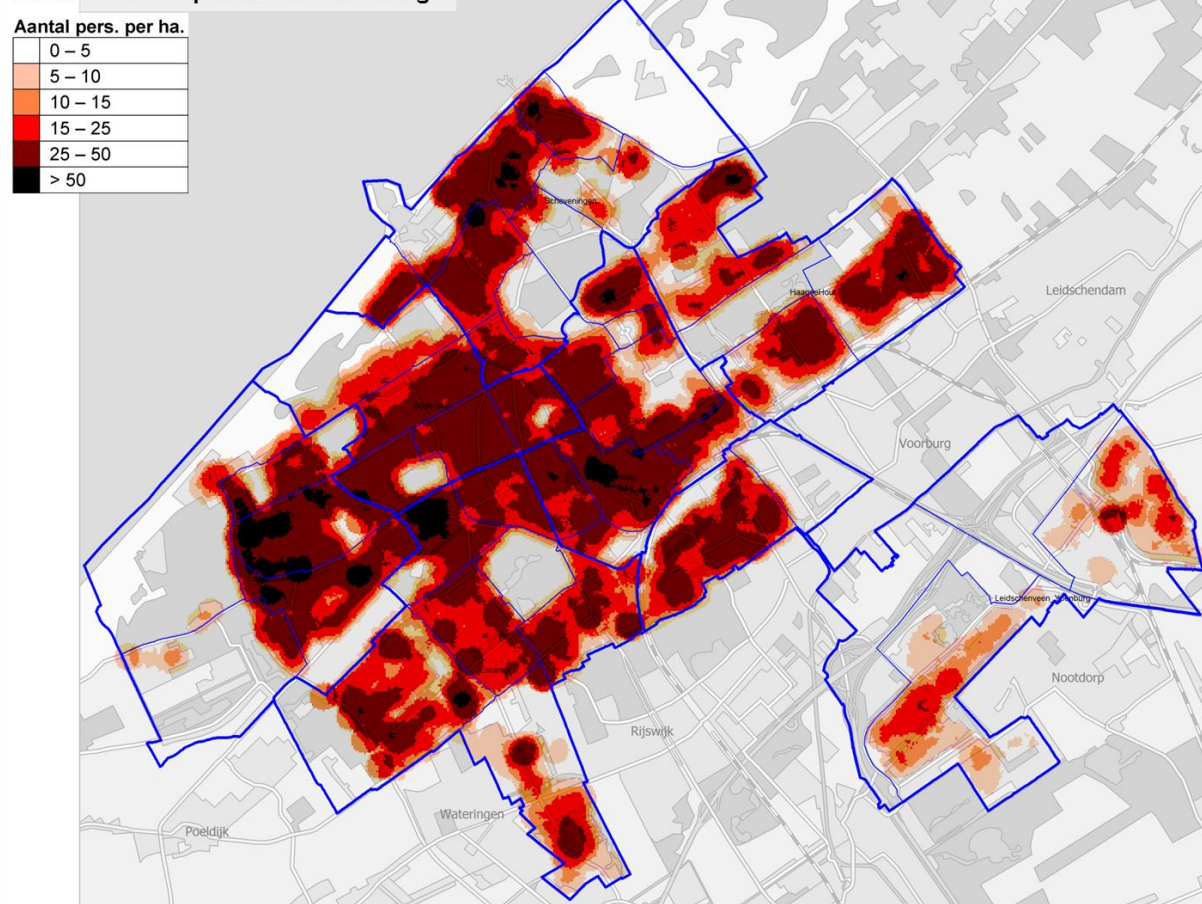

Bron: Gemeente Den Haag, GBA 2009, 2011, 2013 en 2014

Figuur B3.9c Concentratie 55-plussers in Den Haag in 2014

Concentratie 55-plussers in Den Haag

Bron: Gemeente Den Haag, BAG en GBA, 2014 (bewerking Stafgroep OS&P)

Tabel B3.10 Aandeel 55-plus van het totaal aantal inwoners per stadsdeel, 2009 – 2014

	2009		2011		2013		2014	
	aantal	%	aantal	%	aantal	%	aantal	%
Loosduinen	18.864	40,8%	18.926	41,7%	19.280	42,4%	19.661	43,0%
Escamp	25.952	23,4%	26.270	22,6%	26.925	22,7%	27.149	22,8%
Segbroek	13.504	23,4%	13.875	23,5%	14.438	24,0%	14.949	24,6%
Scheveningen	16.345	31,4%	16.618	31,7%	16.881	31,6%	17.025	31,5%
Centrum	17.447	18,1%	18.298	18,8%	19.333	19,5%	19.674	19,9%
Laak	6.009	16,0%	6.239	16,1%	6.444	16,0%	6.552	16,5%
Haagse Hout	13.909	33,9%	13.781	33,1%	13.755	32,5%	13.775	31,6%
Leidschenveen/Ypenburg	4525	11,0%	5.614	12,3%	6.409	13,6%	6.839	14,3%
Den Haag totaal	116.355	24,1%	119.621	24,1%	123.465	24,4%	125.624	24,6%

Bron: Gemeente Den Haag, GBA 2009, 2011, 2013 en 2014

Bijlage 4   Uitkomsten voor de groep 55-plus

In de verschillende hoofdstukken van deze monitor zijn op hoofdpunten overzichten gegeven van de uitkomsten voor 65-plussers. Met daarbij, waar mogelijk, onderscheid in sekse, etniciteit, opleidingsniveau, type huishouden, inkomen en stadsdeel. In deze bijlage zijn de uitkomsten weergegeven voor de groep Haagse 55-plussers.

NB   Het uitsplitsen van de uitkomsten leidt er in een aantal gevallen toe dat het absolute aantal ouderen waarop de uitkomsten betrekking hebben, klein is (zoals het geval is bij de uitsplitsing naar stadsdeel). De uitkomsten moeten dan ook als indicatie worden gezien en niet als representatief beeld voor de betreffende subgroep ouderen. In de overzichten is (een indicatie van) het totaal aantal ouderen in de steekproef (N) opgenomen.

Overzicht B4.1a Waardering van de gezondheid aan de hand van een aantal aspecten (2013)

	N (indicatie)	rapportcijfer gezondheid	% heeft handicap	% heeft chronische aandoening	% ervaart beperkingen	% ontvangt mantelzorg	% sport (min. 12x per jaar)	% sport (min. 60x per jaar)
Totaal 55-plus	849	7,1	24,7%	47,2%	27,9%	12,0%	44,1%	29,9%
<i>Leeftijd</i>								
55 – 64 jaar	408	7,2	17,0%	42,7%	22,6%	7,7%	48,2%	33,7%
65 – 74 jaar	265	7,3	26,9%	51,2%	25,4%	8,9%	45,5%	29,3%
75-plus	176	6,8	39,5%	51,6%	43,7%	26,3%	32,7%	22,2%
<i>Sekse</i>								
Man	408	7,1	24,5%	45,8%	25,3%	10,4%	47,1%	30,4%
Vrouw	438	7,1	25,1%	48,6%	30,4%	13,5%	41,5%	29,5%
<i>Etniciteit</i>								
Autochtoon	607	7,3	25,8%	46,8%	24,7%	11,0%	48,0%	32,5%
Allochtoon	228	6,7	20,4%	48,2%	34,8%	13,5%	34,0%	23,6%
<i>Opleidingsniveau</i>								
Laag	328	6,9	29,1%	52,4%	36,2%	15,9%	28,4%	17,9%
Middel	216	7,1	25,3%	51,8%	26,7%	12,5%	46,2%	31,2%
Hoog	277	7,5	18,1%	36,9%	17,6%	6,5%	61,7%	43,5%
<i>Type huishouden</i>								
Eenpersoons	402	7,3	23,4%	47,9%	22,5%	8,5%	48,4%	34,0%
Meerpersoons	372	7,0	25,0%	44,9%	32,3%	15,7%	41,1%	27,4%
<i>Inkomen (van huishouden)</i>								
Laag (< 1.800 euro p/m)	330	6,8	29,5%	51,3%	38,9%	16,5%	31,5%	18,3%
Middel (1.800-3.100 euro p/m)	183	7,4	19,7%	43,4%	21,2%	9,2%	51,6%	39,6%
Hoog (> 3.100 euro p/m)	123	7,6	12,6%	35,7%	8,6%	6,1%	71,4%	49,5%
<i>Stadsdeel</i>								
Loosduinen	121	7,2	22,7%	48,0%	26,6%	9,4%	53,5%	33,7%
Escamp	198	6,9	28,8%	47,6%	30,1%	16,1%	36,9%	25,4%
Segbroek	101	7,3	21,5%	46,3%	23,4%	13,1%	54,9%	40,4%
Scheveningen	107	7,3	28,6%	43,5%	23,5%	10,6%	50,5%	37,1%
Centrum	137	7,2	23,2%	50,3%	32,1%	10,2%	36,3%	19,8%
Laak	51	6,9	30,8%	48,0%	43,5%	9,4%	22,2%	15,2%
Haagse Hout	92	7,3	22,1%	42,3%	25,3%	11,6%	50,7%	38,5%
Leidschenveen/Ypenburg	43	7,1	13,4%	54,2%	15,8%	10,4%	46,8%	29,2%

Bron: Gemeente Den Haag, Stadsenquête 2013

Overzicht B4.1b Waardering van de gezondheid aan de hand van een aantal aspecten (2012)

	N (indicatie)	% verhoogd risico angst en depressie	% matig tot ernstig eenzaam	% voldoet aan combinorm	% overgewicht	% rookt wel eens
Totaal 55-plus	3.073	44,0%	47,8%	74,6%	58,0%	21,2%
<i>Leeftijd</i>						
55 – 64 jaar	509	44,8%	46,6%	80,9%	60,0%	26,5%
65 – 74 jaar	1.506	39,3%	47,1%	76,5%	58,7%	19,9%
75-plus	1.058	48,5%	51,2%	59,1%	46,6%	12,6%
<i>Sekse</i>						
Man	1.447	39,5%	50,9%	79,2%	61,9%	26,7%
Vrouw	1.626	47,9%	45,1%	70,5%	54,6%	16,4%
<i>Etniciteit</i>						
Autochtoon	1.943	38,5%	43,8%	75,8%	55,7%	21,7%
Allochtoon	1.130	53,2%	54,4%	72,6%	61,8%	20,3%
<i>Opleidingsniveau</i>						
Laag	1.873	52,8%	52,8%	66,8%	63,6%	23,2%
Middel	467	38,6%	41,4%	82,0%	57,4%	21,1%
Hoog	501	28,2%	40,9%	87,2%	45,2%	16,9%
<i>Type huishouden</i>						
Eenpersoons	1.296	51,0%	59,2%	67,1%	54,0%	24,4%
Meerpersoons	1.672	39,3%	40,3%	78,8%	59,6%	18,4%
<i>Stadsdeel</i>						
Loosduinen	209	39,1%	38,5%	76,8%	58,6%	24,3%
Escamp	916	46,5%	53,8%	69,0%	63,5%	22,3%
Segbroek	252	33,2%	40,0%	75,6%	46,7%	21,7%
Scheveningen	192	34,8%	40,9%	82,9%	53,0%	21,7%
Centrum	951	61,0%	57,6%	68,8%	62,4%	18,8%
Laak	207	55,5%	55,6%	63,5%	61,0%	24,1%
Haagse Hout	176	40,8%	50,9%	81,6%	56,1%	17,2%
Leidschenveen/Ypenburg	170	47,8%	47,7%	75,1%	64,8%	17,4%

Bron: Gemeente Den Haag, Gezondheidsenquête 2012

Overzicht B4.2 Waardering van de leefomgeving / woonsituatie aan de hand van een aantal aspecten (2013)

	N (indicatie)	rapportcijfer woning	% buurt gaat achteruit	% buurt gaat vooruit	% heeft veel contact in buurt	% voelt zich wel eens onveilig in buurt	rapportcijfer veiligheid buurt
Totaal 55-plus	2.220	7,6	22,6%	9,1%	33,0%	27,8%	6,7
<i>Leeftijd</i>							
55 – 64 jaar	1.008	7,6	21,7%	11,2%	31,6%	29,1%	6,6
65 – 74 jaar	729	7,6	23,6%	7,6%	34,7%	27,1%	6,7
75-plus	483	7,7	23,0%	6,8%	33,6%	26,3%	6,9
<i>Sekse</i>							
Man	1.063	7,7	20,3%	12,2%	35,3%	24,4%	6,8
Vrouw	1.157	7,6	24,6%	6,4%	31,1%	30,8%	6,6
<i>Etniciteit</i>							
Autochtoon	1.495	7,8	24,4%	6,2%	33,1%	24,4%	6,8
Allochtoon	725	7,3	19,4%	14,3%	32,9%	34,0%	6,4
<i>Opleidingsniveau</i>							
Laag	1.077	7,5	28,9%	7,0%	39,2%	30,7%	6,4
Middel	415	7,6	24,1%	9,5%	31,4%	33,5%	6,7
Hoog	486	8,1	14,3%	11,0%	25,3%	17,5%	7,2
<i>Stadsdeel</i>							
Loosduinen	183	7,8	20,4%	3,1%	33,9%	22,4%	7,0
Escamp	605	7,3	29,4%	6,5%	31,4%	34,5%	6,2
Segbroek	126	8,2	18,4%	10,3%	37,3%	29,1%	7,1
Scheveningen	291	7,9	16,3%	11,5%	36,9%	9,6%	7,4
Centrum	525	7,3	24,2%	16,0%	31,6%	42,1%	5,9
Laak	246	7,2	35,3%	9,7%	32,5%	37,6%	5,8
Haagse Hout	154	7,9	18,9%	9,6%	28,7%	19,6%	7,2
Leidschenveen/Ypenburg	90	8,2	16,8%	4,9%	30,5%	23,3%	6,9

Bron: Gemeente Den Haag, Veiligheidsmonitor 2013

Overzicht B4.3 De financiële positie aan de hand van een aantal aspecten (2013)

	N (indicatie)	% laag inkomen (< 1.800 euro per maand)	% verslechtering financiële positie	% moet bezuinigen	% heeft schulden	% heeft Ooievaarspas
Totaal 55-plus	797	50,5%	44,9%	26,1%	8,1%	12,4%
<i>Leeftijd</i>						
55 – 64 jaar	353	41,5%	45,8%	33,7%	12,4%	5,8%
65 – 74 jaar	279	53,3%	46,4%	22,2%	6,1%	17,3%
75-plus	164	67,3%	40,3%	16,3%	2,1%	18,3%
<i>Sekse</i>						
Man	368	40,3%	45,5%	24,8%	10,6%	9,0%
Vrouw	428	60,6%	44,5%	27,3%	5,9%	15,3%
<i>Etniciteit</i>						
Autochtoon	572	45,1%	44,5%	19,9%	5,5%	10,6%
Allochtoon	218	65,0%	45,6%	41,1%	13,8%	17,0%
<i>Opleidingsniveau</i>						
Laag	307	77,0%	47,1%	32,5%	8,7%	20,3%
Middel	204	47,9%	44,1%	26,3%	8,7%	9,1%
Hoog	265	23,2%	42,9%	17,0%	5,7%	4,7%
<i>Type huishouden</i>						
Eenpersoons	337	35,0%	44,9%	19,8%	4,3%	9,0%
Meerpersoons	381	62,9%	45,1%	31,8%	11,0%	16,4%
<i>Inkomen (van huishouden)</i>						
Laag (< 1.800 euro p/m)	312	100%	49,7%	39,7%	11,0%	26,6%
Middel (1.800-3.100 euro p/m)	183	-	47,8%	19,3%	9,9%	0,8%
Hoog (> 3.100 euro p/m)	123	-	25,5%	5,7%	1,7%	0%
<i>Stadsdeel</i>						
Loosduinen	131	37,6%	41,8%	19,9%	6,4%	6,6%
Escamp	169	65,3%	48,5%	29,6%	12,1%	30,2%
Segbroek	88	43,2%	47,2%	24,4%	6,5%	9,1%
Scheveningen	105	39,7%	48,1%	20,3%	5,4%	5,2%
Centrum	126	59,3%	40,3%	34,4%	8,8%	21,2%
Laak	43	79,3%	44,4%	44,7%	13,0%	13,3%
Haagse Hout	86	42,3%	41,5%	19,8%	4,7%	6,9%
Leidschenveen/Ypenburg	51	30,1%	47,5%	20,4%	6,9%	3,9%

Bron: Gemeente Den Haag, Stadsenquête 2013

Overzicht B4.4 De maatschappelijke participatie aan de hand van een aantal aspecten (2013)

	N (indicatie)	% werkt ($\geq$ 12 uur p/w)	% doet vrijwilligerswerk	% verleent mantelzorg	% lid sportvereniging	% bezoek cultuur	% bezoek buurthuizen	% lidmaatschap kerkelijke org.	% voldoende contacten
Totaal 55-plus	849	27,0%	21,3%	26,9%	23,6%	60,4%	14,9%	25,1%	89,4%
<i>Leeftijd</i>									
55 – 64 jaar	408	52,6%	20,6%	28,0%	23,7%	61,6%	11,3%	14,0%	87,8%
65 – 74 jaar	265	7,0%	27,1%	31,2%	25,1%	65,5%	18,0%	22,4%	91,9%
75-plus	176	0,8%	14,3%	17,9%	21,0%	49,3%	18,4%	32,3%	89,1%
<i>Sekse</i>									
Man	408	33,4%	22,1%	23,5%	23,7%	61,5%	14,1%	23,2%	88,4%
Vrouw	438	21,3%	20,4%	30,1%	23,4%	59,5%	15,7%	26,9%	90,4%
<i>Etniciteit</i>									
Autochtoon	607	26,9%	24,1%	30,8%	25,4%	65,0%	15,1%	21,1%	90,3%
Allochtoon	228	27,4%	14,4%	17,9%	18,8%	51,1%	14,4%	36,7%	87,5%
<i>Opleidingsniveau</i>									
Laag	328	16,3%	12,2%	22,2%	15,8%	43,6%	13,8%	28,3%	87,5%
Middel	216	28,7%	22,5%	27,1%	27,1%	55,8%	18,3%	22,2%	88,5%
Hoog	277	38,8%	31,2%	32,8%	29,6%	75,5%	13,3%	24,4%	93,2%
<i>Type huishouden</i>									
Eenpersoons	402	27,2%	22,0%	29,0%	24,8%	65,1%	12,5%	19,9%	92,5%
Meerpersoons	372	28,4%	21,2%	24,6%	21,4%	54,5%	17,1%	29,4%	86,7%
<i>Inkomen (van huishouden)</i>									
Laag (< 1.800 euro p/m)	330	14,1%	16,3%	21,8%	17,3%	45,7%	18,0%	31,6%	84,9%
Middel (1.800-3.100 euro p/m)	183	34,8%	28,3%	32,8%	30,3%	69,1%	18,6%	19,6%	91,7%
Hoog (> 3.100 euro p/m)	123	52,3%	26,6%	32,6%	36,2%	89,0%	7,8%	20,3%	97,0%
<i>Stadsdeel</i>									
Loosduinen	121	27,0%	26,7%	30,1%	34,5%	68,7%	13,4%	22,1%	92,5%
Escamp	198	22,0%	16,8%	24,4%	20,8%	46,7%	15,0%	25,3%	86,1%
Segbroek	101	33,7%	21,1%	35,4%	26,3%	68,6%	16,4%	24,1%	90,2%
Scheveningen	107	29,0%	21,6%	29,0%	26,8%	74,4%	15,0%	21,4%	94,8%
Centrum	137	28,7%	23,4%	22,3%	16,3%	51,4%	14,4%	36,4%	89,3%
Laak	51	20,0%	7,9%	14,2%	16,1%	50,7%	14,9%	20,9%	74,7%
Haagse Hout	92	23,0%	27,2%	30,4%	26,0%	75,8%	18,3%	24,2%	90,7%
Leidschenveen/Ypenburg	43	37,6%	23,0%	27,1%	17,9%	56,9%	9,3%	19,2%	94,8%

Bron: Gemeente Den Haag, Stadsenquête 2013

